

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME BİLİM DALI**

**UZMANLIK GEREKTİREN MESLEKLERE YÖNELİK BİR İLGI
ENVANTERİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI**

DOKTORA TEZİ

Kaan Zülfikar DENİZ

**Ankara
Haziran, 2008**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME BİLİM DALI**

**UZMANLIK GEREKTİREN MESLEKLERE YÖNELİK BİR İLGI
ENVANTERİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI**

DOKTORA TEZİ

Kaan Zülfikar DENİZ

Danışman: Prof. Dr. Nizamettin KOÇ

**Ankara
Haziran, 2008**

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne,

Bu alışma j¼rimiz tarafından Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı,
Eğitimde Olme ve Değerlendirme Bilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ
ALIşMASI RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Nizamettin KOÇ (Danışman)

¼ye

Prof. Dr. Ali DÖNMEZ

¼ye

Prof. Dr. Selahiddin ÖĐ¼LMÜř

¼ye

Doç. Dr. Selahattin GELBAL

¼ye

Doç. Dr. şener B¼Y¼KÖZT¼RK

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim ¼yelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2008

Prof. Dr. Ayşe ÇAKIR İLHAN
Enstit¼ M¼d¼r¼

ÖNSÖZ

Bireyin mesleğini seçmesi belki de yaşam tarzını seçmesi demektir. Çünkü seçilen meslek bireyin yaşamı boyunca çalıştığı işi anlamına da gelmektedir. Meslek seçimi kararı önemli bir karardır.

Birey mesleğini seçerken bu kararı almasını etkileyen pek çok etken bulunmaktadır. Yetenekleri, ilgileri, değerleri, mesleğin prestiji, mesleğin gelecekteki durumu vb. meslek seçiminde etkili olan etkenlerden bazılarıdır.

Bireyin mesleğini seçerken kullanabileceği geçerli ve güvenilir ölçme araçları onun doğru kararlar almasında yardımcı olabilmektedir. Bu nedenle bireye yardımcı olacak ölçme araçları geliştirilmesi bu alandaki önemli bir açığı giderecektir.

Bu çalışmada bireyin mesleki tercihini etkileyen değişkenlerden olan ilgilerin ölçülmesine yardımcı olacak bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI) geliştirilmiştir. Bu aracın güncel, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak bireylere meslek seçiminde yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Yapılan incelemelerde, Türkiye’de mesleki ilgilerin ölçülmesinde güncel, geçerli ve güvenilir ölçme araçlarına ihtiyaç duyulduğu gözlenmiştir. Araştırmacının amacı bu alandaki mevcut bütün açığı kapatmak değil, bu açığın kapanmasına bir katkı sağlamaktır.

Her ölçme aracının sınırlılıkları vardır. Bu çalışmada geliştirilen ölçme aracı da sınırlılıkları çerçevesinde ele alınmalı ve buna göre kullanılmalıdır. Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)’nin tüm kullanıcılar için yararlı olmasını dilerim.

Bu çalışmanın yapılmasında ve envanterin geliştirilmesinde katkısı olan herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Kaan Zülfikar DENİZ

ÖZET

UZMANLIK GEREKTİREN MESLEKLERE YÖNELİK BİR İLGI ENVANTERİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Deniz, Kaan Zülfikar

Doktora, Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nizamettin Koç

Haziran 2008, 103 sayfa

Mesleki tercih, bireyin ilgileri, değerleri, yetenekleri gibi kendi özellikleriyle sosyal statü, yükselme, gelir gibi meslek özelliklerini dikkate alarak bir grup meslek içinden seçim yapmasıdır (London, Würzburg ve Berne, 1972). Mesleki tercih yaparken bireyin dikkate alması gereken psikolojik özelliklerinden biri ilgidir.

Mesleki ilgi belirli bir mesleki etkinliğe ya da meslek özelliklerine yönelik bireyin gösterdiği olumlu tutum, yönelme ya da seçici dikkattir. Mesleki ilginin yoğunluğu bireyden bireye değişiklik göstermektedir. Strong (1943), bireyin ilgisini çoğunlukla “hoşlanırım” “hoşlanmam” ya da “kayıtsızım” şeklindeki tepkileriyle ortaya koyabileceğini belirtmektedir (Akt, Herr ve Cramer, 1996).

Bu çalışmada meslek seçiminde bireylere yardımcı olması beklenen bir ilgi envanteri geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla literatürden ve üniversitedeki eğitim programlarından yararlanılarak 14 mesleki alana (*Eğitim, Ziraat-açık alan, Siyasal-mali Bilimler, Sağlık, İletişim-medya, Yabancı Dil, Türk Dili, Psikoloji, Hukuk, Bilgisayar, Matematik, Fen Bilimleri, Mühendislik ve Görsel Sanatlar*) yönelik ilgiyi ortaya koymayı amaçlayan Mesleki Alan İlgisi Envanteri geliştirilmiştir.

Her alan için, ilgili olduğu alandaki çeşitli mesleki etkinliği ve iş ortamını yansıtan 25 madde yazılmıştır.

Envanterdeki maddeler üçerli olarak gruplandırılmıştır. Birey her üçlü maddeden en çok ilgisini çeken yalnızca bir tanesini seçmiş ve bunu 1-5 arasında (1:Çok az ilgimi çeker – 5:Çok ilgimi çeker) Likert tipi bir dereceleme ölçeği ile derecelendirmiştir.

Envanterin deneme uygulaması Ankara ilindeki 10 lisede yapılmıştır. Araştırmada 1373 kişiden elde edilen veriye açımlayıcı faktör analizi, bunlar içinden seçilen 216 kişilik gruba ait veriye doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Toplam katılımcılar içinden 700 ve 673 kişilik iki farklı gruba ait verilere Cronbach alfa değerini belirlemeye yönelik ve 109 kişilik gruba ait veriye test tekrar test güvenilirliğini belirlemeye yönelik analiz uygulanmıştır. Nihai envanter 72 kişilik farklı bir gruba uygulanarak test tekrar test güvenilirliğine ilişkin sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışma kapsamında geliştirilen Mesleki Alan İlgisi Envanteri'nin geçerlik ve güvenilirliğine yönelik elde edilen bulgular sunulmuştur. Bu bulgular, çok boyutlu olarak geliştirilen benzeri envanterlerle karşılaştırılmıştır.

Envanterin görünüş geçerliğine yönelik olarak, çeşitli üniversitelerdeki ilgili mesleki alanda görev yapan akademisyenlerden alt boyutların görünüş geçerliğine ilişkin görüşleri alınmıştır. Alanında en az doktora derecesine sahip olan bu akademisyenlerden her alanda en az beş kişiden uzman görüşü alınmıştır. Envanterin yapı geçerliğini belirlemek için öncelikle açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ortaya çıkan 14 boyuta ilişkin doğrulayıcı faktör analizi ile her boyutta en yüksek düzeyde uyum gösteren 11-12'şer madde seçilerek envanterin nihai formu oluşturulmuştur. Envanterin nihai formunda 156 madde yer almıştır. Bu maddelerin uyum indeksleri (GFI, CFI, AGFI ve NNFI), Fen

Bilimleri alt boyutuna ait AGFI değeri (0,87) hariç, 0,90'ın üzerinde bulunmuştur. RMSEA değerleri, Fen Bilimleri alt boyutuna ait olan RMSEA değeri (0,087) hariç 0,08'in altında değerler vermiştir. Bu değerler envanterin alt boyutlarına ilişkin yapı geçerliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra alt boyutlar arasındaki korelasyon değerleri incelenmiştir. Alt boyutlar arasındaki korelasyonlar -0,43 ile 0,50 arasında değerler almıştır (ortanca: -0,07). Korelasyon değerlerinin çoğunluğunun negatif değerlerde olması envanterin alt boyutlarının birbirinden ayrıştığını göstermektedir. Bir başka geçerlik kanıtı olarak, bireylerin meslek isimlerine doğrudan verdikleri 1-9 arasındaki dereceleri aynı mesleki alana ait alt boyuttan elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Bu katsayılar 0,49 ile 0,80 arasında değerler almıştır (ortanca=0,73).

Envanterde her alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı olarak Cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır. Bunun yanı sıra test tekrar test güvenilirlik değerleri bir başka güvenilirlik göstergesi olarak hesaplanmıştır. Envanterin Cronbach alfa değerleri 0,79 ile 0,95 arasında değerler almıştır (Ortanca:0,88). Nihai envanterin test tekrar test güvenilirlik değerleri alt boyutlar için, 0,75 – 0,95 arasında hesaplanmıştır (ortanca:0,89).

Bulgular, bu çalışma kapsamında geliştirilen Mesleki Alan İlgili Envanteri'nin Türkiye'de 13-18 yaşları arasındaki bireylere uygulanabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

SUMMARY

A STUDY ON DEVELOPING A INTEREST INVENTORY ABOUT THE PROFESSION

Deniz, Kaan Zülfikar

Ph.D, Department of Measurement and Evaluation

Advisor: Prof. Dr. Nizamettin Koç

June 2008, 103 pages

Choosing a profession means one's making a choice among a group of professions by considering his/her own characteristics like interest, value, ability and by considering the features of this profession like social scale, possibility of progress and the income. (London, Wünzburg and Berne, 1972) One of the psychological features which the person should consider is interest.

Professional interest is the positive attitude, tending and the selective attention that the person has towards a certain professional activity or towards the features of this profession. The density of this professional interest depends on the individual. Strong (1943) points out that he can define one's interest with the help of his/her reaction like Like, Dislike or Indifferent (Herr and Cramer, 1996).

In this study, it is aimed to develop a interest inventory which is supposed to help the person choose a profession. With this aim – with the help of the literature and the education programs in the universities- a Vocational Domain Interest Inventory (Mesleki Alan İlgi Envanteri-MAI) is developed to exhibit the interest towards 14 vocational domaines (*Education, Agriculture-outdoor, Political-Financial Science, Health, Communication-Mass Media, Foreign Language, Turkish Language, Psychology, Law, Computer, Mathematics, Engineering, Science and Visual arts*). For each domain, 25 sentences which reflect different

occupational activities in the related domain and the working environment.

The sentences in the inventory are grouped in three. The person chooses just one sentence, including three sentences, which draws his interest the most and grades it between 1 and 5 (1: the least interested-5: the most interested) with a Likert type scale.

The testing application is carried out in ten high schools, in Ankara. In the research exploratory factor analysis is applied to the data attained from 1373 people and confirmatory factor analysis is applied to the data attained from a group of 216 people who are also involved in the group of 1373 people. An analysis is carried out on the data which belong to two different groups of 673-700 people of all the participants in order to obtain the Cronbach alpha coefficient. Then, it is obtained test-retest coefficient. This analysis is carried out on the data which belong to the groups of 109 and 72 people.

The data gathered for validity and reliability are presented belonging to the Vocational Domain Interest Inventory (MAI) which is developed in the content of this study. These findings are composed with similar inventories which are developed intensively.

Related to the inventory, the academicians who work in the related profession area in different universities are asked for their opinions about the content validity. Of all these academicians who at least has a doctor's degree in their own field, professional point of view is taken from at least five people in each field. In order to define the construct validity of the inventory, exploratory factor analysis is done firstly. The final form of the inventory is created with the confirmatory factor analysis related to the 14 dimension and by choosing the 11 or 12 sentences which are well matched in the maximum fit indexes in all dimension. 156 sentences

take place in the final form of the inventory. The goodness of fit of these sentences (GFI, CFI, AGFI and NNFI) is above 0,90 except the AGFI value (0,87) belonging to the sub-dimension of science. RMSEA results are found below 0,08 except the RMSEA results belonging to the sub-dimension of the science. These results show that the construct validity related to the sub-dimension of the inventory is high enough. On the other side, the correlation coefficients between the sub-dimensions are examined. The correlation between the sub-dimensions change between -0,43 and 0,50 (median: -0,09). That most of the correlation coefficients are negative shows that the sub-dimensions of the inventory are decomposing. As for another validity, the correlation coefficients between the degrees from 1 to 9 that the individuals graded just for the names of the professions and the points obtained from the sub-dimension belonging to the same field of profession. These coefficients change between 0,49 and 0,80 (median: 0,73).

In the inventory, Cronbach alpha coefficients are calculated for each sub-dimension. In addition to it, test retest indexes are calculated as for reliability. The Cronbach alpha coefficients of the inventory change between 0,79 and 0,95 (median: 0,88). The test retest coefficients are calculated between 0,75 and 0,95 for the sub-dimensions in the final form of the inventory (median: 0,89).

These findings point out that the Vocational Domain Interest Inventory (MAI) developed in the scope of the study is a validity and reliability which can be used on different ages beginning from 14, in Turkey.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİ İMZA SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
SUMMARY	vi
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ	xi
ŞEKİL	xii
BÖLÜM I. GİRİŞ	1
Problem	1
Meslek Seçimi	2
İlgi ve Mesleki İlgi	7
Mesleki İlgilerin Gelişimi	11
Mesleki İlgilerin Değişkenliği/Durağanlığı	14
Mesleki İlgilerin Ölçülmesi	15
Mesleki İlgilerin Ölçülmesinde Kullanılan Ölçme Araçları	20
Strong İlgi Envanteri	20
Kuder İlgi Alanları Tercih Envanteri	21
Kuder Kariyer Keşfi	21
Kendini Keşfetme Ölçeği	22
Türkiye’de Mesleki İlgilerin Ölçülmesi Çalışmaları	23
Akademik Benlik Kavramı Ölçeği	24
Kendini Değerlendirme Envanteri	24
Gazete Haberleri Testi	24
Mesleki Alan İlgi Envanteri’nin Geliştirilmesi	26
Amaç	29

Önem	30
Sınırlılık.....	32
BÖLÜM II. DUYUŞSAL ALANA YÖNELİK ÇOK BOYUTLU ÖLÇEK GELİŞTİRME, UYARLAMA ve PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİ TESPİT ETME İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR ..	33
Yurt Dışında Yürütülen Araştırmalar	33
Yurt İçinde Yürütülen Araştırmalar	40
BÖLÜM III. YÖNTEM	45
Araştırmanın Türü	45
Çalışma Grubu	45
Veri Toplama Aracı	47
Veriler ve Toplanması	48
Mesleki Alan İlgisi Envanterinin (MAI) Geliştirilmesi Aşamaları ..	49
Verilerin Çözümlemesi	55
BÖLÜM IV. BULGULAR VE YORUMLAR	59
Mesleki Alan İlgisi Envanteri'nin Geçerliliğine İlişkin Bulgular	60
Mesleki Alan İlgisi Envanteri'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular.....	70
Mesleki Alan İlgisi Envanteri'nin Kullanışlılığı	75
BÖLÜM V. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	77
Sonuçlar	77
Öneriler	79
KAYNAKLAR	80
EKLER	89

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 1. Mesleki Alan İlgi Envanteri Kapsamındaki Mesleki Alanlar ve Meslekler.....	27
Çizelge 2. Mesleki Alan İlgi Envanteri'ne Ait Örnek İfadeler ve Cevap Formu.....	28
Çizelge 3. Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Okullara ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	46
Çizelge 4. Çalışma Grubuna Ait Mesleki Alan İlgi Envanteri Deneme Formu Alt Ölçeklerinin Betimsel İstatistikleri	60
Çizelge 5. Mesleki Alan İlgi Envanteri'ne Ait Özdeğerler ve Faktörlerin Açıkladıkları Varyanslara İlişkin Değerler	64
Çizelge 6. Mesleki Alan İlgi Envanteri'nin Alt Boyutlarına İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	65
Çizelge 7. Mesleki Alan İlgi Envanterinin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar	67
Çizelge 8. Envanterin Alt Boyutları ile Belirtilen İlgiler Arasındaki Korelasyon Katsayıları	69
Çizelge 9. Mesleki Alan İlgi Envanteri'nin Alt Boyutlarına Ait Cronbach α Katsayıları.....	71
Çizelge 10. Mesleki Alan İlgi Envanteri Test-Tekrar Test Güvenirlik Değerleri	74

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Mesleki Alan İlgi Envanteri Deneme Formu Açıklayıcı Faktör Analizi Özdeğer Grafiği	62
---	----

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; problem, amaç, önem, sayılılar, sınırlılıklar ve tanımlar ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Problem

Mesleğin insan yaşamında önemli olduğu çocuklara 5-6 yaşlarından itibaren “Büyüdüğünde hangi mesleği tercih edeceksin?” anlamına gelen “Büyüdüğünde ne olacaksın?” sorusunun sorulmasından anlaşılmaktadır. Bu soruya çocuklar çoğu zaman çevrelerinde sıkça rastladıkları öğretmen, hemşire, polis, doktor, hakim vb. cevaplar verirler. Çocuk çevresinde gördüğü ve kendine göre, en olumlu gelen mesleklerden birisini seçme/isteme eğiliminde olur. Elbette ki bu tercihler büyüdükçe değişebilecektir. Farklı meslekleri gördükçe ve mesleklerle ilgili bilgi sahibi oldukça tercihlerinde değişiklikler olacaktır.

Meslek *“insanlara yararlı mal ya da hizmet üretmek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, kuralları toplumca belirlenmiş etkinlikler bütünü”* olarak tanımlanmaktadır Kuzgun (2004 s.3). O halde yapılan bir faaliyetin meslek sayılabilmesi için yukarıda sayılan ölçütler kullanılabilir. Bu ölçütlerden birisi yapılan faaliyetin gelir getirici yönünün olmasıdır. Bir diğer önemli nokta da mal ya da hizmet üretiminin olmasıdır.

Meslek kavramı yabancı kaynaklarda farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bunlardan birisi ‘occupation’ bir diğeri ‘profession’dır. Occupation anlamındaki meslek “bir kişinin yaptığı işi” profession anlamındaki meslek ise “yapmak için ileri düzeyde eğitim gerektiren iş”

olarak tanımlanmaktadır (Collins, 1999). Bu çalışma kapsamında da çoğunlukla profession anlamındaki meslek üzerinde durulacaktır.

Meslek Seçimi

Fouad (2007) çalışmanın insan yaşamına etkisinin birçok bilim insanı için merak konusu olduğunu belirtmektedir. Yapılan çalışmaların özetleyicisi niteliğindeki meta analizi çalışmasında çalışan insanların kendilerini psikolojik olarak daha iyi, çalışmayanların ise daha kötü hissettiğine ilişkin bulgular yer almaktadır. Çalışmanın insan yaşamına olan olumlu etkisi meslek seçiminin önemini de ortaya koyar niteliktedir.

Kuzgun (1982 s.1) seçmeyi “Erişme olasılığı olan seçenekler arasından, istenilir yönleri istenmeyen yönlerinden fazla olana yönelme” olarak; meslek seçmeyi ise “bireyin kendisine açık meslekleri, çeşitli yönleriyle değerlendirip kendi gereksinimleri açısından istenilir yönleri çok istenmeyen yönleri az olan birine yönelmeye karar vermesi” olarak tanımlamıştır. Bu tanımlardan bireyin seçeneklerinin birey açısından istenen ve istenmeyen durumlardan oluştuğu ve bireyin kendisi için en uygun olanı, yani istenen yönleri ön planda olanı, seçme eğiliminde olacağı anlaşılmaktadır.

Mesleki tercih, belirli bir grup ya da tür meslekten birini seçme süreci olarak tanımlanmaktadır. Birey mesleki tercihini yaparken genellikle kendisi için en uygun olan ve olmayanları belirlemeye yönelik bir süreç geçirir. Mesleki tercihte etkili olan subjektif ve objektif etkenler vardır. Subjektif etkenler ilgi, istek, yetenek ve sosyal statü; objektif etkenler ise, ücret, gelir ve yükselme gibi sosyal güvence ve ekonomik getiri olarak belirtilmektedir. Subjektif faktörler bir kişinin bir mesleki etkinliğe yönelik amacını, beğenisini ve değerini yansıtmaktadır. Seçim yaparken çalışanlar işyerinin yeri ve meslektaşlarıyla birlikte, ortalama ücreti, sosyal avantajları

ve işin ne kadar kolay yapıldığı gibi etkenlere dikkat ederler (London, Würzburg ve Berne, 1972).

Kuzgun (2000) mesleki tercihi, meslekleri istenirlik sırasına koymak olarak tanımlamakta ve tercihin ilgi, toplumsal saygınlık ve kazanç gibi faktörlerden de etkilendiğini vurgulamaktadır. Karar verebilmek için mutlaka bireyin seçeneklerinin olması gerekir.

Bütün insanlar, seçeneklerini dikkate alarak meslek seçimi yaparlar. Bunlar arasında meslek seçme, iş tekliflerini değerlendirme, mesleğini belirleme, görevde yükselme, mesleğini değiştirme ve emekli olma planları vardır. Bu meslek seçim kararları birbirinden oldukça farklı görünse de ortak oldukları nokta bu kararların hepsinde de bireyin kendisi, çevresi ve seçenekleri ile ilgili karşılaştırma yapması gerektiği gerçeğidir. Bireyin mutlu bir mesleki yaşam geçirmesi için meslekler hakkında doğru ve yeterli bilgiye ulaşması zorunludur (Greenhaus, 1998).

Meslekler hakkında bilgi edinmede ve bireyin mesleki eğilimlerini belirlemede mesleki danışmanlar ve ölçme araçları önemli bir role sahiptir. Gelişmiş ülkelerde oldukça yaygın olan ve Türkiye’de yeni gündeme gelen “meslek danışmanlığı” henüz çok yaygın olmayan bir mesleki alandır. Türkiye’de mesleki rehberlik ve meslek seçimi danışmanlığı alanı, özel istihdam bürolarıyla ilgili kanunun yürürlüğe girmesi ve bu büroların açılmasıyla ivme kazanmıştır. Buna göre, 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu, 19 Şubat 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği ve 2 Ağustos 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Özel İstihdam Büroları Hakkında 1 No’lu Tebliğ kapsamında yayınlanmıştır. Özel istihdam bürosu olarak faaliyette bulunmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) il müdürlüklerine başvurarak özel istihdam bürosu açma şartlarını yerine getirerek özel istihdam büroları açabilmektedirler (İŞKUR, 2005). Bu yasanın bir yansıması sonucu, rehberlik/meslek seçimi danışmanlığında kullanılmak

üzere psikometrik özellikleri saptanmış (geçerli ve güvenilir) ölçme araçlarına daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Anastasi (1982) birey meslek seçerken kendini tanıma amaçlı kullanılan neredeyse bütün ölçme araçlarının yararlı olabileceğini belirtmektedir. Bireyin ilgisini ortaya koyan ve doğru mesleği tercih etmesine yardımcı olacak olan bu tür ölçeklerin kullanılması, bireyin yanlış tercihleri nedeniyle mesleki yaşamı boyunca hissedebileceği olumsuz duyguların da önüne geçilmesinde yardımcı olabilecektir.

Meslek seçiminin doğru yapılması yalnızca seçimi yapan birey açısından değil, aşağıda belirtilen açılardan da önemlidir. Doğru bir meslek seçmenin olumlu sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

- Bireyin yaşamı boyunca mutlu ve başarılı olması
- Bireyin sevdiği meslekte daha verimli ve üretken olması
- Kısıtlı olan ülke kaynaklarının doğru yönde kullanılması
- Bireylerin yeteneklerini ve ilgilerini kullanması
- Beyin göçünün azalması
- Seçilen meslek alanında ilerleme ve gelişme

Yukarıda sıralanan maddeler dikkate alındığında, bireyin yapacağı doğru meslek seçiminin toplum yaşantısını da etkilediği açıktır. Doğru meslek tercihi yapmak, dünyada ve Türkiye’de kısıtlı olan kaynakların yerinde kullanılması açısından önemlidir. Çünkü birey meslek seçimini yaptıktan sonra, çoğunlukla, seçtiği meslek konusunda bir eğitim almaktadır. Bu eğitim sırasında birey üretici değil, tüketici konumundadır. Bu eğitimin üniversite düzeyinde bir eğitim olduğu düşünülürse, bina, öğretim elemanı, araç-gereç vb. giderlerin ve öğrencinin tüketici konumunda olmasının ülke ekonomisine olan maliyeti oldukça yüksektir. Doğru yapılmış olan meslek tercihleri için bu maliyet önemsenmeyebilir. Ancak bireylerin yaptıkları tercihler hatalıysa, birey eğitim sürecinin

ortasında ya da sonunda yaptığı hatayı anlayıp yeni bir mesleki eğitim programı seçme eğiliminde olmaktadır. Bu da üretici konumuna gelmek üzere olan bireyin, yeniden eğitime başlamasıyla tüketici konumuna döneceğini göstermektedir.

Meslek seçiminin doğru yapılmasında en önemli rol bireyin kendisine düşmektedir. Rosen ve Paul (1998) bireyin kendisine bazı sorular yönelterek ve bu sorulara yanıt bularak meslek seçme sürecine yardımcı olabileceğini belirtmişlerdir. Bu sorular ve olası cevapları şu şekilde özetlenebilir (Bu sorulara aşağıda verilen cevaplar örnektir. Bu soruların yanıtları bireyden bireye değişmektedir.):

1.) Hayatımdaki ve işimdeki gerçek doyum bana ne sağlar?

Sigara veya bomba üretmek ya da satmak istemem. Bir işte iyi bilinen bir kişi olmak ya da işverenin beğenisini kazanmış biri olmak o işte doyum elde etmemi sağlar. Yaptığım işin karşılığını yeterli bir şekilde almak bana o işte doyum sağlar. Hayatımda yararlı şeyler yapıp kötü şeyler yapmamak bana doyum sağlar. Hayatımda olumlu etkisi olacak şeyler ve başkalarının hayatında da olumlu etkisi olacak şeyler yapmaktan hoşlanırım.

2.) Hayatımın nasıl olmasını isterim?

Ailem, arkadaşlarım ve yapmaktan hoşlandığım işler için boş vakitlerim değerlidir. Bu yüzden boş zamanlarımın bol olmasını isterim. Fiziksel, duygusal ve zihinsel durumumun iyi olmasını isterim.

3.) Benim için başarı nedir?

Yeterli derecede yararlı bir iş, yeterli fiziksel etkinlik, diğer insanlarla ilişki için yeterli zaman, hayatımı sürdürebilmek için yeterli para ve yapmak istediğim diğer şeyler için yeterli zamanın hayatımda dengeli olarak bulunması benim için başarıdır. Başarı işimi iyi yapmak ve hayatımdaki diğer şeylere yeterli vakit ayırmaktır.

4.) İşimle ilgili nelerden hoşlanırım? Nelerden hoşlanmam?

Sürekli bir işyerinin içinde olmaktan hoşlanırım, insanlarla iç içe olacağım bir işten hoşlanırım, toplantılara katılmaktan hoşlanmam, sürekli telefonlara bakmaktan hoşlanmam...

5.) Fen, mühendislik, tıp veya teknoloji alanlarında olmak ister miyim?

Laboratuvar ortamında çalışmaktan hoşlanırım, teknolojik gelişmeleri sürekli takip etmek isterim. Bu alanlardan biriyle ilgili bir çalışmada ödül almak isterim...

6.) Hangi yeteneklerimi geliştirebilirim?

İnsanlarla iletişim kurma, boş zamanlarımı ve çalışma zamanlarımı planlama, projelerde ekiple çalışma, proje üretebilme, mantıklı ve akılcı düşünme becerilerimi... geliştirmeliyim/geliştirebilirim.

7.) Hangi becerilerimi transfer edebilirim? Hangi alanlar benim becerilerime daha uygun?

İnsanlarla iletişim kurma, teknik çalışma, düzenli çalışma becerilerimi çalışacağım alana transfer edebilirim. Yazarlık ya da editörlük benim için uygun bir alan olabilir.

8.) Hangi seçenekler benim ilgilerime, kişiliğime ve değerlerime uygundur? (Benim için iyi iş nedir?)

Açık alanda çalışacağım bir iş benim için uygundur. İnsanlarla fazla ilişki kurmam gerekmeyen bir iş benim için uygundur.

9.) Mesleğimi değiştirmek için nasıl gerçekçi bir plan yapabilirim?

Şu andaki mesleğim benim için uygun değil. Daha önceki mesleğimden de memnun değildim. O halde bu konuda uzmanından yardım almalıyım.

10.) Meslek değişikliği kararı alırsam ne gibi risklerle karşılaşırım?

Bir süre maddi sıkıntı çekebilirim. Tekrar okula dönmem veya yeni mesleğimle ilgili eğitimler almam gerekebilir; bu sürede geçimimi sağlayamayabilirim. Yaşımın ilerlemesinden dolayı yeni bir iş bulma olasılığım sınırlı olabilir.

Birey bu sorulara kendisi yanıt arayabilir ya da bir uzmanla birlikte çalışabilir. Her iki durumda da mesleki karar önemlidir. Yani birey doğru bilgilere ulaşarak, kendini ve çevresini doğru tanıyarak mesleki seçimini doğru yapabilir. Mesleki seçimde bireyin kendisini pek çok açıdan tanıması önemlidir. Çünkü bireyin meslek seçimini etkileyen pek çok değişken vardır.

Birey seçim yaparken kendisine yönelik bilgileri (ilgi, yaşam tarzı, değer, beceri vb.) seçenekleriyle (meslekler, sektörler, firmaların yeri, sosyal güvence vb.) karşılaştırıp uygun eşleştirmeler sonucunda mesleki kararını verir (Varçın, Ergün, Gülçubuk, Öğülmüş, Özgenç, Pişkin, Savcı ve Deniz, 2005).

Herr ve Cramer (1996) bu değişkenleri yetenek, ilgi, değer, kişilik, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum... vb olarak sıralamaktadır. Bunlar arasında mesleki ilgi tercih sırasında bireye yol gösteren ve üzerinde oldukça fazla çalışma yapılan konulardan birisidir. Bu çalışmanın temel amacı esas alınarak bireyin tercihlerinde etkili olan “mesleki ilgi” kapsamlı olarak incelenmiştir.

İlgi ve Mesleki İlgi

İlginin ne olduğu ve nasıl ölçülebildiği konusundaki çalışmalar ilk olarak 1916 yılında Carneige Teknoloji Enstitüsünde Walter tarafından başlatılmıştır. Ancak o günden bu güne yapılan pek çok çalışmaya rağmen sosyal bilimler alanındaki diğer pek çok terim gibi ilginin kesin ve herkes tarafından kabul edilir bir tanımı yapılamamıştır. Carneige Teknoloji Enstitüsü’nde ilgilerin ölçülmesi konusunda uzun ve çeşitli

incelemeler yapmış olan ve ilk ilgi envanterini 1943 yılında geliştiren Strong ilgiyi “Bir kimsenin bir kişiye, nesneye veya faaliyete karşı gösterdiği ‘hoşlanma’, ‘hoşlanmama’ ya da ‘kayıtsız kalma’ şeklindeki tepkisi” olarak tanımlamaktadır (Akt, Herr ve Cramer, 1996).

Psikolojik ve Psikoanalitik Terimler Sözlüğü’ne göre (A Comprehensive Dictionary of Psychological and Psychoanalytic Terms) ilgi, bir obje ya da durumu ayırt etme veya kendiliğinden yönelme şeklinde olan tutum ya da his şeklinde tanımlanmaktadır (Akt, Savickas, 1999). Davranış Bilimleri Sözlüğü (The Dictionary of Behavioral Science) ilgiyi şöyle tanımlanmaktadır: Bireyin bir obje ya da etkinliğe gösterdiği sürekli olumlu tutumu ve beraberindeki o obje ya da etkinliğe yönelik seçici dikkatidir (Wolman, 1973). Psikoloji Ansiklopedisi ise (Encyclopedia of Psychology) ilgiyi belirli obje, etkinlik ya da yaşantılara yönelen bir davranış eğilimi olarak açıklamaktadır. Ayrıca ilginin yoğunluğunun bireyden bireye farklılık gösterdiği de vurgulanmaktadır (London, Würzburg ve Berne, 1972). Bu tanımlarda iki nokta vurgulanmaktadır: (1) İlgi, bireyin bir obje ya da etkinliğe yönelik olumlu tutumudur. (2) İlgi, bir objeye ya da etkinliğe seçici dikkat etme ya da yönelme şeklinde gözlenir.

Psikologların vurguladığı dikkat ve his kavramlarının aksine, sosyologlar ilginin olası yararlarını vurgulamaktadırlar. Harper Collins Sosyoloji Sözlüğü’nde ilgi şu şekilde tanımlanmaktadır: Özel bir kişi ya da gruba yararlı olan sonuçlardır (HarperCollins Dictionary of Sociology). Amerikan Ulusal Mesleki Gelişim Kurumu (National Career Development Association) da ilgiyi, bir kişinin hoşnut olacağını düşünüp yapmak istediği ya da yapmak isteme olasılığının bulunduğu etkinlikler şeklinde açıklamaktadır.

Bütün bu açıklamalar çok tekniktir. Bu konudaki işlevsel tanımlar ve açıklamalar ise bu alanda çalışma yapan psikometristlerden gelmektedir. Mesleki ilgilerin ölçülmesi alanındaki çalışmaların başlatıcısı konumundaki

Strong ilgiyi Webster Sözlüğünün (Webster's Dictionary') açıkladığı şekilde kabul etmektedir. Bu sözlüğe göre ilgi, bir objeye yönelik dikkat etme ve harekete geçme eğilimidir. Strong bu tanımdaki dört önemli noktayı vurgulamaktadır. Birinciyle ikincisi bir objeye bağlantılı **dikkat ve hissin sürekliliği**, üçüncüsü **yönelme** (Birey hoşlandığı şeye yaklaşacak, hoşlanmadığı şeylerden ise uzaklaşacaktır.) ve dördüncüsü de **etkinliktir** (Birey bir şeyle ilgileniyorsa, onunla ilgili etkinlikler yapacaktır.) (Savickas, 1999).

Günümüzde ölçekler oluşturulurken Strong'un dikkat etme, yönelme ihtimali ve etkinlik değişkenleri dikkate alınmaktadır. Birçok ilgi ölçeğinin temeli etkinliklere ve bireyin bu etkinlikler içinden uygun olanı seçmesine dayalıdır.

Strong (1955) ilginin açıklanmasında belirttiği dört niteliksel boyutun yanı sıra niceliksel boyutu ile ilgili iki noktayı **yoğunluk (şiddet)** ve **süre** olarak belirtmektedir. Yoğunluk bir başka etkinliğe tercih edilen etkinliğin düzeyidir. Süre ise, açıkça meydana gelen davranışların zaman aralığını ifade eder. İlgi ölçeklerinin oluşturulmasında bu özellikler de dikkate alınabilir.

Roe (1956) ilgiyi bir kimsenin özel bir gayret sarf etmeden dikkat ettiği, gözlemediği, üzerinde durup düşündüğü ve zevk alarak yaptığı işler olarak tanımlamaktadır (Akt, Kuzgun, 2000).

İlgi bireyin bir objeye, bir eyleme ya da bir kimseye belirli bir süreklilikle bağlanması, ilişki kurması biçiminde ifade edilmektedir. Bazı psikologlar ise ilgiyi, bireyin bir ihtiyacını doyuran öğrenilmiş hoşlanma veya hoşlanmama duygusu olarak tanımlamaktadırlar (Özoğlu, 1977).

Lokan (1997) ilgilerin yirminci yüzyılın başından beri meslek seçiminde kilit bir rol oynadığını ve ilgilerin **hoşlandıklarımız ve hoşlanmadıklarımız, davranış örüntüleri, davranışlarımızın sonuçları,**

etkinlikler, öncelikler, kendini algılama ve kişilik açıları olarak çeşitli şekillerde tanımlandığını belirtmektedir. Mesleki ilgi kavramı da ilgi kavramının bir boyutu olarak görülmektedir. Holland (1985) mesleki ilgileri kişiliğin bir parçası olarak tanımlamakta ve iş, okuldaki dersler, hobiler, boş zaman etkinlikleri ve tercihler konusunda kişiliğin bir göstergesi olarak belirtmektedir.

Mesleki ilgilerin ölçülmesi ile ilgili birçok çalışma vardır. Bu çalışmalarda, mesleki ilgilerin işlevsel bir şekilde tanımlanması, ölçeklerin yapısı ve psikometrik özellikleri ön plana çıkmaktadır. İlgi tanımları ile ilgili genel kabul görmüş bilgilerin yanı sıra tanımlamalarda farklılıklar da göze çarpmaktadır. İlgi tanımlarının birbirinden oldukça farklı olduğu ve genellikle diğer psikolojik yapılardan ayırt edilemediği görülmektedir. Mesleki ilginin tanımı konusundaki alanyazın kavramlara dayalı olmaktan çok işlevsel boyutları içermektedir.

Mesleki ilgiler 1940'lı yıllarda Carter (1940), Bordin (1943) ve Strong (1943), bunlardan elli yıl sonra Lent, Brown ve Hackett (1994) tarafından, kavramsal olmaktan çok işlevsel olarak tanımlanmıştır. Bu psikometristler de diğer birçok meslektaşları gibi mesleki ilgileri meslekler ve etkinliklerle ilgili durumlara bireyin "hoşlanırım", "hoşlanmam" veya "fark etmez" şeklinde tepkiler vermesi olarak tanımlamışlardır (Akt, Savickas, 1999).

Farklı bakış açılarına rağmen mesleki ilgilerin tanımlanmasında pek çok ortak nokta bulunmaktadır. Yukarıdaki bilgilere dayalı olarak ilgi "*Bireyin isteği doğrultusunda, bir objeye karşı özel bir çaba olmaksızın dikkat ettiği, dikkatini uzun süre devam ettirdiği, farkında olduğu ve bunu tepki ve davranışa dönüştürmeye hazır olduğu içsel bir süreç*" olarak tanımlanabilir.

Mesleki ilgilerin gelişimi de bireyin gelişim dönemleri gibi çeşitli evreler halinde incelenmektedir. Mesleki ilgilerin gelişimine yönelik farklı bakış açıları aşağıda incelenmektedir.

Mesleki İlgilerin Gelişimi. Mesleki ilgiler çocukluk döneminde fantezi şeklindedir. Ergenlik döneminin sonlarında ve yetişkinlik başlarında mesleki ilgilerin gelişiminde gerçekçi aşamaya geçilmektedir.

Roe ve Siegelman (1964) ve Roe ve Klos (1969) mesleki ilgilerin ve mesleki seçim planlarının bireylerin aileleriyle olan ilişkilerinin bir sonucu olduğunu belirtmektedirler. Onlara göre kabullenici aile ortamında yetişen bireyler “insan” yönelimli; soğuk aile ortamında yetişen bireyler ise “nesne” yönelimli meslek tercihleri yapmaktadırlar (Akt, Aiken, 2000).

Yapılan boylamsal çalışmalar ilginin ergenlik döneminin sonlarında kristalleşmeye (kararlılık) başladığını göstermektedir (Strong, 1955). Bu nedenle Crites'in (1969) belirttiği gibi 9. sınıf düzeyinden önce uygulanan ilgi envanterlerinin yorumlanmasında dikkatli olunmalıdır (Akt, Aiken, 2000; Ülkü, 1976). Çünkü Super'in gelişimsel kuramına göre bireylerin ilgilerinin netlik kazanması (kristalleşme) 17-18 yaş civarını bulmaktadır.

Super'in gelişimsel kuramı insan hayatının yaşam süresini de kapsayan beş aşamayı içerir (Brown,2003; Gysbers, Heppner ve Johnston, 2003; Yost ve Corbishley, 1988; Kuzgun,1982; Isaacson,1966). Bu dönemler aşağıda açıklanmaktadır:

1. *Gelişim* (0-14 yaş): Bireyin fiziksel gelişmeye yoğunlaştığı, ilgi ve yeteneklerinin farkına varmaya başladığı dönemdir. Bireyin kendini keşfetmeye çalıştığı bir dönemdir.

2. *Araştırma* (14-25 yaş): Birey bu dönemde daha çok iş alanlarını tanımaya, işlerin gerektirdiği beceri ve yetenekleri öğrenmeye, istediği bir

işle ilgili eğitim almaya ve o işte çalışmaya gayret gösterir. Yani bu dönem birey için meslekleri keşif sürecidir.

3. *Yerleşme* (25-45 yaş): Bireyin bir mesleki alana kalıcı olarak yerleştiği, mesleğinde ilerlemeye yönelik çalışmalar yaptığı dönemdir.

4. *Sürdürme* (45-65 yaş): Bu dönemde meslekteki durumunun korunması ve sürdürülmesi, meslekteki gençlerle rekabet edebilmek için çeşitli arayışlara girilmesi söz konusudur. Ayrıca emeklilik için planlar yapılır.

5. *Gerileme (çekilme)* (65 ve üzeri yaş): İşten ayrılmaların gerçekleştiği ve bireyin sosyal etkinlik ve hobilere yöneldiği bir dönemdir.

Super'in yukarıda özetlenen kuramının, her meslek için doğru olmadığı da gözlemlenen bir durumdur. Bazı mesleklerde aranılan tecrübenin ya da bilgi birikiminin oluşması Super'in kuramına göre gerileme dönemine denk geldiği aynı araştırmacılar tarafından belirtilmektedir.

Super, Savickas ve Super (1996) mesleki gelişim aşamalarını gelecek hakkında düşünme, yaşam üzerindeki kişisel kontrolü artırma, okul ve iş yaşamında başarılı olmanın farkındalığını geliştirme ve iş alışkanlıkları ve tutumlarının üstesinden gelebilme olarak dört aşamaya ayırmaktadırlar. Bu gelişim aşamalarını da üç alt boyuta ayırmaktadırlar:

Fantezi (4-10 yaş; başatlığa ve rol oynamaya ihtiyaç duyar),

İlgi (11-12 yaş; amaçları ve etkinlikleri ayırmaktan hoşlanır),

Kapasite (13-14 yaş; yetenekleri, eğitimi, iş gereklerini dikkate alır).

Super'in 1963'te geliştirdiği yaşam aşamaları modelinde mesleki gelişimdeki üç önemli bileşken söz edilmektedir (biçimlendirme, dönüştürme ve uygulama). **Biçimlendirme** çocukluk dönemlerinde başlar

ve gelişim boyunca devam eder. Bu süreç keşfetme ve ardından anahtar figürlerle, rol yapmayla ve gerçekçi testlerde kimlik kazanmayla devam eder. **Dönüştürme**, kendi ilgi ve yeteneklerinin farkına varma ve iş alanları ile eşleştirme şeklinde oluşur. **Uygulama** ise geç ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerini kapsar ve bir işe ya da eğitime başlama gibi edinilenlerin uygulamaya dönüştürülmesi şeklinde gerçekleşir (Akt, Schultheiss ve Stead, 2004).

Uysal'ın (1969) aktardığına göre Ginzberg ve arkadaşları (1951) da mesleki davranışların gelişim sürecinin üç dönemden oluştuğunu belirtmektedir. Bu dönemler şöyledir:

1. **Fantezi dönemi** (11 yaşına kadar)
2. **Geçiş dönemi** (11-17 yaşları arası)
3. **Gerçekçi dönem** (17 yaşından sonra)

Başka bir bakış açısıyla Havighurst (1968) de mesleki davranışları altı döneme ayırmıştır. Bunlar:

1. Benzetme (5-10 yaşları arası)
2. Alışkanlık kazanma (10-15 yaşları arası)
3. Özdeşlik kazanma (15-25 yaşları arası)
4. Verimli olma (25-40 yaşları arası)
5. Verimliliği muhafaza (40-70 yaşları arası)
6. Eski yaşantıları anma dönemidir (70 yaş ve üzeri).

Mesleki gelişim kuramlarında ortak olarak belirtilen 15-25 yaşları arası lise çağlarından başlayıp üniversite hayatını ve hemen sonrasını da kapsamaktadır. Bu dönemde birey kendisini gerçekçi olarak tanımaya başlamakta, lise bittikten sonra kendisini iş dünyasına hazırlayacak olan bir eğitim programını seçme kararı vermekte ve tercih ettiği mesleğin eğitimini alarak iş dünyasına atılmaktadır. Bu tercihi yaparken de yalnızca

kişisel özelliklerini değil, aynı zamanda toplumsal özellikleri de dikkate almaktadır.

Mesleki İlgilerin Değişkenliği/Durağanlığı.Ortaöğretim öncesinde bireylerin verdikleri mesleki kararlar gerçekçilikten uzak olabilmektedir. Geçmiş dönemlerde alınan bu kararlar çoğunlukla değişime uğramaktadır. Strong 1931 yılında, “Eğer ilgiler yıldan yıla değişseydi meslek tercihinde güvenilir bir değişken olmazdı.” demektedir. Birçok psikolog tarafından paylaşılan ortak görüş ise ilgilerin günden güne değiştiği ve sabit kalmadığıdır (Swanson, 1999). Öte yandan Hansen (2005) ilgilerin bütün psikolojik değişkenler içindeki en durağan değişken olduğunu belirtmektedir. Aslında bu görüşlerden her ikisi de doğrudur. Ancak doğrulukları yaş aralıkları ile ilgili bir durumdur.

Yapılan bazı çalışmalar mesleki ilgilerin ergenlik dönemi boyunca değişkenlik gösterdiğini, ileriki yaşlarda ise oldukça durağan bir yapı gösterdiğini ortaya koymaktadır (Akt, Rottinghaus, Coon, Gaffey ve Zytowski, 2007)

Bazı çalışmalarda bireylerin ilgilerinin zamana karşı değişim gösterdiğine dair kanıtlar yer almaktadır. Örneğin Lubinski, Benbow ve Ryan (1995) Strong-Campell İlgi Envanterini (1977) 13 yaşındaki 162 kişiye uygulamışlar, 15 yıl sonra aynı ölçeği aynı gruba tekrar uygulamışlardır. Bu uygulamalar sonunda ölçekle ölçülen Holland'ın altı faktöründen *gerçekçi*, *araştırmacı*, *sanatçı* ve *sosyal* alan puanlarında artış *girişimci* ve *gelenekçi* alan puanlarında ise azalma gözlenmiştir. Bu sonuçlar ilgilerde uzun sürede bir değişim olduğunu göstermektedir. Buna karşın Strong (1955) 34 mesleki alana göre, farklı yıllarda tekrarladığı ölçme işlemi sonucunda oldukça yüksek korelasyon değerleri elde etmiştir. Bu ölçme işlemlerinde yapılan ilk ölçme sonucuyla bir yıl sonrası için 0,88; beş yıl sonrası için 0,85; on yıl sonrası için 0,84 ve 22 yıl sonrası için 0,74 korelasyon değerleri elde edilmiştir. Bu da ilgilerin durağanlığını

gösterir bir kanıt niteliğindedir. Benzer bir çalışma Hansen ve Swanson (1983) tarafından yapılmıştır. Çalışmada bireylerin 18 yaşındaki ilgileriyle 22 yaşındakiler arasında 0,80 ve otuz yaşındakiler arasında 0,70 korelasyon değerleri elde edilmiştir (Akt, Rottinghaus ve diğerleri, 2007).

Yukarıda belirtilen çalışmalar ve mesleki ilgilerin gelişim evreleri dikkate alındığında yapılacak ölçme işlemlerinde ergenlik döneminin önemli olduğu görülmektedir. Bu dönemde elde edilen ölçme sonuçları ilerideki dönemler için önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bu nedenle mesleki ilgilerin ölçülmesinde ergenlik dönemi – özellikle 13 yaşından sonrası – gelecek için yordayıcı bilgiler vermektedir.

Bu çalışma kapsamında geliştirilen Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI) (MAI) özellikle 13 yaşından büyük bireylerin mesleki ilgilerini ölçmeye yöneliktir. Çünkü ölçeğin geliştirilmesinde ilgilerin netlik kazandığı ve nispeten durağanlaştığı dönem dikkate alınmıştır. Bu nedenle ölçek 13 yaşın üzerindeki bireylere uygulanabilecek şekilde geliştirilmiştir.

Mesleki İlgilerin Ölçülmesi. Lokan (1997) mesleki ilgilerin genellikle kağıt kalem ölçekleri ile ölçüldüğünü belirtmektedir. Mesleki ilgilerin ölçülmesinde önceleri bir kişinin, bir işi yapan insanlardan hoşlanma durumuna göre ilgilerinin belirlenmesi mantığı vardı. Son zamanlarda ise mesleğe yönelik etkinliklerden bireyin hoşlandığı durumlarda o işte doyum sağlayacağı ve mutlu olacağı mantığından hareketle mesleki ilgilerin ölçülmesi mantığı hakimdir. Günümüzde yaygın olarak kullanılan mesleki ilgi envanterlerinde bir dizi iş etkinliği ya da meslek isimleri listesi yer almaktadır (London, Würzburg ve Berne, 1972). Bu envanterlerden bazılarını cevaplarken birey, etkinliklerden hoşlanma ya da hoşlanmama derecesini gösterecek şekilde tepki vermektedir. Bazılarında iki ya da üç seçenek arasından zorunlu olarak seçme yapması şeklinde, bazılarında meslekle ilgili bir grup ifadenin sıralanması şeklinde, bazılarında Likert tipi dereceleme şeklinde, bazılarında hoşlanırım -

hoşlanmam ya da hoşlanırım-fark etme -hoşlanmam şeklinde cevaplama formatlarının olduğu görülmektedir (Lokan, 1997).

Harmon (1999) mesleki ilgi ölçeklerini geliştirilme şekline göre deneysel ve homojen maddelere dayalı ölçekler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Deneysel mesleki ilgi ölçeklerinde ölçeğin geliştirilmesi aşamasında bir mesleki alanda çalışan kişilere bazı ifadeler verilip hoşlanıp hoşlanmadıkları sorulmaktadır. Her meslek için en çok hoşlanılan ifadeler belirlenir. Bu ifadelerin mesleki ilgilerin ölçülmesinde o alanı yansıttığı kabul edilir. Örneğin: “satranç oynama” ifadesi hukuk ve eğitim mesleklerine mensup iki farklı gruba verilerek hoşlanma-hoşlanmama durumları belirlenir. Verilen bu ifade sonunda hukukçuların %75'i, eğitimcilerin ise %20'si bu ifadeden hoşlandığını belirtmiş olsun. Bu durumda satranç oynama ifadesini tercih edenlerin mesleki ilgisi hukukla bağdaştırılır. Bu ifade uç bir örnek gibi görünse de satranç oynarken kullanılan düşünme tarzı bile ilgilerin belirlenmesinde yol gösterici olmaktadır. Bu gruba örnek olabilecek ölçekler, Strong Mesleki İlgi Envanteri (Strong Vocational Interest Blank), Strong İlgi Envanteri (Strong Interest Inventory-SII) ve Kuder Mesleki İlgi Envanteri (Kuder Occupational Interest Scales-KOIS)'dir.

Homojen maddelere dayalı ölçeklerde madde grupları oluşturulur. Madde grupları belli bir mantık dahilinde ya da çeşitli istatistiksel teknikler yardımıyla (faktör analizleri gibi) veya her ikisi bir arada kullanılarak oluşturulur. Belirlenen faktör yapılarına göre ölçeğin hangi faktörleri kapsadığı konusunda sonuca varılır. Bu şekilde oluşturulan ilk ölçek on faktörden oluşan Kuder Tercih Envanteridir (Kuder Preference Record) (Harmon, 1999).

Bu çalışma kapsamında homojen maddelere dayalı ve Kuder Tercih Envanteri'ne benzer şekilde üç ifade içinden tercih yapılması gereken bir ilgi envanteri geliştirilmiştir. Ölçek 14 mesleki alana göre

oluşturulmuştur. Daha sonra bu ifadelere faktör analizi uygulanarak ölçeğin yapısı belirlenmiştir.

Uysal (1969) ve Özoğlu (1977) bireyin ilgilerinin dört yolla belirlenebileceğini vurgulamaktadırlar:

1. Bireye doğrudan neyle ilgilendiği sorularak alınan cevapların bireyin ilgisini gösterdiği belirtilmektedir. Bu özellik "*belirtilen ilgi*" olarak adlandırılmaktadır.
2. Bireyin bir işi yaparak ya da bir mesleğe girerek ortaya koyduğu ilgi "*gösterilen (görülen) ilgi*" olarak adlandırılmaktadır. Bu tür bir ilgi bireyin yaşantı ve imkanlarına dayalı olduğundan gelecekteki davranışları hakkında tahminler yapmak zordur.
3. Eğer bireyin bir alana veya mesleğe ilgisi varsa o alan veya mesleğe ait bilgileri öğrenme eğilimi içinde olacağı varsayımına dayalı olarak ilgiler objektif testlerle ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu yöntemle ölçülen ilgi "*testlerle ölçülen ilgi*" olarak adlandırılabilir. Bu yöntem diğerlerine göre bireyin ilgisini ölçmek için daha tutarlı görünmektedir.
4. Bireye seri faaliyetler ve meslekler listesi verilerek bunların arasından tercihler yapmasını sağlamak şeklinde "*envanterle ölçülen ilgi*" de yine belirtilen ilgiye benzemektedir. Ancak ilgi envanterlerinde her faaliyet veya mesleğe deneysel olarak saptanmış ağırlıklar verilmekte ve bireyin cevaplarının tümü bu ağırlıklara göre sıralanmakta ve ilgi alanları belirlenmektedir.

İlginin envanterle ölçülmesi tekniği en yaygın olarak kullanılan tekniktir. Temelde iki tür envanter vardır. İlki, sonuçları özel mesleklerle ilişkili olan ölçüte dayalı veya deneysel olarak anahtarlanan envanterlerdir. Diğer, özel mesleklerden çok alanlarla ilgili ve bütün alanlarla ilgili profilleri

veren deneysel olarak anahtarlanmayan envanterlerdir. Günümüzde ilgilerin ölçülmesi; bireyler ve gruplar arasındaki farkları ortaya koymak için ve çoğunlukla liselerde, üniversitelerde ve mesleki yönlendirme etkinliklerinde, mesleki ve eğitimsel danışmada kullanılmaktadır. İlgi envanterleri farklılıkları ortaya koyma amacının yanı sıra mesleki danışma, seçme ve yerleştirme alanlarında da kullanılmaktadır. Meslek dışında, meslek seçimi sürecinde, emeklilik öncesi ve emeklilik kararlarında da ilgi ölçeklerinden yararlanılmaktadır (Aiken, 2000).

Bireylerin mesleki tercihlerini belirlerken en çok onların yetenek, ilgi ve kişilik özellikleri dikkati çekmektedir. Dünyada bu konulara verilen önem nedeniyle geliştirilmiş olan birçok ilgi ya da ilgiyi kişilik değişkeniyle dolaylı olarak ölçen birçok ölçek mevcuttur. Bunlara şu ölçekler örnek olarak verilebilir (Herr ve Cramer, 1996):

Strong İlgi Envanteri E. K. Strong, Jo-Ida Hansen ve D. P. Campbell (1985)

Kuder Mesleki İlgi Anketi (Form DD) SRA (1985)

Kuder İlgi Alanları Tercih Envanteri

Kuder Genel İlgi Taraması (Form E) SRA (1975)

Mesleki Tercih Envanteri, J. L. Holland. CPP (1985)

Jackson Mesleki İlgi Taraması D. N. Jackson (1985)

Mesleki Tercih Taraması R. R. Knapp ve Diğerleri (1982)

Ohio Mesleki İlgi Envanteri (2. Baskı 1981) A. G. D'costa, D. W.

Winefordner, J. G. Odgers Ve P. B. Koons, Jr.

Mesleki İlgi Envanteri, P. W. Lunneberg (1981)

Mesleki İlgiler, Deneyimler ve Beceri Değerlendirme, Houghton Mifflin

Geist Resimle İlgi Envanteri WPS

Job-O Mesleki İlgi Testleri (1981)

Çağın hızlı gelişmeleri karşısında değişen mesleklerin yapıma şekilleri ve özellikleri de değişmektedir. Bu nedenle geliştirilen ölçeklerin de sık sık güncellenmesi zorunluluğu vardır. Niles ve Harris-Bowlsbey'in (2002) saptamalarına göre bireylerin meslek seçimleri 21. yüzyılda 20. yüzyıldaki seçimlere göre oldukça değişiklik göstermektedir. Bazı meslekler ortadan kalkarken hiç hesapta olmayan yeni meslekler ortaya çıkmaktadır. Bazı meslekler de büyük değişikliklere uğramaktadır. Dolayısıyla, mesleklerin bireylerden beklentileri de farklılaşmaktadır. Birçok meslek teknolojiyi takip etmeyi zorunlu kılarken bilgilerin ve yeteneklerin güncellenmesinin de şart olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu yüzden insanlar meslek seçme bilgisi ve seçim süreci hakkında daha iyi ve yeni bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar.

Meslek seçme sürecinde yenilenmesi ve güncellenmesi zorunlu olan ölçek türlerinden birisi de ilgi ölçekleridir. Günümüzdeki hızlı gelişmeler bir mesleğin yapıma şekli, mesleğin ilgili olduğu ve gerektirdiği davranışlara da yansımaktadır. Bu değişim bireyin o mesleğe olan ilgisinde de bir değişikliğe neden olabilir. Örneğin: Yirminci yüzyılda bilgisayarsız yapılabilen pek çok mesleğin günümüzde bilgisayarsız yapılabileceği düşünülememektedir. Bilgisayarsız yapılabildiği dönemde bir mesleğe ilgisi olan bir kişinin aynı meslek bilgisayarla yapılmaya başladığında o mesleğe olan ilgisi de azalabilmektedir.

Üzerinde çalışmalar yapılan ve çeşitli ülkelerde kullanılan birçok mesleki ilgi ölçeği de sık sık yenilenmektedir. Yurtdışında yaygın olarak kullanılan güncellenmiş ilgi envanterlerinden bazıları: Strong İlgi Envanteri (Strong Interest Inventory-SII), Kuder İlgi Alanları Tercihi Envanteri (Kuder Vocational Preference Inventory) ve Holland'ın geliştirdiği Kendini Keşfetme Ölçeği'dir (Self-Directed Search-SDS). Aşağıda bu ölçekler kısaca tanıtılmaktadır.

Mesleki İlgilerin Ölçülmesinde Kullanılan Ölçme Araçları

Strong İlgı Envanteri (Strong Interest Inventory-SII). Strong İlgı Envanteri en eski envanterlerden birisidir. SII mesleki alanlara göre ilgilerin, temel ilgilerin ve bazı mesleklere yönelik ilgilerin profilini belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu ölçekte bir kişinin ilgileri çeşitli mesleklerin karşılaştırılmasıyla ortaya çıkmaktadır. SII 14 yaşından büyük ve en az sekizinci sınıf düzeyinde okuma-yazması olan bireylere uygulanabilir. Ölçek şu alanlardaki ifadelerden oluşmaktadır: Meslekler, okul dersleri, etkinlikler, boş zaman etkinlikleri, insan tipleri, etkinlikler arasında tercih, kişisel özellikler ve iş alanlarındaki tercihler. Cevaplama hoşlanırım, fark etmez ve hoşlanmam şeklinde yapılır (Flores, Spanierman, Armstrong ve Velez, 2006).

Strong İlgı Envanteri uzun zamandan beri ilgilerin ölçülmesinde kullanılmaktadır. İlgilerle çeşitli mesleki değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak için araştırmacılar tarafından SII sık sık kullanılmaktadır. Bu envanterin en son revizyonu 2005 yılında Donnay, Morris, Schabhut ve Thompson tarafından yapılmıştır. Bu revizyonda yeni mesleki alanlar da eklenmiştir. SII'nın 2005 revizyonunda 291 madde yer almaktadır (Akt, Gasser, Larson ve Borgen, 2007). SII ile yapılan çalışmalar sonucunda ölçeklerin alt boyutlarının güvenilirliklerinin 0,84 ile 0,94 arasında değiştiği saptanmıştır (Harmon, Hansen, Borgen ve Hammer, 1994).

Ölçekte çeşitli bölümler yer almaktadır. Bu bölümlerden birinde meslek isimlerine "hoşlanırım" "fark etmez" "hoşlanmam" şeklinde tepkiler verilmesi gerekmektedir. Diğer bölümde mesleki etkinliklere birey 1-2-3 şeklinde dereceyle tepkisini göstermektedir. Bir başka bölümde iki meslekten birini seçme ya da ikisini de seçmeme şeklinde tepki gösterilen bölüm yer almaktadır (Strong, 1968).

Kuder İlgı Alanları Tercih Envanteri (Kuder Preference Record-Vocational). Kuder'in ilgiyi ölçme yaklaşımı mantık yaklaşımı olarak bilinir. Kuder daha önce tasarladığı ilgi alanlarına yönelik sorular hazırlamış, uygulamış ve bu elde ettiği verilerin üzerinde faktör analizi yöntemini kullanarak on ilgi alanı belirlemiştir. Bunlar: *Açık hava, bilim, hesaplama, mekanik, ikna, edebiyat, güzel sanatlar, müzik, sosyal hizmet ve büro işleridir.*

Üçer üçer gruplanmış faaliyetleri, bazı meslek adlarını ve kişilik özelliklerini belirten 504 ifadeden oluşan envanteri kişi, her üçlü gruptan bir en çok, bir de en az tercih ettiği etkinliği işaretlemektedir. Sonuçta kişiye, bu on alana yönelik ilgisi hakkında bilgi verilmektedir.

Bireyin profiline yönelik olarak bir alanda çıkan yüzdeler %75'in üzerindeyse, bu bireyin o alana ilişkin ilgisinin belirgin olduğunu ve mesleklere yönlendirilebileceğini gösterir. Bir alandaki yüzdeler %50'nin altındaysa, bu bireyin o alana yönelik ilgisinin belirgin olmadığı sonucuna ulaşılır. Eğer bireyin ilgisi herhangi bir alanda % 65'in üzerindeyse ve diğer alanlarda bundan daha büyük bir yüzdeler yoksa öğrencinin bu alanda belirgin ve anlamlı bir ilgisinin olduğu yorumu yapılabilir. Bütün ilgileri %50 ve altında çıkan bir kişi için henüz ilgileri olgunlaşmamış yorumu yapılabilir (MEB, 1974a; 1974b).

Kuder Meslek Arayışı (KMA) (Kuder Career Search – KCS-online). Bilgisayar ortamında uygulanan ve uygulama süresi yaklaşık 20 dakika süren KMA üç boyuttan oluşmaktadır: (1) Etkinlik tercihleri envanteri, (2) Kuder Kariyer Grupları ve (3) İlgi etkinlikleri havuzudur. İlk boyutta on etkinlik tercih alanı vardır. Bunlar: Açık hava (doğa), bilim/teknik, hesaplama, mekanik, ikna (iletişim), satış/yönetim, sanat, müzik, sosyal hizmet (insan ilişkileri) ve büro işleridir. İkinci boyut olan Kuder Kariyer Gruplarında ise altı boyut vardır: sanat/iletişim, iş yaşamı, açık hava/mekanik, satış/yönetim, bilim/teknik ve sosyal/kişisel hizmetler.

Kuder Kariyer Keşfinin üçüncü boyutunda 1500 kişiden elde edilen normlara göre bireyin cevaplarının karşılaştırıldığı bölüm yer almaktadır (Zytowski,1997).

Helledey, Zytowski ve Fouad (2004) Kuder Kariyer Keşfinin uygunluk geçerliğine bakılmasının benzeri bir ölçek olmaması nedeniyle mümkün olmadığını vurgulamaktadırlar. Tüm ölçeğin test tekrar test güvenilirliğini (3 hafta ara ile) 0,81 olarak aktarmaktadırlar. Etkinlik tercihlerinin güvenilirlik katsayılarının 0,64 ile 0,90 arasında değiştiği ve bu değerlerin ortancasının 0,72 olduğu da aynı yazarlar tarafından belirtilmektedir.

Kendini Keşfetme Ölçeği (Self-Directed Search-SDS). Holland'ın kuramına göre Amerikan toplumundaki bireyler temelde altı kişilik tipindeki özelliklerden biri ya da birkaçını ağırlıklı olarak barındırırlar. Bunlar: a)Araştırmacı, b)Gerçekçi, c)Sanatçı, d)Girişimci, e)Gelenekçi, f)Sosyal kişilik tipleridir.

Holland'ın geliştirdiği çeşitli ölçekler de bu kurama dayalı olarak ortaya çıkmıştır. Kendini Keşfetme Ölçeğinin 1994 revizyonu 228 maddeden oluşmaktadır.

Holland'ın Kendini Keşfetme Ölçeği ilgilerin ölçülmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ölçeğin 1. bölümünde Hoşlanırım-Hoşlanmam (Like-Dislike) şeklinde tepki verilmesi gereken **etkinlikler**, 2. bölümünde Evet-Hayır şeklinde tepki verilmesi gereken **yetkinlikler**, 3. bölümünde Evet-Hayır şeklinde tepki verilmesi gereken 66 adet **meslek** ve son bölümde bireylerin bazı yetenek alanlarını kendi yaşlıtlarına göre kıyasladıkları ve kendilerine 1-7 arasında bir puan vermeleri gereken **kendini algılaması** yer almaktadır (SDS, 2005; Sverko ve Barbarovic, 2006).

Türkiye’de Mesleki İlgilerin Ölçülmesi Çalışmaları

Türkiye’de okullarda rehberlik hizmetleri 1949 yılından itibaren başlamıştır. Başlangıçta çok fazla dikkate alınmayan ilgilerin ölçülmesi ise 1970’li yıllara rastlamaktadır. Tan (1972) tarafından geliştirilen ve “insanların en çok ilgi duydukları konulara ait haberleri daha önce ve daha ayrıntılı okuyacakları” sayıtlısına dayanan Gazete Haberleri Testi (GHT) bilim, teknik, sanat, dil-edebiyat, tıp, eğitim-öğretim, iş ticaret, idarecilik, hukuk, politika, tarım, eğlence ve eğlendirme ve açık hava olmak üzere 12 ilgi alanını kapsamaktadır.

Özoğlu (1977) tarafından Türkçe’ye çevrilen “Kuder İlgi Alanları Tercih Envanteri-Mesleki Form” mesleki yönlendirmede ilginin ölçülmesinde atılan adımlardan biridir. Koç (1987), Kuder Tercih Envanteri Kişisel Form A’yı Türk kültürüne uyarlamaya yönelik bir ön çalışma yapmıştır. Bu envanterin teknik niteliklerine ilişkin bir araştırma yine Koç tarafından yapılmıştır (Koç, 1994). Daha sonra Koç, bu envanterin Uygulama el kitabını Türkçe’ye çevirmiştir (Koç,1997). Günümüzde rehber öğretmenlerin en çok kullandığı ölçekler Kuzgun tarafından geliştirilmiş olan Akademik Benlik Kavramı Ölçeği ve Kendini Değerlendirme Envanteri’dir (KDE) (Korkut, 2007).

Akademik Benlik Kavramı Ölçeği (ABKÖ). Kuzgun (1996) tarafından geliştirilen ölçekle bireye, dört yetenek alanı (sözel, sayısal, şekil-uzay ve göz-el koordinasyonu) ve 11 ilgi alanına (Fen bilimleri, sosyal bilimler, ziraat, mekanik, ikna, ticaret, iş ayrıntıları, edebiyat, yabancı dil, güzel sanatlar, müzik ve sosyal yardım ilgisi) yönelik bilgi verilmektedir. Ölçeğin alt boyutlarına göre iç tutarlılık katsayıları 0,73 ile 0,86 arasında değerler elde edilmiştir. Ölçeğin geçerliğine ilişkin bir çalışmada, üst yetenek grubu olarak kabul edilen bir grup öğrenci ile normal düzey olarak kabul edilen bir grup öğrenci puanları arasındaki ortalamaların farkları incelenmiştir. Çalışma sonunda sözel, sayısal ve

şekil-uzay yeteneği alt boyutlarında, fen bilimleri ve yabancı dil ilgisi alt boyutlarında üst yetenek grubunun ortalaması normal gruptan manidar olarak farklı çıkmıştır. Bu sonuç aracın geçerlik kanıtı olarak kullanılmıştır. ABKÖ, rehber öğretmenler tarafından Türkiye’de yaygın olarak kullanılan bir ölçme aracıdır (Korkut, 2007).

Kendini Değerlendirme Envanteri (KDE). Kuzgun (1988) tarafından geliştirilmiş olan Kendini Değerlendirme Envanteri (KDE) ile 3 yetenek (Sözel, sayısal ve şekil uzay), 9 mesleki değer (Yeteneği kullanma, yaratıcılık, yarışma, düzenli yaşam, işbirliği, liderlik, değişiklik, kazanç ve ün sahibi olma) ve 11 ilgi alanı (Temel Bilimler, Sosyal Bilimler, Canlı Varlık, Mekanik, İkna, Ticaret, İş ayrıntıları, Müzik, Güzel Sanatlar, Edebiyat ve Sosyal Yardım) Likert tipi dereceli bir ölçekle ölçülmektedir. Holland’ın özellik-faktör kuramı doğrultusunda hazırlanmış olan KDE’de ilginin yanı sıra bazı işleri yapabilme kabiliyeti de ölçülmektedir (Kuzgun, 2000).

Gazete Haberleri Testi (GHT).Gazete Haberleri Testi bir ilgi ölçeğidir. Adının Gazete Haberleri Testi olması ilgi alanlarını ölçmede gazete başlıklarından yararlanılmasından ileri gelir. Kuder ilgi envanterlerinde olduğu gibi, bu testte de ilgi alanları rasyonel yolla önceden saptanmıştır. Seçilen 12 ilgi alanı vardır.

Test her biri dört kısa cümleden oluşan bloklar halinde “gazete haberleri” başlıklarını içermektedir. Cevaplayıcı, sadece bir haberi okuyacak kadar vakti olduğunu farz ederek en çok okumak istediği başlığı işaretler. Bundan sonra da bol vakti olduğunu farz ederek en az ilgi duyduğu başlığı işaretler. Testte zorunlu seçme yöntemiyle cevaplandırılacak 60 blok vardır.

Blokların maddeleri gerçek gazete haberlerinden, ilgi envanteri maddesi niteliklerini tayin edici bazı ölçütlerle seçilmiştir. Test maddesi

olarak gazete haberlerinin seçilmesi bireylerin, gazetelerde “en çok ilgi duydukları konulara ait haberleri daha önce ve daha ayrıntılı okuyacakları” sayılına dayanır (Tan, 1972).

MEB Ölçme ve Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonunda 1990 yılında yönlendirme ile ilgili bazı ilkeler benimsenmiştir. Bu ilkelerden birisi meslek seçiminin ilk adımının bir eğitim programı seçme olduğudur. Bireyin kendisine en uygun mesleği seçebilmesi için “kendisini gerçekçi bir biçimde tanıma” “kendisi için açık üst öğrenim programlarını, iş dünyasını ve meslekleri tanıma” ve bunların sonucunda “bu iki bilgidен yararlanarak uygun eşleştirme ve uyum yapma” aşamalarından geçmesi gerektiği de vurgulanmaktadır. Ölçme ve Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporunda **yönlendirme** “Öğrencinin eğitim süreci içinde bireysel ve toplumsal gereksinimleri çerçevesinde yönelmesine yardımcı olmak, kendisini bütünlüğü içinde tanımasına, mesleksel gelişimine ilişkin davranışları kazanmasına, kararlar vermesine, geleceğini planlamasına yönelik bilimsel hizmetleri, süreklilik içinde öğrenciye sunmak için düzenlenen etkinliklerin tümü” olarak tanımlanmıştır (MEB,1990).

Bireyin kendini ve meslekleri tanıyarak uygun eşleştirmeyi yapması için, mesleklere ilişkin etkinlikleri ve ilgilerini bilmesi gerekir. Bu konuda öğrenciye yardımcı olabilecek ne kadar çok geçerli ve güvenilir ölçek varsa kullanılabilir. Türkiye’de bu konuda önemli bir eksiklik olduğu bilinmektedir. Geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış olan ölçeklerin sayısının artırılması, eskiden hazırlananların güncellenmesi önemlidir. Ancak ülkemizde hem geçerli ve güvenilir hem de güncel olan ölçek oldukça azdır. Bu çalışma mesleki ilgilerin ölçülmesinde kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirme amacı taşımaktadır.

“Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)”nin Geliştirilmesi

Bu araştırma kapsamında özellikle lise öğrencilerine mesleki alan seçmede yararlı olacak bir mesleki ilgi envanteri geliştirme amaçlanmıştır. Envanterde üniversite eğitime ve sonrasında girilecek iş ortamına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler ilgi maddesi olarak ifadelendirilip öğrencilerin mesleki ilgileri belirlenmeye çalışılmaktadır. Geliştirilen envanterin meslek ya da üniversite eğitimi seçiminin yapılması aşamasına gelip karar vermek üzere olan bireyler için yararlı ve kullanışlı olması beklenmektedir. Ayrıca, envanterin, bireylerin ilgilerine ve tercihlerinde karşılaşılabilecek ortamlara göre bilinçli karar vermelerinde yol gösterici olması beklenmektedir. Envanter lise birinci sınıf sonunda alan seçmek için de yardımcı olabilir.

Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin üniversitedeki çeşitli eğitim programlarını/bölümlerini kapsayan 14 alt boyuttan oluşması hedeflenmiştir. Bu alt boyutlar oluşturulurken üniversitede eğitimi verilen çeşitli mesleki alanlar dikkate alınmıştır. Bu 14 alan üniversitede eğitimi verilen bütün bölümleri kapsamamaktadır. Bu durum envanterin sınırlılıkları arasındadır.

Birey yukarıda belirtilen her alt boyuta ilişkin ifadelerin üçerli olarak gruplandığı mesleki ifadelerden en çok ilgisini çekenini seçmektedir. Daha sonra seçtiği bu ifadeyi 1 ile 5 arasında işaretleyerek ilgi derecesini göstermektedir. Her üçlü gruptaki diğer iki ifade boş bırakılmaktadır.

Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI) kapsamındaki meslek alanları ve meslekler Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI) Kapsamındaki Mesleki Alanlar ve Meslekler

MESLEK ALANLARI	TEMSİL EDİLEN MESLEKLER
EĞİTİM	Öğretmen, okul yöneticisi, müfettiş, eğitim çalışanı...
ZİRAAT-AÇIK ALAN	Ziraat mühendisi, orman mühendisi, ziraat teknisyeni, tarım-hayvancılık uzmanı...
SIYASAL-MALİ BİLİMLER	Vali, kaymakam, maliyeci, gelir uzmanı, bankacı, kamu yöneticisi, siyaset bilimcisi, muhasebeci...
SAĞLIK	Doktor, diş hekimi, eczacı, hemşire, hastane yöneticisi, sağlık teknisyeni, veteriner, yardımcı sağlık çalışanı...
İLETİŞİM-MEDYA	Gazeteci, televizyoncu, yönetmen, halkla ilişkiler uzmanı, radyocu...
YABANCI DİL	Tercüman, kitap çevirmeni, yabancı dil eğitici, yabancı dil-kültür uzmanı...
TÜRK DİLİ	Türk dili ve edebiyatı uzmanı, dil bilimci...
PSIKOLOJİ	Psikolog, psikolojik danışman, rehberlik uzmanı...
HUKUK	Hakim, savcı, avukat, hukuk danışmanı...
BILGISAYAR	Bilgisayar mühendisi, programcısı, bilgi işlem uzmanı, bilgisayar teknisyeni...
MATEMATİK	Matematikçi, matematik uzmanı...
FEN BİLİMLERİ	Fizik uzmanı, kimyager, biyolog, genetik uzmanı...
MÜHENDİSLİK	Makine, inşaat, endüstri, elektrik-elektronik, jeoloji, maden mühendisi, tekniker...
GÖRSEL SANATLAR	Mimar, iç mimar, tasarımcı, ressam, heykeltıraş, peyzaj mimarı, grafiker...

Bireyler mesleki ilgi alanındaki mevcut ölçme araçlarına genellikle her ifade için hoşlanırım-fark etmez-hoşlanmam ya da evet-hayır şeklinde cevap vermektedir (Campell, 1979; MEB, 1974a; MEB 1974b; Strong,

1968). Bunun yanı sıra Kuder İlgi Alanları Tercih Envanteri'nde olduğu gibi bireyin üçlü olarak gruplanmış ifadeler içinden en çok ve en az ilgisini çekenini işaretlediği cevaplama şekli de mevcuttur (Harmon, 1999).

Bu ölçekle, bireyin hoşlandığı etkinliği öğrenmenin yanı sıra o etkinlikten hoşlanma derecesini de beşli bir dereceleme ölçeğiyle ortaya koyma amaçlanmaktadır. Böylelikle birey çok fazla hoşlandığı bir ya da birden fazla ifade bulunan üçlü bir gruba karşılaştığında seçtiği ifadeyi "4" ya da "5" olarak derecelendirebilecektir. Öte yandan birey içinde hoşlanmadığı üçlü ifade grubuyla karşılaştığında nispeten kendisine en yakın olanı seçecek ve onu "1" ya da "2" olarak derecelendirebilecektir. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'ne ait örnek ifadeler ve cevap formu Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'ne Ait Örnek İfadeler ve Cevap Formu

		Çok az ilgimi çeker	Az ilgimi çeker	Orta düzeyde ilgimi çeker	Oldukça ilgimi çeker	Çok ilgimi çeker
1	Çocuklara ve yetişkinlere öğretmenlik yapmak	1	2	3	4	5
2	Tarla ve bahçe bitkilerinin üretimini planlamak	1	2	3	4	5
3	Bir şirketin mali danışmanlığını yapmak	1	2	3	4	5

Örneğin: Öğretmenlik mesleğine ilgisi olan birey, birinci ifadeyi tercih etmekte ve ilgisini çekme derecesini 1-5 arasında bir işaretle belirtmektedir. Bu durumda birey, öğretmenlik mesleğini diğer iki mesleğe

tercih etmiş olmaktadır. Tercih ettiği ifadeyi 1-5 arasında derecelendirerek de ilgisini hassas bir şekilde belirtmiş olmaktadır. Böylece Likert tipi ölçeğin sağladığı hassaslık ile Kuder'in ilgileri ölçmede kullandığı en çok istenileni seçme durumu birleştirilmiştir.

Bu envanterden elde edilecek olan puanların yorumlanması diğer ilgi ölçeklerinde olduğu gibi alt boyutların profilinin çıkarılmasıyla yapılmaktadır. Yorumlamada bireye ölçeğin sınırlılığı da vurgulanarak bireyin ilgi alanlarına ilişkin bilgi aktarılabilir.

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı Türkiye'de üniversite eğitimine başlayacak olan bireylerin mesleki tercihlerini yaparken yararlanabilecekleri geçerli ve güvenilir bir ilgi envanteri geliştirmektir.

Bu amaç doğrultusunda geliştirilen envanterin psikometrik özelliklerine ilişkin olan şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Geliştirilen Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin geçerliği ne düzeydedir?
 - a. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin yapı geçerliği nasıldır?
 - b. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin görünüş geçerliği var mıdır?
 - c. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin alt boyutlarının açıkça ifade edilen ilgilerle ilişkisi ne düzeydedir?
2. Geliştirilen Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin güvenilirliği ne düzeydedir?
 - a. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin Cronbach alfa güvenilirliği ne düzeydedir?
 - b. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin test tekrar test güvenilirliği ne düzeydedir?

Önem

Birçok birey ilgilerini göz ardı edip ÖSS puanına göre tercih yapmaktadırlar. Bu bireylerden bazıları üniversite eğitimi sırasında okuduğu bölümden ayrılıp yeniden sınava girmekte, bu durum üniversiteye girişteki yığılmayı daha da artırmaktadır. Bu, bireylere yeterince mesleki danışmanlık yapmamanın yanı sıra bu alanda kullanılacak ölçeklerin yeterli olmamasından ya da az olmasından da kaynaklanmaktadır.

Anastasi (1982) birey meslek seçimi yaparken kendini tanıma amaçlı kullanılacak neredeyse bütün ölçme araçlarının yararlı olabileceğini belirtmektedir.

Gülgöz (2002), ilgi envanterlerinin bir psikolojik ölçme aracı olarak düşünüldüğünde kişinin kendini keşfetme sürecinde yardımcı olmak için kullanılabileceklerini belirtmektedir. Ayrıca, ilgi envanteri uygulanan kişinin ilgilerinin kesin olarak belirlenmesi diye bir şeyin söz konusu olmadığını da vurgulamaktadır. Ama en azından birey, kendi ilgilerinin ne yönde olduğu ve nereleri araması gerektiği konusunda bir keşif sürecine yönlendirilebilir. Aynı şekilde kişinin neyi yapmaya istekli olduğunu görebilmesi de önemlidir.

MEB Ölçme ve Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporunda okullarda yönlendirme ve rehberlik ile ilgili işlevlerin yerine getirilebilmesi için zaman, fiziki ortam, personel ve psikolojik ölçme araçlarına ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Bu raporda ayrıca öğrencilerin yönlendirilmesinde kullanılacak psikolojik ölçme araçlarının bir merkezde toplanması da önerilmektedir. Eğitim sisteminde bir üst programa geçişte ya da iş hayatına geçişler yaparken tercihleri belirlemede ve karar vermede çok boyutlu ölçme-değerlendirme araçlarına, rehberlik programları ile meslekler ve iş dünyası konularında kapsamlı bilgi sistemlerine ihtiyaç

olduğu vurgulanmaktadır. Kapsamlı bir psikolojik ölçme araçları geliştirme projesiyle her kademe için yönlendirmede kullanılabilecek araçlar geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (MEB, 1990).

Bu rapordan 17 yıl sonra Korkut (2007) ilk ve orta öğretim kurumlarında ve Rehberlik Araştırma Merkezlerinde çalışan rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik uygulamaları ile ilgili düşüncelerini ve faaliyetlerini belirlemeye yönelik bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmada 141 katılımcı mesleki ilgileri belirlemeye yönelik olarak en fazla Akademik Benlik Kavramı Ölçeği'ni (ABKÖ) (%53) daha sonra Kendini Değerlendirme Envanteri'ni (KDE) (%30), ardından Holland'ın ölçeğini (%12), Kuder İlgi Envanteri'ni (%7), Edwards Kişisel Tercih Envanteri'ni (%6) Bilgisayar Destekli Meslek Rehberliği'ni (BİLDEMER) (%7) kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada rehber öğretmenlerin Türkiye'de geliştirilen ölçekleri kullanmayı daha fazla tercih ettikleri gözlenmiştir. Bunun yanı sıra benzeri ölçekleri geliştirmenin yararlı olacağı önerisinde bulunulmuştur.

Geliştirilen envanterle araştırmacı; bir kişinin üniversitenin çeşitli bölümlerine yönelme aşamasında kolay tercih yapmasını, seçeneklerini daha iyi tanımasını, girmek istediği bölümden mezun olduğunda ne tür işler yapabileceğini, nelerle karşılaşabileceğini görmesini amaçlamaktadır. Latsch (2000) bireyin bir işte başarılı olabilmesi, sürekliliğin sağlanması ve bireyin doyum sağlaması için işin gerektirdiği niteliklerle bireyin ilgi ve ihtiyaçlarının eşleştirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca gerek işin gereklilikleriyle gerekse doyum potansiyeliyle ilgi alanlarının ve ilgilerin doğrudan ilişkili olduklarını belirtmektedir. Kişinin ilgi ve ihtiyaçlarının ise mesleki ilgi ölçekleriyle ölçülmesi gerektiğini de bildirmektedir.

Tutum ve görüşlerin ölçülmesi çalışmalarının sık sık yapıldığı Türkiye'de mesleki ilgi boyutuna yönelik çalışmaların az olduğu gözlenmektedir. Bu çalışmanın bu alanda bir eksikliği giderebileceği

beklenmektedir. Çalışma kapsamında geliştirilen envanterin Türkiye'de çok az sayıda olan mesleki ilgilerin saptanmasına yönelik ölçek geliştirme çalışmalarına da katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Üniversiteye yönelen gençlerin tercih ettikleri alandaki mesleklerin gereklerini, beklentilerini ve ilgi alanlarına yansımalarını bilmeleri için de geliştirilen envanterin bireylere hem bilgi vereceği hem de tercihlerini netleştirmelerinde yardımcı olacağı beklenmektedir.

Sınırlılıklar

Bu çalışmada geliştirilen envanterle, üniversitede eğitimi verilen tüm programları kapsamak hedeflenmiştir. Ancak gerek üniversitedeki eğitim programlarının çokluğu gerekse bu programlar için hazırlanacak ifade sayısının envanterdeki ifade sayısını artırması nedeniyle temsil edilebilen mesleki alanlar, üniversitelerin çeşitli fakülte ve yüksekokullarında eğitimleri verilen toplam 14 mesleki alanla (eğitim, ziraat-açık hava, siyasal-mali bilimler, sağlık, iletişim-medya, yabancı dil, Türk dili, psikoloji, hukuk, bilgisayar, matematik, fen bilimleri, mühendislik ve görsel sanatlar) sınırlandırılmıştır. Araştırma sonuçları, bu sınırlılık dikkate alınarak kullanılmalı ve yorumlanmalıdır.

Envanterde yer alan 14 alanın birbirleriyle karşılaştırılmasında kombinasyon hesabından yararlanılmak istenmiş, 14 alanın üçlü kombinasyonu hesaplandığında her alana ait 78 maddeye ve toplamda 1092 maddelik bir ölçeğe ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Böyle bir ölçeğin, cevaplama motivasyonu ve uygulama zamanı açısından uygulamasının zor olacağı öngörüldüğünden deneme formunda her alana ait 25 madde ve 117 üçlü set yer almıştır.

BÖLÜM II

DUYUŞSAL ALANA YÖNELİK ÇOK BOYUTLU ÖLÇEK GELİŞTİRME, UYARLAMA ve PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİ TESPİT ETME İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu araştırmayla, Türkiye’de üniversite eğitime başlayacak olan bireylerin mesleki tercihlerini yaparken yararlanabilecekleri geçerli ve güvenilir bir mesleki ilgi ölçeği geliştirmek amaçlanmıştır. Bu bölümde yurtiçi ve yurtdışında yapılmış olan çok boyutlu ölçek geliştirme, uyarlama ve psikometrik özelliklerini tespit etmeye yönelik yürütülen araştırmalar yer almaktadır.

Yurt Dışında Yürütülen Araştırmalar

Tak ve Lee (2003) Koreli üniversite öğrencilerine uygulanmak üzere Kore Kariyer Kararsızlık Envanterini (Korean Career Indecision Inventory) geliştirmişlerdir. Ölçek beş faktörden oluşmuştur. Önceden belirlenen altı faktöre doğrulayıcı faktör analizi yapılmış sonuçlar beş faktörü doğrulamıştır. Bu analizler 8 üniversiteden farklı sınıf düzeylerinde 1827 öğrenci üzerinde beşli Likert tipi derecelendirilmiş 36 madde üzerinden yapılmıştır. Çalışma sonunda her boyutta 4 ile 6 arasında, toplamda ise 22 madde yer almıştır. İç tutarlılık güvenilirlikleri her bir faktör için 0,57 ile 0,87 arasında değerler vermiştir. Test tekrar test güvenilirliği için sayıları 18 ile 96 arasında değişen altı farklı gruba uygulama yapılmıştır. Her gruptan, tüm grupların birleşiminden ve ölçeğin tümünden elde edilen güvenilirlik değerleri her bir faktör için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bu değerler 0,59 ile 0,94 arasında değişmektedir. Beş faktör için doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarında ise uyum iyiliği derecesi (GFI) 0,90dan büyük, diğer değerler de 0,90’a yakın sonuçlar vermiştir. Verinin toplanan datayla uyumunu gösteren RMSR 0,05’ten küçük değer vermiştir. Ölçek için yeterli düzeyde geçerlik ve güvenilirlik katsayıları elde edilmiştir.

Simon ve Tovar (2004) 21 maddeden oluşan Kariyer Faktörleri Envanteri'nin üniversite öğrencileri üzerindeki geçerliğini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapmıştır. Ölçek dört faktörden oluşmaktadır. Bu faktörler Kariyer Bilgisi (altı madde), Kendisi Hakkında Bilgi (dört madde), Kariyer Karar Endişesi (altı madde) ve Genel Kararsızlık'tır (beş madde). Ölçeğin cevaplamasında beşli Likert tipi dereceleme kullanılmıştır. Araştırma 512 üniversite birinci sınıf öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular şöyledir: Ölçek dört faktörden oluşmaktadır; maddelerin faktörlerdeki yük değerleri 0,44 ile 0,89 arasında değişmektedir; faktörler arası korelasyonlar 0,20 ile 0,80 arasında değerler almaktadır; ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlikleri ise her bir boyut için 0,77 ile 0,86 arasında değişmektedir. Toplam ölçek güvenilirliği de 0,87 olarak gözlenmiştir.

Gasser, Larson ve Borgen (2007) Strong İlgililer Envanteri'nin (SII) uygunluk geçerliğini incelemiştir. Envanterin bu versiyonunda 291 madde yer almaktadır. Envanter mesleki ilgileri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Amerika'daki devlet üniversitelerinde okuyan 1403 kadın ve 469 erkek üzerinde çalışma yapılmıştır. SII'nin 41 alt ölçeğinin kadınları ve erkekleri ayırt edebilmesini diskriminant analizi ile incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda elde edilen değerlerle ölçeğin alt boyutlarının cinsiyetleri ayırt edebildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar ölçeğin geçerliği hakkında bilgi olarak sunulmuştur.

Langballe, Falkum, Innstrand ve Aasland (2006) Maslach Tükenmişlik Envanteri-Genel Formu (Maslach Burnout Inventory-General Survey MBI-GS)'nin üç alt boyutunun beklenen şekilde bir model oluşturup oluşturmadığını alternatif bir ve iki faktörlü modellerle karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Ölçek üç alt boyutta tükenmişlik, kinizm ve mesleki yeterlilik özelliklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçekte bu boyutlar 15 madde ile ölçülmektedir. Araştırma Norveç'teki sekiz farklı

meslek grubundan (avukatlar, fizikçiler, hemşireler, öğretmenler, papazlar, otobüs şoförleri, reklam uzmanları ve bilgi teknolojileri ile uğraşanlar) 5024 kişi üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik değerleri 0,66 ile 0,87 arasında bulunmuştur. Lisrel programı kullanılarak yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre üç faktörlü modelde RMSEA değeri 0,10'un altında, CFI 0,90'ın üzerinde çıkmıştır. Buna göre reklamcılar haricindeki diğer tüm meslek gruplarında üç faktörlü model doğrulanmıştır.

Helledy, Zytowski ve Fouad (2004) çalışmalarında Kuder Meslek Arayışı'nın bilgisayar ortamında uygulanan versiyonunun güvenirliğini incelemiştir. Ölçekte yer alan on boyut (sanat, iletişim, hesap, sosyal hizmet, mekanik, müzik, doğa, büro işleri, satış/yönetim ve bilim/teknik) için iç tutarlılık katsayıları Cronbach alpha) 0,65 ile 0,86 arasında değerler almıştır. Bu on boyutun test tekrar test güvenirlikleri ise iki hafta arayla 77 kişiye uygulama yapıldığında 0,79 ile 0,92 arasında değişmektedir.

Rottinghaus, Day ve Borgen (2005) 25 maddelik Kariyer Geleceği Envanterini (Career Futures Inventory) geliştirmişlerdir. Envanter 25 maddeden oluşmuş ve olumlu kariyer uyumunu ve iyimserliği ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin geliştirilmesinde 690 üniversite öğrencisi üzerinde uygulama yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizinde ölçek üç faktörlü olarak mükemmel bir uyum göstermiştir. Ölçeğin alt boyutları: Kariyer uyumu, Kariyer iyimserliği ve Algılanan bilgidir.

Robinson ve Betz (2004) Kapsamlı Beceriler Güven Envanterinin (Expanded Skills Confidence Inventory) test tekrar test güvenirliğini tespit etmek amacıyla 321 ve 175 üniversite öğrencisi üzerinde çalışma yapmışlardır. Ölçek mekanik, matematik, fen, yaratıcı yapımlar, edebiyat, yardım, eğitim, kültürel hassaslık, takım çalışması, sosyal etkileşim, satış, liderlik, yönetim, veri yönetimi, büro işleri, teknoloji kullanımı ve proje yönetimi olmak üzere 17 boyuttan oluşmaktadır. Üç hafta arayla yapılan

ölçme sonuçlarıyla 0,77 ve 0,89 arasında test tekrar test güvenilirlik değerleri elde edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik değerleri ise 17 boyut için 0,81 ile 0,93 arasında değişmektedir.

Barak ve Cohen (2002) Kendini Keşfetme Ölçeği'nin (Self Directed Search) bilgisayar ortamında uygulandığı formun güvenilirlik değerlerini incelemiştir. Ölçekle ilgili geniş bilgi birinci bölümde verilmiştir. Araştırma 77 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre iç tutarlılık katsayısı 0,90 olarak bulunmuştur. Altı hafta arayla yapılan test tekrar test güvenilirliği sonucunda ise 0,94 güvenilirlik değeri elde edilmiştir. Çalışmaya katılanlara ölçeğin kağıt kalemle uygulanan formu da uygulanmıştır. Katılımcıların bilgisayar versiyonundan daha memnun kaldıklarını araştırmacılar belirtmektedirler.

Hampton (2005) Kariyer Kararı Benlik Algısı Ölçeği'nin (Career Decision Self-Efficacy Scale-kısa formu CDSES-SF) yapı geçerliğini Çinli üniversite öğrencileri üzerinde test etmiştir. Ölçek 13 maddelik üç faktörden (karar verme, bilgi edinme ve problem çözme) oluşmaktadır. Bu çalışmada iki çalışma grubu kullanılmıştır. Bunlardan 256 kişilik ilk gruba 25 maddelik form uygulanmıştır. Uygulamada öncelikle temel bileşenler faktör analiziyle düz döndürme yapılmış ve faktörlerin çok açık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çoğu maddenin birden fazla faktörde 0,30'un üzerinde değer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun üzerine temel bileşen eksenler faktör analizi ile eğik döndürme yapılmıştır. Bu analiz sonucunda üç faktör ortaya çıkmıştır (20 madde). Bu üç faktör için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde maksimum olabilirlik yöntemi kullanılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde uyum iyiliği test sonuçları 20 madde için yeterli değerleri vermeyince ölçekten maddeler çıkarılmıştır. Toplamda yedi madde çıkarıldığında yeterli uyum iyiliği değerleri elde edilmiştir. Ölçeği 13 maddelik yeni bir forma dönüştüren araştırmacı üç faktörlük bir yapının desteklendiği sonucuna varmıştır. Bu

formun güvenilirlik katsayısı da 0,85 olarak elde edilmiştir. Ortaya çıkan 13 maddelik formun geçerliği araştırmacının belirlediği 157 kişilik ikinci örneklem grubunda da test edilmiştir. Her iki örnekleme de sonuçların benzer çıktığı yani ölçeğin üç faktör ve 13 maddeden oluştuğu sonucuna varılmıştır.

Germeijs ve Verschueren (2006) bireyin meslek seçme aşamasında kullanabileceği farklı boyutları içeren bir ölçek geliştirmişlerdir. Çalışma Tercihi Envanteri (Study Choice Task Inventory-SCTI); seçim için rehberlik, genel keşif davranışı, derinlemesine keşif davranışı, kendini keşif davranışı ve bağlılık olmak üzere beş faktörden oluşmaktadır. Ölçek toplamda 55 maddeden oluşmaktadır. Araştırmada ölçek 946 kişilik 11. ve 12. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Çalışma grubunu ikiye ayıran araştırmacılar bir grubun verisine açımlayıcı diğerine doğrulayıcı faktör analizi yapmışlardır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ise beş faktörlü bir ölçek ortaya çıkmıştır. Beş faktörlü modelde elde edilen uyum iyiliği değerleri yeterli düzeydedir. Araştırma sonucunda alt boyutlara göre 0,71 ile 0,90 arasında güvenilirlik değerleri elde edilmiştir.

Worrell ve Cross Jr. (2004) Büyük Beşli Envanterin (the Big Five Inventory-BFI) güvenilirlik ve geçerlik çalışmasını bir grup öğrenci üzerinde yapmışlardır. Ölçek dışa dönüklük, kabul görme, farkındalık, nevrotik ve açıklık olmak üzere beş faktörden oluşmaktadır. Ölçekte toplam 44 madde bulunmaktadır. Seçtikleri örnekleme 336 Afrika kökenli Amerikalı üniversite öğrencisi yer almıştır. Daha önce Afrika kökenli Amerikalılarla ölçeğin yapısı test edilmediği için yapı geçerliği için öncelikle açımlayıcı faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Hata varyansı etkisini ortadan kaldırmak için temel eksen analizi yöntemini kullanan araştırmacılar hem düz hem de eğik döndürme işlemlerini yapmışlardır. Bartlett ve Kaiser-Meyer-Olkin değerleri örneklemin yeterliliğini doğrulayacak düzeyde çıkmıştır. İlk analizde özdeğeri birin üstünde olan 11 faktör ortaya

çıkmiştir. Ancak daha önce yapılmış çalışmalar ve özdeğer grafiğine (scree plot) dayalı olarak ölçeği beş faktörle sınırlandırıp düz döndürme işlemi ile ölçeğin beş faktörlü yapısını ortaya koymuşlardır. Birden fazla faktör altında 0,35'in üzerinde değer veren ve beş faktörde de görünmeyen maddeler çıkarılarak ölçeğe son şekli verilmiştir.

Fouladi, Moller ve McCarthy (2006) Ebeveyne Bağlanma Ölçeğini (The Parental Attachment Scale) açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerini birlikte kullanarak geliştirmişlerdir. Ölçek duygusal sorumluluk, reddedilme, savunma, affedicilik olmak üzere dört faktörden ve toplam 23 maddeden oluşmuştur. Verilerini üç farklı gruptan elde etmişlerdir. Birinci grupta 342 üniversite öğrencisi yer almış ve bu gruba 40 maddelik ölçek uygulanmıştır. Açımlayıcı faktör analizleri sonucunda dört faktör ve 23 maddeden oluşan ölçek elde edilmiştir. Bu ölçek 337 üniversite öğrencisinden oluşan grup üzerinde doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi ölçeğin belirlenen yapılarını doğrulamıştır. Üçüncü grupta da faktörler test edilmiş ve araştırmacılar analiz sonucunda dört faktörlü 23 maddelik bir ölçek elde etmişlerdir. Ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayıları ise 0,64 ile 0,77 arasında değerler almıştır.

Rochlen, Beretvas ve Zack (2004) bilgisayar ortamında ve yüz yüze danışmaya yönelik tutumların ölçülmesi amacıyla bir ölçek geliştirmişlerdir. Yüz yüze danışma ve bilgisayar ortamında danışma yapmaya ilişkin 26'şar madde yazılmıştır. 52 maddelik bu ölçek 471 kişiye uygulanmış ve eksik veya kuraldışı cevaplayanlar analizden çıkarıldığında 451 kişi üzerinden analizler yapılmıştır. Katılımcılardan 226 kişilik bir grubun verisine açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda üç faktörlü bir yapı gözlenmiş ancak özdeğer eğrisine göre iki faktörlü yapıya karar verilmiştir. Bu sonuçlara göre 225 kişilik diğer grubun verilerine doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin iki faktörlü olduğu doğrulanmıştır.

Faktörlerin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları 0,77 ve 0,90; üç hafta arayla yapılan test tekrar test güvenilirlikleri de 0,77 ve 0,88 olarak bulunmuştur.

Myers, Luecht ve Sweeney (2004) Yaşam Tarzı Değerlendirme Ölçeğinin (Wellness Evaluation of Lifestyle) yapı geçerliğini test etmişlerdir. Çalışmaya göre ölçek dört faktörden oluşmaktadır. Bu faktörler: bilişsel-duyuşsal iyi olma, ilişkilerde iyi olma, fiziksel iyi olma ve ruhsal iyi olmadır. Beşli Likert tipi derecelendirme ölçeğinin kullanıldığı ölçekte 56 madde yer almaktadır. Çalışmada, ölçek önce temel bileşenler faktör analizine tabi tutulmuştur. Araştırmacılar n=1671 kişiden elde edilen birinci veri grubuna temel bileşenler ve maksimum olabilirlik faktör analizlerini birlikte yapmışlardır. Bu analizler sonucunda ölçeğin beş faktörlü bir yapı gösterdiği; ancak bazı maddelerin birden fazla faktörde yüksek değer aldığı gözlenmiştir. Bu nedenle ölçeğin dört faktörlü bir yapı oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dört faktörle açıklanan varyans oranı 0,30 olarak bulunmuştur. Temel bileşenler faktör analizinde ayrıca düz döndürme işlemi yapılmıştır. Daha sonra kullanılan bu örnekleme ve ikinci örneklem grubuna (n=1116) doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin yeterli uyum iyiliğine sahip olmadığını göstermiştir (RMSEA=0,10; NNFI=0,89).

Bakker ve Macnab (2004) bireylerin meslekleri tanıyıp bunları kendi ilgileriyle eşleştirmesini amaçlayan Kariyer İlgisi Profilini (Career Interest Profiler) geliştirmişlerdir. Ölçeğin geliştirilme aşamasında dersler, meslek isimleri ve mesleki etkinliklerden oluşan 500'den fazla madde yazmışlardır. Ölçeğin geçerliğine yönelik olarak yapılan temel bileşenler faktör analizi sonucunda 25 ders, 72 meslek ismi ve 83 mesleki etkinlik olmak üzere toplam 180 madde ile ölçeğin nihai formu oluşturulmuştur. Ölçeğin kuramsal temeli Holland'ın belirlediği altı kişilik tipine dayalıdır. Bu kişilik tipleri ve ölçeğin altı alt boyutu gerçekçi, araştırmacı, sanatçı, sosyal, girişimci ve gelenekçidir. Alt boyutlara ait güvenilirlik düzeyleri 0,92

ile 0,96 arasında değişmektedir. Ölçeğin cevaplanmasında hoşlanırım hoşlanmam ve fark etmez olmak üzere üç kategorili cevaplama şekli kullanılmıştır. Ölçeğin norm çalışmasını çeşitli etnik yapı, yaş ve eğitim düzeyinden olan 15000 kişi üzerinden yapmışlardır.

Bu çalışmalarda, ölçek geliştirme ya da yapı geçerliğini tespit etme sırasında çoğunlukla başvurulan yöntemin önce açımlayıcı daha sonra doğrulayıcı faktör analizi olduğu görülmektedir. Ancak açımlayıcı yapılmadan sadece doğrulayıcı faktör analizi yardımıyla ölçek geliştirilen çalışmalar da yukarıda belirtilmiştir. Geliştirilen çok boyutlu bu ölçeklerde en fazla kullanılan güvenilirlik belirleme yöntemleri Cronbach alfa ve test-tekrar testtir. Cronbach alfa değerleri her alt boyut için ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Elde edilen bu değerlerin madde sayısına da bağlı olarak 0,57 ile 0,96 arasında değiştiği görülmektedir.

Bu çalışmalara benzer şekilde, geliştirilen Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nde de ölçeğe öncelikle açımlayıcı faktör analizi, daha sonra her boyuta ilişkin doğrulayıcı faktör analizi ve güvenilirliklerine ilişkin olarak Cronbach alfa ve test-tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplanan bu değerler yapılan benzeri araştırmalarda elde edilen değerlerle karşılaştırılmıştır.

Yurtiçinde Yürütülen Araştırmalar

Koç (1987) Kuder Tercih Envanteri – Kişisel Form A'nın (KUTTEK) uyarlaması için bir ön çalışma yapmıştır. Envanter beş alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar, gruplar içinde etkin olmayı tercih, alışılmış ve tutarlı durumları tercih, fikirlerle çalışmayı tercih, çatışmalardan kaçınmayı tercih ile insanları yönetmeyi tercihtir. Uyarlama çalışması 172 üniversite ve 99 lise öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Envanterin iç tutarlılık katsayıları üniversite öğrencilerinde 0,33 ile 0,71; lise öğrencilerinde ise 0,31 ile 0,73 arasında değerler almıştır. Envanterin geçerlik çalışması kapsamında

öğrencilere alt ölçeklere göre profilleri verilmiş ve bu profillerin kendilere ne derece uyduğu hakkında bilgi alınmıştır. Onları yakından tanıyan bir arkadaşına da kişi hakkındaki profil verilerek profilin arkadaşına ne derece uyduğu hakkında bilgi edinilmiştir. Bilgi tamamen uygun, kısmen uygun ve hiç uygun değil şeklinde dereceli bir ölçekle toplanmıştır. Sonuçta yüksek oranlarda uyum göstergelerinin olması ölçeğin geçerlik kanıtı olarak belirtilmiştir.

Kuzgun (1988) tarafından geliştirilen Kendini Değerlendirme Envanteri (KDE) ile 3 yetenek (Sözel, sayısal ve şekil uzay), 9 mesleki değer (Yeteneği kullanma, yaratıcılık, yarışma, düzenli yaşam, işbirliği, liderlik, değişiklik, kazanç ve ün sahibi olma) ve 11 ilgi alanı (Temel Bilimler, Sosyal Bilimler, Canlı Varlık, Mekanik, İkna, Ticaret, İş ayrıntıları, Müzik, Güzel Sanatlar, Edebiyat ve Sosyal Yardım) Likert tipi dereceli ölçekle ölçülmektedir. Holland'ın özellik-faktör kuramı doğrultusunda hazırlanmış olan KDE'de ilginin yanı sıra bazı işleri yapabilme kabiliyeti de ölçülmektedir (Kuzgun, 2000). Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin olarak yapılan çalışmada iç tutarlılık güvenilirlik değerlerinin alt boyutlara göre 0,58 ile 0,92 arasında değiştiği gözlenmiştir. Özyürek (1998) de alt ölçeklere göre iç tutarlılık katsayılarını 0,71 ile 0,87 arasında elde etmiştir. Ölçek bir hafta arayla iki kez uygulanarak, alt ölçeklere göre test tekrar test güvenilirlik değerleri 0,58 ile 0,87 arasında elde edilmiştir (Akt, Koç, 2006). İki uygulama zamanının kısa tutulmuş olması dikkat çekicidir. Katılımcılar ilk uygulamadaki cevaplarını hatırlamış olabilirler. Bu nedenle elde edilen korelasyon değerleri yapay olarak yüksek çıkmış da olabilir. Ölçeğin geçerliğine yönelik olarak yapılan çalışmalarda alt ölçeklerde cinsiyete göre ve lisede tercih edilen alana göre farklılıklar gözlenmiştir. Bu sonuçla ölçeğin geçerliğine ilişkin yorum yapılmıştır.

Koç (1994) Kuder Tercih Envanteri Kişisel Formun teknik özelliklerini belirlemeye yönelik bir başka çalışma yapmıştır. Envanterin iç

tutarlılık katsayıları 200 kişilik grup üzerinden hesaplanmış ve 0,73 ile 0,88 arasında değerler almıştır. Ölçeğin ilk uygulamasından elde edilen başat profillerin ikinci kez uygulandığında da benzer şekilde çıkıp çıkmadığı 300 kişilik bir grup üzerinde incelenerek envanterin test tekrar test güvenilirliği tespit edilmiştir. İlk profillerle ikinci profiller arasında uyum oranı yüksek çıktığından ölçeğin test tekrar test güvenilirliği yüksektir şeklinde yorum yapılmıştır.

Kuzgun (1996) tarafından Akademik Benlik Kavramı Ölçeği (ABKÖ) geliştirilmiştir. Ölçekte dört yetenek alanına (sözel, sayısal, şekil-uzay ve göz-el koordinasyonu) ve 11 ilgi alanına (Fen bilimleri, sosyal bilimler, ziraat, mekanik, ikna, ticaret, iş ayrıntıları, edebiyat, yabancı dil, güzel sanatlar, müzik ve sosyal yardım ilgisi) yönelik bilgi verilmektedir. Ölçeğin alt boyutları için iç tutarlılık katsayıları 0,73 ile 0,86 arasında değerler almıştır. Ölçeğin geçerliğine ilişkin çalışmada, üst yetenek grubu olarak kabul edilen bir grup öğrenci ile normal düzey olarak kabul edilen bir grup öğrencinin ortalama puanları arasındaki farklar incelenmiştir. Çalışma sonunda sözel, sayısal ve şekil-uzay yeteneği alt boyutlarında, fen bilimleri ve yabancı dil ilgisi alt boyutlarında üst yetenek grubunun ortalaması normal gruptan manidar olarak farklı çıkmıştır. Bu sonuç aracın geçerlik kanıtı olarak kullanılmıştır. Korkut (2007) ABKÖ'nün, rehber öğretmenler tarafından Türkiye'de ilgiyi ölçme amaçlı kullanılan en yaygın ölçme aracı olduğunu belirtmektedir.

Balkıs (2004) Kendini Keşfetme Ölçeği'nin (Self-Directed Search) Türk kültürüne uyarlamasını yapmıştır. Bu ölçeğin ilk bölümünde Hoşlanırım-Hoşlanmam (Like-Dislike) şeklinde tepki verilmesi gereken **etkinlikler**, 2. bölümünde Evet-Hayır şeklinde tepki verilmesi gereken **yetkinlikler**, 3. bölümünde Evet-Hayır şeklinde tepki verilmesi gereken 66 adet **meslek** ve son bölümde bireylerin bazı yetenek alanlarını kendi yaşitlarına göre kıyasladıkları ve kendilerine 1-7 arasında bir puan

vermeleri gereken **kendini algılayışı** yer almaktadır (SDS, 2005; Sverko ve Barbarovic, 2006). Ölçeğin uyarılama çalışması 107 erkek, 150 kadın üzerinde yapılmıştır. Altı kişilik tipine göre iç tutarlılık katsayıları 0,83 ile 0,88 arasında değerler almıştır. Güvenirliğe ilişkin test tekrar test sonuçları ise alt boyutlara göre 0,82 ile 0,93 arasında elde edilmiştir. Yapı geçerliğine yönelik olarak alt ölçekler arasında 0,17 ile 0,64 arasında korelasyon değerleri elde edilmiştir. Bu sonuç ölçeğin geçerliğinin orijinaline uygun olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Bozgeyikli (2004) Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği'ni (MKVYÖ) geliştirmiştir. Ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar "Bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme (11 Madde), "Mesleki bilgi toplama" (8 Madde) "Gerçekçi plan yapma" (8 madde) olmak üzere 27 maddeden oluşmaktadır. Likert tipi puanlanan bir ölçektir. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları 480 ilköğretim 8. sınıf öğrencisinden elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği faktör analizi ile belirlenmiştir. Ölçeğin üst ve alt grup puanları arasındaki farklar incelenerek ayırt ediciliği hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre üst-alt grup arasındaki toplam ölçek puanları farkı manidar bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları alt boyutlara ve ölçeğin tümüne göre 0,81 ile 0,92 arasında değerler almıştır. Test tekrar test güvenirlik değerleri ise alt boyutlara ve ölçeğin tümüne göre 0,72 ile 0,79 arasında değişmektedir. Ölçeğin madde-toplam ölçek korelasyon değerleri de alt ölçek ve toplam ölçek açısından incelenmiş ve 0,44 ile 0,74 arasında değerler aldığı gözlenmiştir. Bu sonuç maddelerin alt ölçek ve toplam ölçekle ilişkili olduğu sonucunu vermektedir.

Korkut (2007) ilk ve orta öğretim kurumlarında ve Rehberlik Araştırma Merkezi'nde çalışan rehber öğretmenlerin mesleki rehberlik uygulamaları ile ilgili düşüncelerini ve faaliyetlerini belirlemeye yönelik bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada 141 rehber öğretmen mesleki ilgileri

belirlemeye yönelik olarak en fazla Akademik Benlik Kavramı Ölçeği'ni (ABKÖ) (%53) daha sonra Kendini Değerlendirme Envanteri'ni (KDE) (%30), ardından Holland'ın ölçeğini (%12) kullandıklarını belirtmişlerdir. Kuder İlgililiği Envanteri (%7), Edwards Kişisel Tercih Envanteri (%6) Bilgisayar Destekli Meslek Rehberliği (BİLDEMER) de (%7) kullanılan ölçme araçlarındandır. Araştırmada rehber öğretmenlerin Türkiye'de geliştirilen ölçekleri daha fazla tercih ettikleri gözlenmiştir. İlgilerin ölçülmesinde daha fazla envanter geliştirilmesinin yararlı olacağı önerisinde bulunulmuştur.

Korkut'un (2007) bu çalışması kültürümüze uygun mesleki ilgi ölçeklerinin azlığını, yeni ölçeklerin geliştirilmesinin gerekliliğini ve rehber ve psikolojik danışmanların ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır.

Türkiye'de yapılan bu çalışmalar mesleki ilgi ve karar verme konularında geçerli ve güvenilir ölçekler olduğunu göstermektedir. Bu ölçeklerin bir kısmı geliştirme bir kısmı uyarlama çalışması sonucunda oluşturulmuştur. Benzeri ölçeklerin geliştirilmesi ve kullanılması mesleki alanda karar verecek olan bireylere yardımcı olacaktır. Yukarıda belirtilen araçların bir kısmı rehber öğretmenler tarafından kullanılmaktadır. Mesleki rehberliğe yardımcı olmak amacıyla geliştirilecek yeni ölçekler bireyin kendisini, meslekleri ve iş piyasasını tanımasını sağlayacaktır. Bu bilgiler doğrultusunda yapılacak eşleştirmelerle birey, doğru mesleğe yönlendirilebilecektir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın türü, çalışma grubu, veriler ve toplanması ve veri toplama aracı ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Türü

Bu çalışma kapsamında lise düzeyindeki öğrenciler için kullanılabilir bir mesleki ilgi ölçeği geliştirmek amaçlanmaktadır. Karasar (2000) araştırma türlerini temel ve uygulamalı olmak üzere iki ana başlıkta toplamakta ve uygulamalı araştırmaları “üretilen bilgilerin değerlendirilmesi ile problemlerin fiilen çözümünü gerçekleştirmeyi, bilimin olayları denetim altına alma işlevini gerçekleştirmeyi, amaçlayan araştırmalardır.” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca uygulamalı araştırmaların yeni bilgi üretme işlevinin var olduğunu da vurgulamaktadır.

Geliştirilen ölçekle alanda yeni bir bilgi üretimi gerçekleştirilmekle birlikte bireylerin tercihlerine yardımcı olarak problemlerin fiilen çözümünü gerçekleştirmek ve bireylerin tercihlerini kontrol altına almalarını sağlamak hedeflenmiş olduğundan bu çalışma uygulamalı araştırma niteliklerini barındırmaktadır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu Ankara ili sınırları içindeki liselerden seçilen 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışmaya katılan öğrenciler arasından cevap formunda herhangi bir eksiği bulunmayan 1373 öğrenciden toplanan bilgiler analize dahil edilmiştir. Lise öğrencilerinin seçilme sebebi bu dönemdeki öğrencilerin kendini daha gerçekçi tanıyabilecek düzeye gelmiş olmaları ve ilgilerinin önceki dönemlere göre daha netleşmiş olmasıdır (Brown, 2003; Gysbers, Heppner ve Johnston,

2003; Yost ve Corbishley, 1988; Kuzgun, 1982; Uysal, 1969 ve Isaacson, 1966). Ayrıca bu dönemde öğrencilerin meslek seçimi ve üniversiteye yönelme konusunda kritik bir karar vermeleri gerektiğinden ölçeğin hedef grubu lise öğrencileri olmuştur. Araştırma sonuçları benzer kişi ya da gruplara genellenebilir.

Çalışma grubu belirlenirken öncelikle Ankara ili sınırları içindeki tüm liselerin listesine ulaşılmıştır. Bu listeden çeşitli lise türlerini kapsayacak şekilde herhangi bir tesadüfi örnekleme yöntemi dikkate alınmaksızın 18 okul belirlenmiştir. Bu 18 liseden onu deneme formunun geliştirilmesinde kullanılmıştır. Bunun dışında bir okulda (Dr. Binnaz Ege-Dr. Rıdvan Ege Anadolu Lisesi) nihai formun test tekrar test güvenilirliği hesaplanmıştır. Envanterin deneme uygulaması Ankara ili sınırları içindeki on okulda yapılmıştır. Bu okullarda 9, 10 ve 11. sınıf öğrencilerine envanter uygulanmıştır. Çalışma grubunda toplam 1373 öğrenci yer almıştır. Çalışma grubundaki öğrencilerin okullara ve sınıf düzeylerine göre dağılımı Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3.Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Okullara ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

OKUL	SINIF			Toplam
	9	10	11	
Ankara Atatürk Anadolu Lisesi	21	-	-	21
Ankara Fen Lisesi	21	75	82	178
Mehmet Emin Resulzade Anadolu Lisesi	28	2	199	229
Mimar Kemal Lisesi	79	78	76	233
Ankara Lisesi	54	76	51	181
Çağrıbey Anadolu Lisesi	53	75	58	186
Kırkkonaklar Anadolu Lisesi	50	45	72	167
Başkent Lisesi	-	33	78	111
Dikmen Anadolu Meslek, Teknik Lise, Endüstri Meslek Lisesi ve Mesleki Eğitim Merkezi,	2	27	-	29
Polatlı Anadolu Öğretmen Lisesi	-	14	24	38
Toplam	306	426	641	1373

Çizelge 3 incelendiğinde, 1373 kişiden 306'sının dokuzuncu sınıf, 426'sının onuncu sınıf ve 641'inin 11. sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. Öğrenci sayılarının sınıflara göre dağılımının birbirine yakın olmakla birlikte çizelgede, farklı okul türlerindeki öğrencilerin araştırmaya dahil edildiği de görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında geliştirilen Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin deneme formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Envanterin deneme formunda 14 mesleki alana ait (eğitim, ziraat-açık hava, siyasal-mali bilimler, sağlık, iletişim-medya, yabancı dil, Türk dili, psikoloji, hukuk, bilgisayar, matematik, fen bilimleri, mühendislik ve görsel sanatlar) 351 madde (her alan için 25 madde, yalnızca psikoloji boyutunda 26 madde) yer almıştır. Bu alanlar üniversitede önlisans ve lisans eğitimi verilen programlar arasından araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde seçilmiştir. Yukarıda belirtilen 14 mesleki alan çok çeşitli meslek gruplarını temsil etmektedir.

Envanter kapsamındaki 14 alanın üçerli setler halinde birbirleriyle karşılaşmaları için 14 alanın üçlü kombinasyonları hesaplanmış ve 364 adet üçlü sete ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu da 14 alan için toplam 1092 madde ve her alan için de 78 madde anlamına gelmektedir. Ancak 1092 maddelik bir ölçeği öğrencilerin cevaplamayacakları ve sıkılacakları tahmin edildiğinden bu durum ölçeğin sınırlılığı olarak yer almıştır.

Envanterdeki ifadeler her meslek alanında karşılaşılabilecek durumları ya da yapılacak işleri yansıtmaktadır. Örneğin: Envanterde bulunan “hastalara tıbbi yardımda bulunmak”, “hayvansal üretimi planlamak”, “bir binanın yapımını denetlemek” vb. ifadeler bir kişinin iş yaşamında karşılaşılabilecek durum ve işleri yansıtmaktadır.

İlgilerin belirlenmesinde tercih etme önemlidir. Kuder İlgi Alanları Tercih Envanteri'nde (1964) olduğu gibi bireyler birkaç mesleki ifade içinden bir tanesini tercih etme durumunda bırakılarak bireyin ilgisinin daha net bir şekilde ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Geliştirilen envanterde mesleki durumları ifade eden her alana ait 25 madde yazılmış ve her üçlü grupta üç farklı mesleki alana ait ifadeler olmak üzere ifadeler üçer üçer gruplandırılmıştır. Hiçbir üçlü ifade grubu içinde aynı alandan birden fazla madde yer almamasına dikkat edilmiştir.

Öğrenci her üçlü gruptan en çok ilgisini çeken bir tanesini seçip, seçtiği ifadeyi 1-5 arasında bir dereceleyle işaretlemiştir. Bu kurallar dahilinde işaretleme yapmayan öğrencilerin cevapladıkları ölçekler analize dahil edilmemiştir.

Bir kişinin her alt boyuta ilişkin puanı, o alt boyuttaki maddelerden aldığı puanın yüzde olarak ifade edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Öğrenciye envanterdeki boyutlara ilişkin bir ilgi profili çıkarılarak ilgilerinin hangi alanlarda ön plana çıktığı hangi alanlarda orta ya da düşük düzeyde olduğu şeklinde yorumlar yapılabilmektedir. Yorumların yapılmasında öğrenci kendisi sorumluluk alabileceği gibi gerektiğinde bir uzmandan da yardım alabilmektedir.

Veriler ve Toplanması

Bu araştırmada geliştirilen Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI) deneme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Verilerin toplanması için "Envanterin Deneme Formunun Geliştirilmesi Aşamaları" başlığı altında belirtilen aşamalar sırasıyla gerçekleştirilerek deneme formu oluşturulmuştur. Deneme formu oluşturulduktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı Ankara İl Müdürlüğü ve Ankara Valiliğinden belirlenen 18 lisede uygulamanın yapılması için izin alınmıştır.

İzin alındıktan sonra araştırma kapsamındaki okullara ulaşılmış ve okul müdürleriyle görüşülerek uygulama için uygun bir zaman belirlenmiştir. Gerekli sayıda çoğaltılan envanter de uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Uygulama için okullar tarafından ayrılan sürenin kısa olması nedeniyle Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma programı üçüncü sınıfında okuyan dokuz öğrenciden uygulama sırasında yardım alınmıştır. Bu öğrencilere ölçek hakkında detaylı bilgi verilmiş ve uygulama konusunda gerekli açıklamalar yapılmıştır. Uygulama standardının sağlanması için her öğrenciye ortak bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada uygulamanın başlatılması, öğrencilere gerekli açıklamaların yapılması, ölçeğin cevaplama şeklinin sözel olarak da ifade edilmesi ve öğrencilerden gelecek tepkilere/sorulara verebilecekleri olası cevaplar üzerinde durulmuştur. Ayrıca her uygulayıcının en az bir kez sınıf ortamında araştırmacı ile birlikte uygulama yapması sağlanmıştır.

Bazıları yedek olmak üzere 18 lise uygulama için seçilmiştir. Bunlardan on tanesinde deneme uygulaması yapılmıştır. Deneme uygulamasına toplam 1520 öğrenci katılmıştır. Bunlar içinden eksik cevaplayan, gelişigüzel cevaplayan ve sıkılıp vazgeçen 147 öğrencinin ölçeği iptal edilerek analiz dışında bırakılmıştır. Böylece araştırma kapsamında 1373 kişiden toplanan veriler analiz edilmiştir.

Mesleki Alan İlgi Envanteri'nin (MAI) Geliştirilmesi Aşamaları

1.Tarama. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI) geliştirilirken öncelikle alanyazın taranarak Dünyada ve Türkiye'de kullanılan mesleki ilgi ölçekleri incelenmiştir. Bu inceleme sonunda hemen her ölçeğin ifadelerinin birbirinden farklı olduğu ancak içerik olarak genellikle mesleki faaliyetleri içeren ifadelere ağırlık verildiği tespit edilmiştir. Mesleki faaliyetlerin yanı

sıra doğrudan meslek adları, hobiler ve boş zaman etkinlikleri de mesleki ilgi ölçeklerinde kullanılan ifadelerdendir. Tarama sonucunda alandaki açığa yönelik nasıl bir ölçeğe ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir.

2. Deneme formu ifadeleri için kaynak tarama. Envanterde yer alacak olan ifadeleri belirlemek üzere çeşitli meslek alanları incelenmiştir. İnceleme yapılırken “Hangi mesleki alan, hangi ifadelerle en iyi şekilde yansıtılabilir?” sorusuna da yanıtlar aranmıştır. Tarama sırasında İŞKUR kayıtları, daha önceden geliştirilmiş olan ölçekler, ÖSYM kılavuzları, meslekler ve meslek örgütleri ile ilgili basılı ve internet ortamındaki kaynaklar incelenmiştir. Bunun yanı sıra bazı alanlarda alandaki uzmanların görüşlerinden yararlanarak da mesleki ilgi ifadeleri oluşturulmuştur.

3. İfadelerin yazılması. İncelenen kaynaklar doğrultusunda her alana ait 30 madde yazılmıştır. Bu ifadeler içinden benzer olanlardan beş tanesi çıkarılmış geri kalan ifadeler yeniden gözden geçirilmiştir. İfadeler yazılırken her maddenin tek ifade içermesine ve yazıldığı alana uygun olmasına dikkat edilmiştir.

4. Uzman Görüşü. Kapsam geçerliği bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özellik ya da davranışları temsil etmesidir (Cronbach, 1990). Murphy ve Davidshofer (1998) bir testteki tüm maddelerin testin ölçmeyi amaçladığı özelliği ölçüyor görünmesinin kapsam geçerliğinin belirlenmesinde bir miktar kanıt sağladığını belirtmektedirler. Ancak buna ek olarak ölçülmek istenen alanı ne derece iyi temsil ettiğiyle ilgili bilgi sağlanması gerektiği de vurgulanmaktadır. Cronbach ve Mehl (1955) ise kapsam geçerliğini envanter maddelerinin, araştırmacının ilgilendiği evreni temsil etmesi olarak tanımlamaktadır (Akt, Fouad, 1999). İlgi envanterlerinin kapsam geçerliğinin belirlenmesinde uzman görüşüne başvurma bir yöntem olarak belirtilmektedir (Fouad, 1999). Farklı kaynaklarda kapsam geçerliğinin tanımı benzer şekilde yapılırken, kapsam

geçerliğinin belirlenmesinde uzman görüşüne başvurma bir yöntem olarak belirtilmektedir. Kapsam geçerliği başarı testlerinde yaygın olarak kullanılmasına rağmen, Cronbach ve Mehl (1955) ve Fouad (1999) envanterlerde kapsam geçerliğinin bir geçerlik kanıtı olarak kullanıldığını belirtmektedirler. Bu çalışma kapsamında alınan uzman görüşleri bazı kaynaklarda görünüş geçerliği adı altında sıklıkla bazı kaynaklarda ise kapsam geçerliği adı altında tartışılmaktadır.

Uzman görüşüne yönelik olarak, ifadeler yazıldıktan sonra her alana ait ifadeler ayrı ayrı formlarda olmak üzere gruplandırılmıştır. Bu ifadeler Ankara, Gazi, Hacettepe ve Dokuz Eylül Üniversitelerinin ilgili fakülte, bölüm ve anabilim dalında görev yapan ve alanında en az doktora derecesine sahip 88 akademisyene (41 profesör, 13 doçent, 12 yardımcı doçent, 7 öğretim görevlisi ve 15 araştırma görevlisi) incelenmek üzere verilmiştir. Bu ifadelerle birlikte akademisyenlere çalışmanın amacı, kapsamı, ifadelerin özellikleri ve kendisinden beklenenlerin yer aldığı bir yönerge verilmiştir. Akademisyenlerden, alanlarını doğru olarak yansıtmayan ifadelerin çıkarılması, düzeltilmesi ya da gereken başka ifadelerin eklenmesi konusunda görüş istenmiştir.

Bu görüşler alınırken uzmanlar için bir form oluşturulmuştur (EK 1). Her alandan en az beş akademisyenden görüş alınmıştır. Aynı madde üzerinde “çıkarılmalı” kararı veren akademisyen sayısı toplam sayının yarısından fazla olduğunda o madde ölçekten çıkarılmıştır. Çıkarılan ifadeler yerine akademisyenlerin önerdiği ifadeler konulmuştur. Böylece envanterin görünüş geçerliğine ilişkin her alandan ayrı ayrı en az beş akademisyenden görüş alınmıştır. Görünüş geçerliği için görüş alınan uzmanların üniversite, fakülte ve unvana göre dağılımları EK 2’de verilmiştir.

5.İfadelerin ölçek formatına dönüştürülmesi. Görünüş geçerliğine ilişkin uzman görüşü alınan ifadeler tasarlanan ölçek formatına

dönüştürülmüştür. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI) örnek ifade grupları EK 3'te verilmiştir. Tasarlanan formata göre farklı mesleki alanlardan birer ifade alınarak 117 üçerli set oluşturulmuştur. Bu setler oluşturulurken iki alanın birbiriyle defalarca karşılaşması yerine her alanın birbiriyle yaklaşık eşit sayıda karşılaşmasına dikkat edilmiştir. Örneğin: İlk üçlü sette eğitim, ziraat-açık hava ve siyasal-mali bilimler ifadeleri yer alırken; ikinci üçlü sette sağlık, iletişim-medya ve yabancı dil maddesi yer almıştır. Her alanda 25 ifade olduğundan toplamda 350 ifade yer almaktadır. Üçerli gruplandığında sona kalan iki maddenin cevaplanmasında farklılık olmaması için psikoloji alanına ait bir madde daha eklenerek 351 ifadeden oluşan ölçek formu oluşturulmuştur. Bu formun başına envanterin amacını, işaretlemenin nasıl yapılması gerektiğini ve yaklaşık ne kadar zaman aldığını belirten bir yönerge de hazırlanarak konulmuştur.

6. Cevap kağıdı ve kişisel bilgi formunun oluşturulması. Cevap kağıdı, hazırlanan 351 ifadeye göre üçerli setler şeklinde oluşturulmuştur (EK 4). Cevap kağıdı bireyin herhangi bir ifadeye bir ile beş arasında bir işaretleme yapabileceği şekilde düzenlenmiştir.

Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)ndeki ifade sayısı çok gibi görünse de dünyada bu alanda geliştirilmiş olan ölçeklerde ifade sayısı Strong İlgi Envanteri'nde 299, Kuder İlgi Alanları Tercih Envanteri'nde ise 504'tür (Campell, 1979; MEB, 1974a; MEB 1974b; Strong, 1968). Ayrıca Guilford-Zimmerman İlgi Envanterinin geliştirme aşamasında 15 alt boyut için 450 madde yazılmış, nihai ölçekte ise 150 madde yer almıştır (Biskin, 1995). Ölçülen ilgi alanlarının çokluğu ve ölçek ile alt boyutların geçerli ve güvenilir olması gerekliliği gibi nedenlerle madde sayıları tutum ölçekleri ve başarı testleri kadar az olamamaktadır. Ancak madde sayısının çokluğuna rağmen bu tür ölçeklerin – ifadelerinin kolay okunup kolay cevaplanması nedeniyle – uygulaması çok kısa sürmektedir. Madde sayılarının fazlalığına rağmen, çok maddeli bu tür ölçeklerin uygulama

süresi genel olarak 15-45 dakika arasında değişmektedir (Coloney ve Impara, 1995).

Cevap kağıdı oluşturulurken cevaplayıcının kişisel bilgilerini almaya yönelik maddeler (okul, bölüm, sınıf, en çok istenilen meslekler) eklenmiştir.

7. Envanterin alt boyutlarıyla “belirtilen ilgi” ilişkisi.

Envanterdeki 14 boyutun geçerliğini belirlemeye yönelik olarak cevap formuna 14 meslek alanına ait meslek isimleri eklenmiştir. Bireylerin bu meslekleri “hiç ilgimi çekmez”den (1) “çok ilgimi çeker”e (9) kadar 1-9 arasında puanlamaları istenmiştir (EK 3). Mesleki alanlara verilen bir ile dokuz arasındaki derece ile o bireyin envanterin o boyutuna ilişkin puanları arasındaki korelasyonu incelenmiştir. Böylece envanterin alt boyutlarıyla açıkça belirtilen ilgiler arasındaki ilişki belirlenmiştir.

8. Gerekli izinlerin alınması. Envanter ve cevap kağıdı oluşturulduktan sonra araştırma önerisi, envanter, cevap kağıdı ve uygulama yapılmak istenen 18 lise ismi gerekli izinlerin alınması için Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’ne verilmiştir. Gerekli yazışmaların ardından “uygulama yapılabilir” onayı alınmıştır.

9. Ön denemenin yapılması. Uygulama izninden sonra envanterin anlaşılabilirliğini, yaklaşık uygulama süresini belirlemek ve deneme uygulamasından önce gerekli düzeltmeleri yapmak için envanter Kırkkonaklar Anadolu Lisesi’nde 60 kişilik bir gruba uygulanmıştır. Uygulama sırasında ve sonrasında öğrencilerin görüşleri alınarak eksik ve anlaşılmayan noktalar üzerinde düzeltmeler yapılmıştır.

10. Envanterin çoğaltılması. Alınan izin ve ön denemedeki gerekli düzeltmelerin ardından envanter ve cevap kağıdı çoğaltılarak iki ayrı form oluşturulmuştur.

11. Envanterin uygulanması. İzin alınan okullardan uygulama için randevu alınarak uygulama aşamasına geçilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce, uygulamada yardım edecek olan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma programı üçüncü sınıfında okuyan dokuz öğrenciye envanter hakkında detaylı bilgi verilmiş ve uygulama konusunda gerekli açıklamalar yapılmıştır. Uygulamada bir standardın sağlanması için her öğrenciye ortak bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada uygulamanın başlatılması, öğrencilere gerekli açıklamaların yapılması, envanterin cevaplama şeklinin sözel olarak da ifade edilmesi ve öğrencilerden gelecek tepkilere/sorulara verebilecekleri olası cevaplar üzerinde durulmuştur. Ayrıca her uygulayıcının ilk uygulamasını uygulama ortamında araştırmacı ile birlikte yapması sağlanmıştır.

Uygulama sırasında envanterin amacı belirtilerek kendilerine mesleki ilgileri hakkında geribildirim verilebileceği belirtilmiştir. Bu açıklamanın ardından öğrencilerin daha istekli cevaplama yaptıkları gözlenmiştir. Ayrıca hiç kimsenin envanteri cevaplamak zorunda olmadığı özellikle belirtilmiş ve cevaplamak istemeyenlerin başlamadan envanteri iade etmeleri istenmiştir. Pek çok sınıfta envanteri geri veren kişi çıkmazken bazı sınıflarda birkaç kişi envanteri iade etmiş ve cevaplamamıştır. Analize eksiksiz doldurulmuş olan envanterler dahil edilmiştir.

Cevaplama süresi öğrenci özelliklerine ve okuma hızına göre değişmekle birlikte genellikle 30 ile 45 dakika arasında değişmiştir.

Uygulama bitiminde her sınıfta envanter ve cevap kağıtları toplanmıştır. Uygulama adımları on okulda da bu şekilde devam etmiştir.

12. Uygulama sonuçlarının analizi. Yapılan uygulamalarla toplanan bilgiler verilerin çözümlenmesi başlığı altında detaylandırılan

istatistiksel analiz yöntemleriyle analiz edilmiştir. Veriler üzerinden öncelikle betimsel istatistikler hesaplanmıştır. Daha sonra envanterin yapı geçerliğine yönelik olarak açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapı geçerliğinin bir başka göstergesi olarak alt boyutlar arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Envanterin güvenilirliğinin belirlenmesine yönelik olarak Cronbach alfa katsayısı ve test tekrar test güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Bu çalışma ile bireylerin mesleki ilgilerini ortaya koyabilen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirme amaçlanmaktadır. Bir ölçeğin en önemli iki özelliği geçerlik ve güvenirlidir. Baykul (2000) çeşitli kaynaklara göre geçerliği: Bir testin ölçülmek istenen özelliği ölçebilmesi, başka değişkenlerle karıştırmaması olarak açıklamaktadır. Güvenirlik ise ölçme sonuçlarının tesadüfi hatalardan arınık olmasıdır (Turgut, 1980).

Araştırma kapsamında geliştirilen envanterin güvenilirlik ve geçerliğinin belirlenmesinde alanyazında yapılan çalışmalara uygun olarak birden fazla yöntem kullanılmıştır.

Envanterin güvenirliliği. Bu araştırma kapsamında geliştirilen envanter için iki farklı güvenilirlik değeri hesaplanmıştır. Bunlardan birincisi Cronbach α güvenirliliği, bir diğeri de test – tekrar test güvenirliliğidir.

Cronbach α güvenilirlik katsayısı maddelerin testin tamamıyla olan tutarlılığını gösteren bir değerdir. Bu katsayı, testin bir gruba bir kez uygulanmasıyla elde edilir (Thorndike ve Thorndike, 1997). Bu değer testin iç tutarlılık anlamında güvenirliliği olarak yorumlanır. İç tutarlılık anlamında güvenirliliği hesaplamada KR – 20 ve KR – 21 formülleri de olmasına rağmen bu formüller dereceli puanlanan ölçeklerde kullanılmazlar. Bu nedenle Cronbach α formülü kullanılmıştır. Cronbach α şu formülle hesaplanır (Cronbach, 1990):

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum_{j=1}^K S_j^2}{S_x^2} \right] \quad (1)$$

Formülde K soru sayısını, s_j^2 madde varyansını, S_x^2 test varyansını göstermektedir.

Araştırma kapsamında geliştirilen envanter birden fazla boyuttan oluştuğu için her bir boyutun Cronbach α değeri ayrı hesaplanmıştır. Çünkü envanterin alt boyutlarının kendi içinde tutarlı olması beklenmektedir.

Envanterin güvenilirliğini belirlemede ikinci olarak test – tekrar test güvenilirliği hesaplanmıştır. Test – tekrar test güvenilirliğinde bir test bir gruba belli bir zaman aralığıyla iki defa uygulanır ve iki uygulamadan elde edilen puanlar arasındaki korelasyon hesaplanır. Araştırma kapsamında geliştirilen envanterin test – tekrar test güvenilirliği incelenirken aşağıda verilen momentler çarpım korelasyon katsayısı formülü kullanılmıştır (Thorndike, 1997; Baykul, 2000):

$$r = \frac{n \cdot \sum X_i \cdot Y_i - \sum X_i \cdot \sum Y_i}{\sqrt{n \cdot \sum X_i^2 - (\sum X_i)^2} \cdot \sqrt{n \cdot \sum Y_i^2 - (\sum Y_i)^2}} \quad (2)$$

Bu formülde kullanılan X ve Y iki değişkeni, i bireyi göstermektedir. Yani X_i bir kişinin bir değişkenden elde ettiği değeri/puanı göstermektedir. Araştırma kapsamında öğrencilerin birinci uygulamadan aldıkları puanlar ile ikinci uygulamadan aldıkları puanlar arasındaki korelasyon tüm alt boyutlar için hesaplanarak yorumlanmıştır.

Envanterin geçerliği. Bir ölçme aracı ölçmeyi amaçladığı özelliği (değişkeni) ölçüyorsa geçerlidir (Zeller, 1997). Geliştirilen envanterin

amacına hizmet etme derecesini ortaya koymak için araçla ilgili geçerlik kanıtları elde edilmeye çalışılmıştır. Bunlar yapı geçerliği, görünüş geçerliği ve belirtilen ilgi ile ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişkilerdir.

Yapı geçerliği, bir ölçme aracıyla ölçülmek istenilen yapının/yapıların ölçülebilmesidir. Yapı geçerliğinin belirlenmesinde en sık kullanılan yöntem faktör analizi yöntemidir. Faktör analizinde bir grup maddenin birlikte oluşturduğu bir değişkene ulaşılır (Spearritt, 1997). Faktör analizi yönteminin kullanım amaçları arasında değişkenler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılması, verilerin özetlenmesi, verilerin ölçeklenmesi ve dönüştürülmesi, hipotez testi, sebep sonuç ilişkileri analizi yer almaktadır (Baykul, 2000).

Ölçek geliştirme sürecinde açımlayıcı ve doğrulayıcı olmak üzere iki faktör analizi türünden sıkça yararlanılmaktadır. Açımlayıcı faktör analizinin amacı, çok sayıdaki değişkeni ortak faktörler altında birleştirerek daha az sayıdaki değişkene ulaşmaktır (Büyüköztürk, 2002; Tucker and Maccallum, 1997). Açımlayıcı faktör analizi ölçek geliştirmede yalnız ya da doğrulayıcı faktör analizi ile birlikte kullanılabilir. Araştırmacının ölçeğin yapısına ilişkin bir fikri olmadığında yapıya ilişkin yol gösterici rol üstlenebilir. Doğrulayıcı faktör analizi, teorik olarak var olduğu düşünülen yapıların test edilmesi sürecidir. Doğrulayıcı faktör analizi çoğunlukla açımlayıcı faktör analizinin ardından kullanılan bir analiz yöntemidir. Araştırmacılar açımlayıcı faktör analiziyle belirlemiş oldukları faktör yapıları doğrulayıcı faktör analizine tabi tutmaktadırlar (Şimşek, 2007). Bu araştırmada önce açımlayıcı sonra ortaya çıkan her bir boyuta ilişkin doğrulayıcı faktör analizi yapılarak yorumlanmıştır.

Yapı geçerliğini ortaya koymaya yönelik olarak ayrıca envanterin alt boyutları arasındaki korelasyon değerleri hesaplanmış ve yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında 14 mesleki alana ait ifadeler çeşitli kaynaklardan yararlanılarak araştırmacı tarafından yazılmıştır. Daha sonra bu ifadeler çeşitli üniversitelerden ilgili alanın öğretim elamanlarına incelenmek üzere verilmiş ve ifadelerin alana uygunluğu konusundaki görüşleri alınmıştır. Her alanda en az beş uzmandan görüş alınmış ve bu uzmanların ortak olarak uygun görmediği ifadeler envanterden çıkartılmıştır. Ayrıca envanterde yer almamış ancak uzmanlar tarafından envantere konulması önerilen ifadeler de envanter kapsamına alınmıştır. Bu işlemler görünüş geçerliği başlığı altında incelenmiştir.

Envanterin geçerliği hakkında bilgi edinmek amacıyla bireylerin envanterin alt boyutlarından aldıkları puanlarla bu alt boyutları yansıtan meslekleri tercih etme dereceleri arasındaki korelasyon katsayısı incelenmiştir. Korelasyon hesaplanmasında momentler çarpım korelasyon katsayısı formülü (Formül 2) kullanılmıştır. Araştırma kapsamında bireylerin, her bir mesleki alana ait puanlarıyla kişisel bilgi formunda verilen mesleki alan ve mesleklere yönelik 1-9 arasındaki derecelerden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon hesaplanmıştır. Yani, kişisel bilgi formunda verilen mesleki alanlar bireyin “açıkça ifade ettiği ilgileri” olarak belirlenip ölçüt olarak kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmada toplanan verilerin araştırmanın amacına ve alt amaçlarına göre çözümlenmesiyle elde edilen bulgulara ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın amaç ve alt amaçlarına göre bulgulara geçmeden önce araştırma verilerinden elde edilen betimsel istatistikler aktarılmıştır. Betimsel istatistikler kapsamında bir veri grubunun dağılım ve yığılma noktalarını gösteren bilgiler yer almaktadır.

Çalışma grubundaki öğrencilere ait, envanterin deneme formundan elde edilmiş olan aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri envanterin her alt boyut için hesaplanmıştır. Çalışma grubunun Mesleki Alan İlgili Envanteri (MAI)'nin deneme formundan aldıkları puanlara ait betimsel istatistikler Çizelge 4'te sunulmaktadır.

Çizelge 4 incelendiğinde en düşük ortalamaya Ziraat-açık alan alt boyutunun ($\bar{X}=14,31$), en yüksek ortalamaya ise Bilgisayar alt boyutunun ($\bar{X}=35,55$) sahip olduğu görölmektedir. Tüm alt boyutlar için standart sapma değerlerinin oldukça yüksek olması alt boyutlara göre puanların heterojen olduğunu göstermektedir. Bu durum çalışma grubunun heterojen bir yapı gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Aritmetik ortalama ile standart sapmalar birbirlerine çok yakın değerler vermiştir. Bunun temel nedeni bireyin her üçlü gruptan yalnızca birini seçmek zorunda kalması olabilir. Çünkü toplamda her öğrenci 117 maddeyi işaretlemiş 234 maddeyi ise boş bırakarak o maddelerden sıfır puan almıştır. Bu da alt boyutlardaki puanların ortalamasını düşürmüş olabilir.

**Çizelge 4. Çalışma Grubuna Ait Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)
Deneme Formu Alt Ölçeklerinin Betimsel İstatistikleri
(N=1373)**

	9. sınıf		10. sınıf		11. sınıf		Genel	
	(\bar{X})	(S_x)	(\bar{X})	(S_x)	(\bar{X})	(S_x)	(\bar{X})	(S_x)
EĞİTİM	20,56	18,89	25,97	20,63	23,53	20,66	23,62	20,35
ZİRAAT-AÇIK ALAN	15,50	15,20	14,67	14,83	13,50	14,45	14,31	14,75
SIYASAL-MALİ BİLİMLER	22,06	19,48	25,15	21,32	27,47	24,15	25,55	22,40
SAĞLIK	35,08	27,36	26,06	25,47	28,37	27,83	29,15	27,21
İLETİŞİM-MEDYA	27,20	23,43	32,14	24,36	32,75	24,96	31,32	24,53
YABANCI DİL	17,68	20,77	18,87	23,02	16,78	19,30	17,63	20,86
TÜRK DİLİ	9,91	14,08	17,30	21,79	18,65	24,13	16,28	21,79
PSIKOLOJİ	28,98	26,48	35,08	28,87	34,00	28,72	33,21	28,37
HUKUK	32,45	31,73	31,15	32,28	31,43	35,50	31,57	33,70
BİLGİSAYAR	38,72	36,78	36,51	35,17	33,41	34,02	35,55	35,06
MATEMATİK	30,77	29,83	24,65	26,65	26,33	26,67	26,80	27,49
FEN BİLİMLERİ	31,30	24,16	26,41	24,88	27,65	24,62	28,08	24,66
MÜHENDİSLİK	35,05	23,29	30,40	23,89	33,09	26,98	32,69	25,30
GÖRSEL SANATLAR	28,59	22,50	29,35	21,54	34,95	27,33	31,79	24,78

Aşağıda araştırmanın amaç ve alt amaçlarına göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)'nin Geçerliliğine İlişkin Bulgular

1a. Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)'nin yapı geçerliği nasıldır?

Envanterin yapı geçerliliğine ilişkin olarak açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ayrıca, ölçekler arası korelasyon değerleri de hesaplanmıştır.

Bu araştırma kapsamında geliştirilen Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)'nin amacı üniversitede önlisans ya da lisans düzeyinde eğitimi

verilen programlardan/bölümlerden bir kısmını kapsayan 14 boyuta ilişkin bireyin ilgilerini ortaya koymaktır. Ölçeğin amacına hizmet etme derecesini ortaya koymak için yapı geçerliği incelenmiştir.

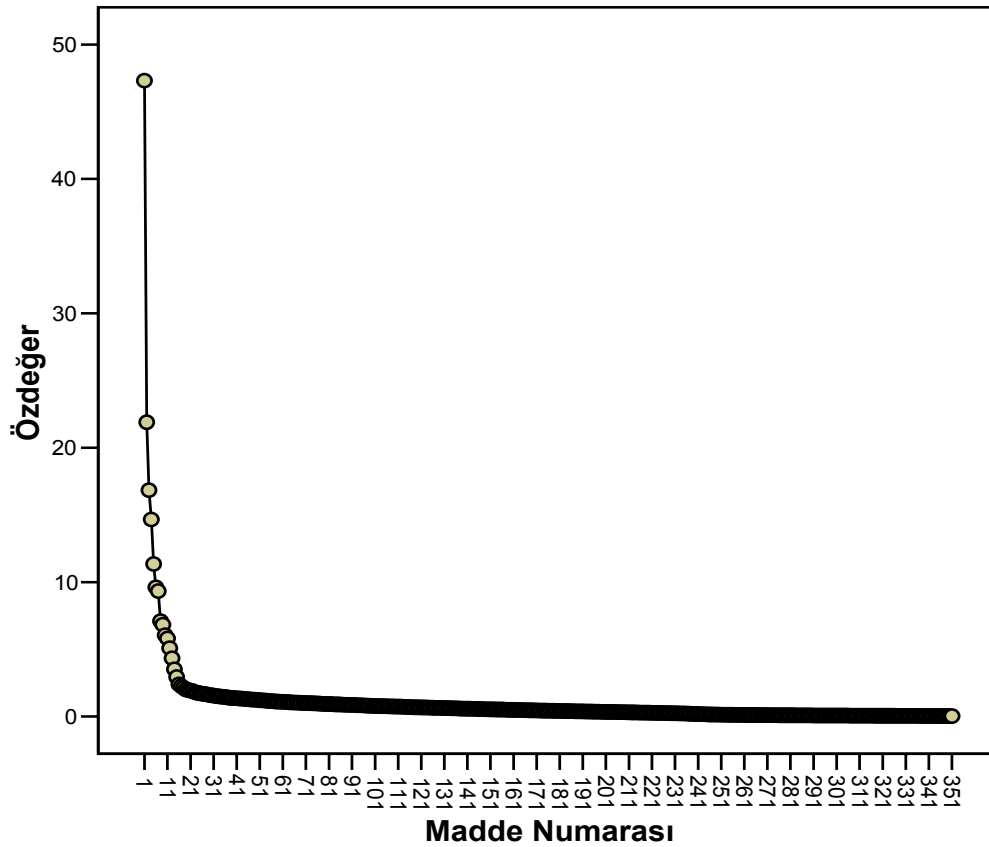
Yapı geçerliğinin belirlenmesinde iki aşamalı bir yol izlenmiştir. Birinci aşamada 1373 kişiden toplanan verilere açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Daha sonra açımlayıcı faktör analizi sonuçları dikkate alınarak 216 kişi üzerinden her boyuta ilişkin doğrulayıcı faktör analizi işlemi uygulanmıştır. Toplam sayının yaklaşık % 15'i (216 kişi) tesadüfi yöntemle, doğrulayıcı faktör analizinde kullanılmak üzere seçilmiştir. Kline'a (1994) göre faktör analizinde 200 kişilik katılımcı sayısı ya da denek/madde oranının 10/1 ile 2/1 olması yeterlidir. Aşağıda bu analizlere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Envanteri kuralına uygun cevaplandırılan 1373 kişinin bilgileri SPSS programına kaydedildikten sonra 351 ifade temel bileşenler faktör analizine –dik döndürme (varimax rotation) seçeneğiyle– tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Verilerin faktör analizi için uygunluğunu gösteren Kaiser Meyer Olkin ve Bartlett testi sonuçları örneklemin yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. Kaiser-Meyer-Olkin değeri incelendiğinde, 0,88 olarak çıkan değer verilerin faktör analizi için “iyi” sayılabilecek düzeyde olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra Bartlett'in Sphericity testi sonucu ($p < 0,05$) envanterdeki değişkenler arasında manidar bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç da verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Kaiser, 1974; Akt, Şencan, 2005).

Özdeğerler grafiği incelendiğinde yetmiş faktörde özdeğerlerin birin üzerinde olduğu görülmektedir (Şekil 1). Ancak bu grafikteki özdeğerlerin düşüşü dikkate alındığında 16. faktöre kadar olan düşüşlerin oldukça yüksek (15.-16. faktör arasındaki düşüş 0,79) olduğu; 16. faktörden

sonraki özdeğer düşüşlerinin oldukça sabit bir seyir izlediği ve farkların çok düşük olduğu görülmektedir (en yüksek düşüş 0,05). Bu sonuçlar ölçeğin 15 faktörlü bir yapı oluşturabileceği hakkında ipucu vermektedir.

Şekil 1. Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI) Deneme Formu Açımlayıcı Faktör Analizi Özdeğer Grafiği

Özdeğerler grafiğinde (scree-plot) 15 faktörlü belirgin yapı gözlenmektedir. Özdeğerler grafiği incelendiğinde 16. faktöre kadar düşüşlerin nispeten belirgin olduğu; ancak bundan sonraki özdeğer noktalarının üst üste biniştiği görülmektedir. Bu bulgu özdeğer tablosundaki 15 faktörlü yapının aynı şekilde özdeğer grafiğinde de görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Bileşen (faktör) matrisi incelendiğinde ilk 15 faktörde en az beş maddenin 0,30'un üzerinde değer aldığı görülmektedir. Daha sonra gelen faktörlerin çoğunda ya 0,30'un üzerinde hiç madde bulunmamakta ya da sadece bir-iki madde yer almaktadır. Bu bulgu da özdeğer sonuçlarını destekler niteliktedir.

Yukarıda verilen temel bileşenler faktör analizi ve beraberinde yapılan düz döndürme sonuçları ölçeğin ağırlıklı olarak 15 faktör altında toplandığını açıkça göstermiştir. Bu bulgulara dayalı olarak bir sonraki aşamada ölçek 15 faktörlü bir yapı olarak temel bileşenler faktör analizine tabi tutulmuştur. İkinci temel bileşenler faktör analizi bulguları aşağıdaki gibi elde edilmiştir.

Çizelge 5 incelendiğinde temel bileşenler faktör analizinin 15 faktörlü olarak tekrarlanması sonucunda ilk 14 faktörün her birinde en az 15 maddenin 0,30'un üzerinde faktör yük değeriyle yer aldığı gözlenmiştir. Sadece 15. faktörde bir maddenin 0,30'un üzerinde değer aldığı, bu faktörde başka yüksek değerli maddelerin bulunmadığı gözlenmiştir. Böylece ölçeğin 14 boyutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçları EK 5'te verilmiştir.

Çizelge 5'te görülen 14 faktörün isimleri ölçeğin deneme formundaki boyutlara uygun olarak ortaya çıkmıştır (F1:Bilgisayar; F2:Hukuk; F3:Sağlık; F4:Psikoloji; F5:Matematik; F6:Türk Dili; F7:Görsel Sanatlar; F8:Yabancı Dil; F9:Siyasal – Mali Bilimler; F10:Fen bilimleri; F11:İletişim; F12:Eğitim; F13:Ziraat; F14:Mühendislik).

Özdeğerler ve faktörlerin açıkladıkları varyanslara ilişkin bilgiler (14 faktöre indirilmiş) Çizelge 5'te verilmiştir.

Çizelge 5. Mesleki Alan İlgili Envanteri'ne (MAI) Ait Özdeğerler ve Faktörlerin Açıkladıkları Varyanslara İlişkin Değerler

Faktör	Özdeğerler			Döndürülmüş Kareler Toplamı		
	Özdeğer	Açıklanan	Toplamlı	Özdeğer	Açıklanan	Toplamlı
		Varyans (%)	Varyans (%)		Varyans (%)	Varyans (%)
1	39,26	12,79	12,79	18,25	5,94	5,94
2	19,58	6,37	19,16	16,65	5,42	11,37
3	15,76	5,13	24,30	13,13	4,27	15,65
4	13,46	4,38	28,68	13,09	4,26	19,91
5	10,71	3,49	32,18	12,59	4,10	24,02
6	9,20	2,99	35,17	12,37	4,03	28,05
7	8,50	2,76	37,94	9,68	3,15	31,20
8	6,66	2,17	40,11	9,38	3,05	34,26
9	6,25	2,03	42,15	9,24	3,01	37,27
10	5,73	1,86	44,02	9,02	2,94	40,21
11	4,86	1,58	45,60	9,02	2,94	43,15
12	4,58	1,49	47,10	8,64	2,81	45,97
13	4,00	1,30	48,40	7,16	2,33	48,31
14	2,74	,89	49,29	3,03	,99	49,29

Faktör analizinin ikinci aşamasında, elde edilen bulgulara dayalı olarak birden fazla faktörde yüksek yük değeri alan ya da hiçbir faktörde yüksek yük değerine sahip olmayan maddeler çıkartılarak her bir boyuta ilişkin **doğrulayıcı faktör analizi** yapılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizinde Lisrel programından yararlanılmıştır. Analiz sonucunda açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına bağlı kalarak aynı faktör altında 0,30'un üzerinde yük değerine sahip olan ve birbirleriyle en iyi uyumu veren maddelerden oluşan alt ölçekler oluşturulmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi çalışmaya katılan 1373 kişi içinden random

olarak seçilen 216 kişi üzerinden yapılmıştır. Alt boyutlara ilişkin elde edilen istatistiksel sonuçlar ve uyum değerleri Çizelge 6'da verilmiştir.

Çizelge 6. Mesleki Alan İlgili Envanteri (MAİ)'nin Alt Boyutlarına İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	χ^2	sd	RMSEA	GFI	CFI	AGFI	NNFI
EĞİTİM	63,69	44	0,046	0,95	0,97	0,92	0,96
ZIRAAT-AÇIK ALAN	78,90	44	0,061	0,94	0,92	0,91	0,90
SIYASAL-MALI BİLİM.	92,11	54	0,057	0,93	0,96	0,90	0,95
SAĞLIK	76,30	44	0,058	0,94	0,97	0,91	0,97
İLETİŞİM-MEDYA	52,71	44	0,030	0,96	0,99	0,94	0,98
YABANCI DİL	84,51	54	0,051	0,94	0,96	0,91	0,95
TÜRK DİLİ	80,16	43	0,063	0,94	0,93	0,90	0,91
PSIKOLOJİ	80,24	44	0,062	0,94	0,97	0,90	0,97
HUKUK	75,77	44	0,058	0,94	0,98	0,91	0,97
BİLGİSAYAR	56,22	44	0,036	0,95	0,99	0,93	0,99
MATEMATİK	68,81	44	0,051	0,95	0,97	0,92	0,97
FEN BİLİMLERİ	115,21	44	0,087	0,91	0,92	0,87	0,90
MÜHENDİSLİK	75,86	44	0,058	0,94	0,96	0,91	0,95
GÖRSEL SANATLAR	88,11	44	0,068	0,93	0,95	0,90	0,94

Çizelge 6'nın ikinci ve üçüncü sütunları incelendiğinde 12 alt boyuttaki (Eğitim, Ziraat-açık alan, Siyasal-mali bilimler, Sağlık, İletişim-medya, Yabancı dil, Türk dili, Psikoloji, Hukuk, Bilgisayar, Matematik ve Mühendislik) ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı iki katın altında olduğu görülmektedir. Bu yeterli bir uyumun göstergesi olarak yorumlanabilir (Şimşek, 2007). Yalnızca Fen Bilimleri ve Görsel Sanatlar alt boyutlarında bu oran iki katından fazladır ancak üç katını geçmemektedir. Bu değerler de iyi denilebilecek bir uyumu göstermektedirler. RMSEA değerleri incelendiğinde, değerlerin üç alt boyutta (Eğitim, İletişim-medya ve Bilgisayar) 0,05'in altında olduğu; on alt

boyutta (Ziraat-açık alan, Siyasal-mali bilimler, Sağlık, Yabancı dil, Türk dili, Psikoloji, Hukuk, Matematik ve Mühendislik, Görsel Sanatlar) 0,05 ile 0,08 arasında olduğu; yalnızca Fen Bilimleri boyutunda 0,087 olduğu görülmektedir. GFI, CFI, AGFI ve NNFI değerleri incelendiğinde tüm alt boyutlarda bütün bu değerlerin 0,90'ın üzerinde olduğu yalnızca Fen Bilimleri Alt boyutunda AGFI değerinin 0,87 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar da alt boyutlar için oluşturulan maddelerin toplam puanlarla uyum gösterdiği şeklinde açıklanabilir.

Doğrulayıcı faktör analizinde, her boyut için en uygun ölçme modelini oluşturmak hedeflenmiştir. Bu modeller oluşturulurken her boyut ayrı ayrı ele alınmıştır. En yüksek yük değerine sahip olan maddelerden başlamak üzere en uyumlu olan maddelerle 14 boyuta ilişkin alt ölçekler oluşturulmuştur.

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda “Yabancı dil” ve “Siyasal-mali bilimler” boyutlarında 12’şer, diğer boyutlarda 11’er madde yer almıştır. Bu maddeler her faktör altında yer alan maddelerden en iyi uyumları verenler arasından seçilmiştir. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)’nin nihai formunda 156 madde yer almıştır.

Yapı geçerliğine yönelik bir başka bulgu ise alt ölçekler arasındaki korelasyon değerleridir. Alt ölçekler arasındaki korelasyon değerlerinin yüksek olmaması boyutların ayrıştığı bir göstergesi olarak belirtilebilir. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)nin alt boyutları arasındaki korelasyonlar Çizelge 7’de yer almaktadır.

Çizelge 7. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)nin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.Eğitim													
2.Ziraat-Açık Alan	-0,15												
3.Siyasal-Mali Bilimler	-0,19	-0,07											
4.Sağlık	-0,06	0,15	-0,19										
5.İletişim-Medya	-0,06	-0,12	0,06	-0,30									
6.Yabancı Dil	0,05	-0,19	0,05	-0,22	0,19								
7.Türk Dili	0,20	-0,07	0,12	-0,31	0,20	0,18							
8.Psikoloji	0,17	-0,17	0,06	-0,04	0,19	0,05	0,09						
9.Hukuk	0,09	-0,17	0,36	-0,24	0,08	0,11	0,25	0,27					
10.Bilgisayar	-0,14	-0,01	-0,15	-0,10	-0,08	-0,16	-0,18	-0,36	-0,27				
11.Matematik	0,05	0,05	-0,17	0,23	-0,30	-0,11	-0,22	-0,28	-0,29	0,21			
12.Fen Bilimleri	-0,13	0,20	-0,22	0,50	-0,36	-0,18	-0,34	-0,31	-0,43	0,21	0,47		
13.Mühendislik	-0,12	0,23	-0,21	0,22	-0,28	-0,23	-0,30	-0,37	-0,37	0,49	0,36	0,48	
14.Görsel Sanatlar	-0,04	-0,04	-0,05	-0,11	0,43	0,11	0,07	0,19	-0,02	-0,24	-0,28	-0,24	-0,33

Çizelge 7 incelendiğinde en düşük korelasyon değerinin “Hukuk” ile “Fen Bilimleri” alt boyutları arasında olduğu ($r = -0,43$); en yüksek korelasyon değerinin ise Sağlık ile Fen Bilimleri alt boyutları arasında olduğu ($r = 0,50$) görülmektedir. Tüm boyutlar arasındaki korelasyon değerlerinin ortancası $r = -0,07$ olarak bulunmuştur. Korelasyon değerlerinin çoğunluğunun negatif değerlerde olması envanterin alt boyutlarının birbirinden ayrıştığını göstermektedir. Bu bulgu, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizinde ortaya çıkan alt boyutların ayrı birer yapı oluşturduğu sonucunu desteklemektedir. Elde edilen korelasyon değerleri envanterin yapı geçerliğinin yeterli düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

1b. Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)’nin görünüş geçerliği var mıdır?

Envanterin geçerliğinin belirlenmesinde uzman görüşüne başvurulmuştur. Envanter; Ankara, Gazi, Hacettepe ve Dokuz Eylül Üniversitelerinin ilgili fakülte, bölüm ve anabilim dallarında görev yapan ve alanında en az doktora derecesine sahip 88 akademisyene (41 profesör, 13 doçent, 12 yardımcı doçent, 7 öğretim görevlisi ve 15 araştırma görevlisi) incelenmek üzere verilmiştir. Her alandan en az beş akademisyenden görüş alınmıştır. Uzmanlar maddeler hakkında, ilgili mesleki alanı ne derece doğru ve yeterli yansıttığı ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Aynı ifade üzerinde “çıkarılmalı” kararı veren akademisyen sayısı toplam sayının yarısından fazla olduğunda o ifade envanterden çıkarılmıştır. Çıkarılan ifadelerin yerinde akademisyenlerin önerdiği ifadeler yer almıştır.

1c. Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)’nin alt boyutlarının açıkça ifade edilen bilgilerle ilişkisi ne düzeydedir?

Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)’nin geçerliğine yönelik çalışmada envanterdeki 14 boyuta ait meslek isimleri öğrencilere sunulmuş, öğrenciler de her alan için “hiç ilgimi çekmez”den (1) “çok ilgimi çeker”e (9)

kadar bir ile dokuz arasında işaretleme yapmışlardır (Kullanılan bilgi formu EK 4'te görülmektedir). Bazı öğrenciler cevap kağıdının bu kısmını boş bırakmışlardır. Bu öğrencilerin cevap kağıtları analizlerden çıkartılmıştır. Bunun yanı sıra mesleklere ilgilerini “orta düzeyde” olarak belirtenler (4, 5 ve 6'yı işaretleyenler) analiz dışında bırakılarak uç değerler üzerinden (düşük değerler:1,2,3 ve yüksek değerler:7,8,9) hesaplamalar yapılmıştır. Böylece envanterin, bir meslek alanını en düşük düzeyde tercih edenlerle en yüksek düzeyde tercih edenleri ayırt edip etmediğine bakılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen korelasyon katsayıları Çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8. Envanterin Alt Boyutları ile Belirtilen İlgiler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	N	Korelasyon katsayısı
EĞİTİM	978	0,77**
ZİRAAT-AÇIK ALAN	1118	0,49**
SIYASAL-MALI BİLİMLER	973	0,70**
SAGLIK	1037	0,77**
İLETİŞİM-MEDYA	880	0,74**
YABANCI DİL	945	0,74**
TÜRK DİLİ	1039	0,69**
PSIKOLOJİ	994	0,76**
HUKUK	981	0,80**
BILGISAYAR	965	0,73**
MATEMATİK	928	0,72**
FEN BİLİMLERİ	984	0,80**
MÜHENDİSLİK	1042	0,73**
GÖRSEL SANATLAR	948	0,70**

** p<0,01

Çizelge 8 incelendiğinde mesleklere ilgiyi doğrudan belirtme ile o mesleki alana ait alınan puanlar arasındaki korelasyon değerleri görülmektedir. Hesaplanan korelasyon değerlerinin 0,49 ile 0,80 arasında değiştiği gözlenmektedir (Ortanca=0,73). En düşük korelasyon değerinin 0,49 ile “Ziraat-açık alan”, en yüksek değerlerin ise 0,80 ile “Hukuk” ve “Fen bilimleri” alanlarına ait olduğu görülmektedir. Bu değerlerin geçerlik ölçüsü olarak yeterli düzeyde olduğu belirtilebilir.

Bireylerin meslek isimlerini bir ile dokuz arasında ilgilerine göre derecelendirmeleri ile elde edilen değerlerin, o bireylerin envanterin alt boyutlardan aldıkları puanları arasında yüksek düzeyde benzerlik olduğu sonucuna varılabilir. Bu durum da meslek isimlerinin ölçüt olarak kullanılması durumunda envanterin geçerli olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Mesleki Alan İlgisi Envanteri'nin (MAI) Güvenirliğine İlişkin Bulgular

2a. Mesleki Alan İlgisi Envanteri'nin (MAI) Cronbach α güvenirliliği ne düzeydedir?

Bir envanterin Cronbach α güvenirlilik düzeyi o araçta yer alan maddelere ait puanların test puanlarıyla tutarlılığının ölçüsünü vermektedir (Baykul, 2000). Bu çalışmada ölçek çok boyutlu olduğu için ölçeğin her alt boyutundaki maddelerin o alt boyutun toplamıyla olan tutarlılığı incelenmiştir. Bu nedenle her alt boyuta ilişkin Cronbach α güvenirlilik katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach α katsayıları nihai ölçek için seçilmiş olan maddeler üzerinden hesaplanmıştır. Hesaplamalar araştırmaya katılanlar arasından tesadüfi olarak seçilen iki farklı grupta (Grup1 n=700; Grup2 n=673) ayrı ayrı yapılmıştır. Böylece envanterin alt boyutlarının farklı gruplar üzerinden güvenirlilik değerleri elde edilmiştir. Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)'nin alt boyutlarına ait Cronbach α katsayıları Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9. Mesleki Alan İlgili Envanteri (MAİ)'nin Alt Boyutlarına Ait Cronbach α Katsayıları

	Grup 1 (n=700)	Grup 2 (n=673)
	Cronbach α	Cronbach α
EĞİTİM	0,86	0,86
ZİRAAT-AÇIK ALAN	0,79	0,83
SIYASAL-MALI BİLİMLER	0,86	0,86
SAĞLIK	0,92	0,92
İLETİŞİM-MEDYA	0,85	0,86
YABANCI DİL	0,89	0,88
TÜRK DİLİ	0,84	0,86
PSIKOLOJİ	0,92	0,92
HUKUK	0,95	0,95
BİLGİSAYAR	0,94	0,94
MATEMATİK	0,90	0,90
FEN BİLİMLERİ	0,89	0,89
MÜHENDİSLİK	0,86	0,85
GÖRSEL SANATLAR	0,90	0,87

Çizelge 9 incelendiğinde envanterin alt boyutları için elde edilen Cronbach α güvenirlik katsayıları birinci grupta 0,79 ile 0,95 arasında (ortanca=0,89); ikinci grupta ise 0,83 ile 0,95 arasında (ortanca=0,88) değerler almaktadır. Her iki gruptan elde edilen en küçük Cronbach α güvenirlik değerinin “Ziraat-açık alan” alt boyutuna ait olduğu (Grup1=0,79; Grup2=0,83); benzer şekilde her iki gruptan elde edilen en yüksek Cronbach α güvenirlik değerinin de “Hukuk” alt boyutuna ait olduğu (Grup1=0,95; Grup2=0,95) görülmektedir.

Alt ölçeklere ait Cronbach α katsayılarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgular her alt boyutun maddelerinin birbirleriyle tutarlı olduğunu göstermektedir. Bu alanda geliştirilen bazı çok boyutlu ölçeklerin Cronbach alfa değerleri aşağıda verilmiştir:

- a) Kore Kariyer Kararsızlık Envanteri: **0,57 ile 0,87** arasında (Tak and Lee, 2003);
- b) Kariyer Faktörleri Envanteri: **0,77 ile 0,86** arasında (Simon ve Tovar, 2004);
- c) Maslach Burnout Inventory-General Survey (MBI-GS): **0,66 ile 0,87** arasında (Langballe, Falkum, Innstrand ve Aasland, 2006);
- d) Kuder Kariyer Keşfi Envanteri: **0,65 ile 0,85** arasında (Helledy, Zytowski ve Fouad, 2004);
- e) Geniş Beceriler Güven Envanteri: **0,81 ile 0,93** arasında (Robinson ve Betz, 2004);
- f) Study Choice Task Inventory (SCTI): **0,71 ile 0,90** arasında (Germeijs ve Verschueren, 2006);
- g) Ebeveyne Bağlanma Ölçeği: **0,64 ile 0,77** arasında (Fouladi, Moller ve McCarthy, 2006);
- h) Bilgisayarla ve Yüzyüze Danışmaya Yönelik Tutum Ölçeği: **0,77 ve 0,90** (Rochlen, Beretvas ve Zack, 2004);
- i) Kariyer İlgi Profili Ölçeği: **0,92 ile 0,96** arasındadır (Bakker ve Macnab, 2004).

Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin iç tutarlılık katsayıları ile bu alanda geliştirilmiş ölçeklerin iç tutarlılık katsayılarının benzer değerler verdikleri görülmektedir.

Bu bulgulara dayalı olarak envanterin alt boyutlarının güvenilirlik düzeylerinin yeterli olduğu sonucuna varılabilir. Bu alanda geliştirilmiş ve yayınlanmış olan ölçeklerin iç tutarlılık güvenilirlikleri (0,57-0,96 arası) ile

Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI) iç tutarlılık güvenilirlikleri (0,79-0,95 arası) karşılaştırıldığında bu değerlerin yapılmış olan benzer çalışmalarda elde edilen değerlerle paralellik gösterdiği sonucuna varılabilir.

2b. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nin test - tekrar test güvenilirliği ne düzeydedir?

Envanterin test-tekrar test güvenilirliğini belirlemeye yönelik olarak deneme uygulaması yapılan grup içinden seçilen (Grup 1=109 kişi) bir gruba ölçek sekiz hafta sonra tekrar uygulanmıştır. Bu gruptakilerin ilk ve ikinci uygulamadan elde ettikleri alt ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayıları test-tekrar test güvenilirlik değeri olarak yorumlanmıştır.

Bunun yanı sıra envanterin nihai formu oluşturulduktan sonra, bir başka grup üzerinde (Grup 2=72 kişi) üç hafta arayla iki kez uygulanmıştır. Nihai formun iki uygulamasında alt boyutlara ait korelasyon katsayıları, nihai envanter için test-tekrar test güvenilirlik değeri olarak yorumlanmıştır.

Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI) test-tekrar test güvenilirlik değerleri Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10 incelendiğinde envanterin test-tekrar test güvenilirliğinin belirlenmesine yönelik olarak seçilip sekiz hafta arayla iki uygulama yapılan gruptan (Grup 1) elde edilen alt ölçeklere ait korelasyon değerleri 0,77 ile 0,89 arasında değişmektedir (Ortanca=0,84).

Çizelgede, birinci grupta en küçük test-tekrar test güvenilirlik değerinin ($r=0,77$) "Psikoloji" alt boyutuna ait olduğu; en yüksek test-tekrar test güvenilirlik değerinin ($r=0,89$) ise "Sağlık" alt boyutuna ait olduğu görülmektedir.

Çizelge 10. Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAİ)'nin Test-Tekrar Test Güvenirlik Değerleri

	Grup 1	Grup 2
	Güvenirlik (r)	Güvenirlik (r)
	(n=109)	(n=72)
EĞİTİM	0,80	0,82
ZIRAAT-AÇIK ALAN	0,85	0,75
SIYASAL-MALI BİLİMLER	0,84	0,92
SAĞLIK	0,89	0,94
İLETİŞİM-MEDYA	0,88	0,86
YABANCI DİL	0,87	0,90
TÜRK DİLİ	0,88	0,86
PSIKOLOJİ	0,77	0,88
HUKUK	0,84	0,95
BİLGİSAYAR	0,82	0,94
MATEMATİK	0,84	0,90
FEN BİLİMLERİ	0,82	0,87
MÜHENDİSLİK	0,87	0,87
GÖRSEL SANATLAR	0,82	0,90

Envanterin test-tekrar test güvenilirliğinin belirlenmesine yönelik olarak seçilip üç hafta arayla iki uygulama yapılan ikinci gruptan (Grup 2) elde edilen alt ölçeklere ait korelasyon değerleri 0,75 ile 0,95 arasında değişmektedir (Ortanca=0,89). Tablo incelendiğinde ikinci grupta en küçük test-tekrar test güvenilirlik değerinin ($r=0,75$) “Ziraat-açık alan” alt boyutuna ait olduğu; en yüksek test-tekrar test güvenilirlik değerinin ($r=0,95$) ise “Hukuk” alt boyutuna ait olduğu görülmektedir. Bu değerler envanterin tekrar uygulandığında benzer sonuçları verdiğini göstermektedir. Bu

bulgulara dayalı olarak envanterin test-tekrar test güvenilirlik değerlerinin yeterli olduğu yorumu yapılabilir.

Bu alanda geliştirilmiş olan bazı ölçeklerin test tekrar test güvenilirlik değerleri aşağıda verilmiştir:

- a) Kore Kariyer Engeli Envanteri **0,59 ile 0,94** arasında (Tak and Lee, 2003);
- b) Kuder Kariyer Keşfi Envanteri **0,79 ile 0,92** arasında (Helledy, Zytowski ve Fouad, 2004);
- c) Bilgisayarla ve Yüzyüze Danışmaya Yönelik Tutum Ölçeği: **0,77 ve 0,88** arasındadır (Rochlen, Beretvas ve Zack, 2004).

Bu sonuçlarla geliştirilen Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI)'nin test tekrar test güvenilirlik değerleri karşılaştırıldığında geliştirilen envanterin test tekrar test güvenilirlik değerlerinin yeterli olduğu görülmektedir.

Geliştirilmiş ve yayınlanmış olan bu ölçeklerin test-tekrar test güvenilirlikleri (0,59-0,94 arası) ile Mesleki Alan İlgisi Envanteri (MAI) test tekrar test güvenilirlikleri (0,75-0,95 arası) karşılaştırıldığında envanterin güvenilirlik değerlerinin yeterli düzeyde olduğu sonucuna varılabilir.

Mesleki Alan İlgisi Envanteri'nin (MAI) Kullanışlılığı

Envanterin deneme uygulamasında 351 madde yer almış ve uygulama süresi yaklaşık 35 dakika sürmüştür. Madde sayısının çokluğu kullanılabilirliği düşürücü bir etken gibi görünürken maddelerin kolay anlaşılır olması ve ifadelerin kısa olması envanterin cevaplanmasını kolaylaştırmaktadır. Nihai envanterde 156 madde yer almıştır. Nihai envanterin cevaplama süresi yaklaşık 15-20 dakika sürmektedir. Bu gözlemler uygulama zamanı bakımından envanterin kullanılabilir olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Uygulama maliyeti açısından incelendiğinde envanterin maliyetinin düşük olduğu ve karşılığında elde edilecek faydanın oldukça önemli olduğu belirtilebilir. Çünkü bu envanter yardımıyla bir alan ya da mesleğe yönelik eğitim programını seçmek üzere olan bireylere 14 mesleki alana yönelik ilgileri hakkında bilgi verilmektedir. Bu nedenle aracın maliyet-fayda açısından kullanışlı olduğu kabul edilebilir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma verilerinin çözümlenmesiyle elde edilen bulgulara dayalı sonuçlara yer verilmiş ve yeni araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Sonuçlar

Bu araştırmanın amacı, üniversite eğitime başlayacak olan bireylerin mesleki tercihlerini yaparken yararlanabilecekleri geçerli ve güvenilir bir ilgi envanteri geliştirmektir. Bu amaçla, üniversitelerin çeşitli fakültelerinde ön lisans ve lisans düzeyinde eğitimi verilen 14 mesleki alana yönelik olarak mesleki ilgi ifadeleri oluşturulmuştur. İfadeler bir kişinin o mesleki alanda çalışırken yapması gereken etkinlik ve işleri yansıtmaktadır. Bu amaçla oluşturulan 351 maddelik Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI) Ankara ili içindeki 10 lisede (n=1373) deneme uygulamasına tabi tutulmuştur. Deneme uygulaması sonucunda envanterin geçerliğine ilişkin olarak: Yapı geçerliği (Açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve alt boyutlar arası korelasyonlar), görünüş geçerliği ve alt boyutlar ile belirtilen ilgiler arasındaki korelasyon değerleri; güvenilirliğine ilişkin olarak, Cronbach alfa ve test-tekrar test korelasyon değerleri elde edilmiştir.

Bu bölümde, elde edilen bulgulara dayalı olarak çıkarılabilecek sonuçlara yer verilmiştir.

- Envanterin her alt boyutuna ait Cronbach alfa güvenilirlik değerlerinin yüksek olması, her alt boyuttaki maddelerin alt boyutun bütünüyle olan ilişkisinin yeterli olduğunu, yani envanterin iç tutarlılık anlamında güvenilir olduğunu göstermiştir.

- Çeşitli üniversitelerden alanında en az doktora derecesine sahip, 88 akademisyenin ifadelerinin ilgili mesleki alanı yansıttığına ilişkin görüşü, Mesleki Alan İlgili Envanteri (MAI)'nin ölçülmek istenen mesleki alanları yeterince yansıttığını göstermektedir.
- Bireylere verilen meslek isimlerini ilgilerine göre derecelendirmeleri ve bunun sonucunda alt boyut puanları ile belirtilen bu dereceler arasında çıkan yüksek korelasyon değerleri, envanterin alt boyutlarının geçerliğinin yeterli düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir.
- Envanterin test-tekrar test güvenilirlik değerlerinin yüksek çıkması tekrar uygulanması halinde benzer sonuçları verdiğini göstermektedir. Bu bulguya göre envanterin test-tekrar test güvenilirliğinin yeterli olduğu sonucuna ulaşılabilir.
- Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, envanterin 14 alt boyutunun ortaya konulduğu ve bu boyutların kendi içinde beklenen uyumu verdiği sonucuna ulaşılabilir. Bu sonuçlar envanterin yapı geçerliğinin yeterli düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir.
- Faktör analizinde ortaya çıkan alt boyutlar arasındaki düşük korelasyon değerleri envanterin yapı geçerliğini destekler niteliktedir. Bu bilgi de envanterin yapı geçerliğinin yeterli olduğunu göstermektedir.
- Envanterin zaman ve maliyet açısından ekonomik olması, uygulamasının kolay ve puanlamasının pratik olması kullanışlı olduğunu göstermektedir.

Öneriler

Bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

Envanterde Fen Bilimleri alt boyutuna ait maddelerin uyum iyiliğinin diğer alt boyutlara oranla nispeten düşük olduğu gözlenmiştir. Yazılacak yeni maddelerle bu alt boyutun yapı geçerliği ve maddelerin uyumu artırılabilir.

Geliştirilen envanterde 14 alt boyut yer almaktadır. Çeşitli sınırlılıklar ve envanterin boyutlarının çok olması nedeniyle bazı mesleki alanlara (Tarih, coğrafya, polis akademisi, harp okulu, spor bilimleri vb.) yer verilememiştir. Yeni yapılacak olan çalışmalarda bu alanlara yönelik oluşturulacak boyutlara da yer verilmesi sağlanabilir.

Çalışmada yer alan maddeler çoğunlukla üniversitede eğitimi verilen mesleklere yöneliktir. Yeni yapılacak çalışmalarda bunların dışında yer alan farklı mesleki alanlara yönelik meslek kategorileri de envantere alınabilir.

Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI)'nde yer alan ifadeler iş etkinliklerine dayanmaktadır. Geliştirilen envanter, bireyin iş ortamını tanıması ve kendi özellikleriyle eşleştirerek seçim yapması temeline dayalıdır. Yeni geliştirilecek ölçeklerde iş alanlarının yanı sıra hobiler, boş zaman etkinlikleri, ders isimleri gibi ifadelere de yer verilebilir.

Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI), mesleki ilgileri ortaya koymayı amaçlayan bir ölçektir. Bu amaca yönelik olarak birey seçtiği meslekte mutlu olabilmelidir. Yeni yapılacak çalışmalarda bireyler boylamsal çalışmalarla izlenip Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAI) ile mesleki doyum gibi özellikleri arasındaki ilişkiler incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Aiken, L. R. (2000). *Psychological Testing and Assessment* (10. Edition). Allyn and Bacon
- Anastasi, A. (1982). *Psychological Testing* (Fifth Edition). New York: Macmillan Publishing Co.
- Arıcı, H. (1998). *İstatistik Yöntemler ve Uygulamalar*. Meteksan A.Ş., Ankara
- Bakker S. ve Macnab D. (2004). *Career Interest Profiler: Manual*. Canada.
- Balkıs M. (2004). Kendini Araştırma Ölçeği'nin (KAÖ) Türk Kültürüne Uyarlanması, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 17, 54-63.
- Barak, A. ve Cohen L. (2002). Empirical Examination of an Online Version of the Self-Directed Search. *Journal of Career Assessment*, 10 (4), 387-400
- Baykul, Y. (2000). *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması*. ÖSYM Yayınları. Ankara
- Biskin, B.H. (1995). Review of the Guilford-Zimmerman Interest Inventory. In J.C. Coloney ve J.C. Impara (Eds), *The Twelfth Mental Measurement Yearbook*. University of Nebraska Pres. USA
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. PegemA Yayıncılık. Ankara
- Brown, D. (2003); *Career Information, Career Counseling and Career Development* (8. Edition), Pearson Education Inc.
- Campbell, D.P. (1979). *Strong Vocational Interest Blanks Manual*. Stanford University Press. Stanford, California
- COLLINS (1999) *Collins Cobuild English Dictionary*, Harper Collins Publishers, London

- Coloney, J.C. ve Impara, J.C. (Eds) (1995), *The Twelfth Mental Measurement Yearbook*. University of Nebraska Pres.
- Cronbach L.J. (1990). *Essentials of Psychological Testing* (Fifth Edition). Harper Collins Publishers, USA
- Flores, L.Y., Spanierman, L.B., Armstrong, P.I., ve Velez, A.D. (2006). Validity of the Strong Interest Inventory and Skills Confidence Inventory With Mexican American High School Students. *Journal of Career Assessment*, 14 (2), 183-202
- Fouad, N.A. (2007). Work and Vocational Psychology: Theory, Research and Application. *The Annual Review of Psychology*.
- Fouad, N.A. (1999). Validity Evidence for Interest Inventories, . In M.L. Savickas ve A.R.Spokane (Eds.), *Vocational Interests: Meaning, Measurement and Counseling Use*. Palo Alto, USA Davies-Black Publishing
- Fouladi, R. T., Moller N. P. ve McCarthy C. J. (2006). Examination of Internal Consistency and Construct Validity of Scores on the Parental Attachment Scale: Preliminary Psychometric Results. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 39, 2-30.
- Gasser, C.E., Larson L.M. ve Borgen F.H (2007). Concurrent Validity of the 2005 Strong Interest Inventory: An Examination of Gender and Major Field of Study. *Journal of Career Assessment*, 15 (1), 23-43.
- Germeijs V. ve Verschueren K. (2006). High School Students' Career Decision-Making Process: Development and Validation of the Study Choice Task Inventory. *Journal of Career Assessment*, 14 (4), 449-471.

- Gysbers, N.C., Heppner, M.L. ve Johnston, J.A. (2003). *Career Counseling Process, Issues and Techniques (Second Edition)*, Allyn and Bacon, USA
- Greenhaus, J.H. (1998). *Career Growth and Human Resource Strategies*. In M. London ve E. M. Mone (Eds.), *The Role of Human Professional in Employee Development*. Quorum Books, USA
- Gülgöz, S. (2002). Benim İlgilerim Hangi Yönde. (<http://www.insankaynaklari.com/cn/ContentBody.asp?BodyID=6>) adresinden 5 Mayıs 2003 tarihinde alınmıştır.
- Hampton, Z. N. (2005). Testing for the Structure of the Career Decision Self-Efficacy Scale-Short Form Among Chinese College Students. *Journal of Career Assessment*, 13 (1), 98-113.
- Hansen, J. C. (2005). Assessment of interests. In S. D. Brown & R. W. Lent (Editörler.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. John Wiley.
- Harmon L.W. (1999) *Measuring Interests Approachs and Issues*. In M.L. Savickas ve A.R.Spokane (Eds.), *Vocational Interests: Meaning, Measurement and Counseling Use*. Palo Alto, USA Davies-Black Publishing
- Harmon, L. W., Hansen, J. C., Borgen, F. H., ve Hammer, A. C. (1994). *Strong Interest Inventory Applications and Technical Guide*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Helledey, K. I., Zytowski, D. G. ve Fouada, N. A. (2004). Kuder Career Search: Test-Retest Reliability and Consequential Validity. *Journal of Career Assessment*, 12 (3), 285-297
- Herr, E.L ve Cramer, S. H. (1996). *Career Guidance and Counseling Through the Lifespan (Fifth Edition)*. Longman Inc.

- Holland, J.L. (1985). *Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments*. (2.Edition). Prentice Hall, USA.
- Isaacson, L.E. (1966); *Career Information in Counseling and Teaching*, Allyn and Bacon Inc. Boston, USA
- İŞKUR (2005), <http://www.iskur.gov.tr/mydocu/OIBDUYURU2-6.doc> adresinden 5 Mayıs 2005 tarihinde alınmıştır.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (10. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Kline, P. (1994). *An Easy Guide to Factor Analysis*. Routledge, New York.
- Koç, B. (2006). İlgi Ölçeklerinin Madde Sayısının Azaltılması ve Yaş Ranjının Genişletilmesine Yönelik Bir Geçerlik-Güvenirlik Çalışması. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana
- Koç, N. (1987). Kuder Tercih Envanteri Kişisel Form A'nın Uyarlaması, Güvenirliği ve Geçerliğine İlişkin Bir Ön Çalışma, *Eğitim ve Bilim*, 12 (63)
- Koç, N. (1994). Kuder Tercih Envanteri Kişisel Form'un Teknik Niteliklerine İlişkin Bir Araştırma, *Eğitim ve Bilim*, 18 (93)
- Koç, N. (1997). Kuder Tercih Envanteri Kişisel Form A Uygulayıcı El Kitabı (Çeviri), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara
- Korkut, F. (2007). Psikolojik Danışmanların Mesleki Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ile İlgili Düşünceleri ve Uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 187-197
- Kuzgun, Y. (2004). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş*. Nobel Yayın Dağıtım (2. Baskı) Ankara

- Kuzgun, Y. (2000). Meslek Danışmanlığı. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara
- Kuzgun, Y. (1988). Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı. ÖSYM Yayınları, Ankara
- Kuzgun, Y. (1982). Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi, Doçentlik Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 118, Ankara
- Langballe, E.M., Falkum, E., Innstrand S.T ve Aasland O.G. (2006). The Factorial Validity of the Maslach Burnout Inventory–General Survey in Representative Samples of Eight Different Occupational Groups. *Journal of Career Assessment*, 14 (3), 370-384.
- Latsch, G. (2000). İşe Yerleştirme ve İstihdam Danışmanlığı (İstihdam ve Danışmanlık Hizmetleri Programı). Siyasal Yayıncılık, Ankara
- Lokan, J.J. (1997). Vocational Interests and Aptitudes, Measures of. In J.P.Keeves (Ed.), Educational Research, Methodology, and Measurement: An International Handbook (Second Edition). Pergamon Press, UK.
- London, H.J.E., Würzburg, W. A ve Berne, R.M (Eds) (1972). Encyclopedia of Psychology, The Seabury Press, New York, USA
- MEB (1990). Ölçme ve Değerlendirme Geliştirme Çalışmaları 1: Ölçme ve Değerlendirme Sistemi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara
- MEB (1974a) Kuder Meslek Tercihi Listesi Takım CH.
- MEB (1974b) Kuder İlgi Alanları Tercih Envanteri (Tepki Formu), MEB Planlama-Araştırma ve Koordinasyon Dairesi
- Murphy K.R. ve Davidshofer C.O (1998). Psychological Testing, Principal and Applications. (Fourth Edition). Prentice-Hall International.
- Myers, J. E., Luecht, R. M. ve Sweeney, T. J. (2004). The Factor Structure of Wellness: Reexamining Theoretical and Empirical Models

Underlying the Wellness Evaluation of Lifestyle (WEL) and the Five-Factor Wel. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 36, 194-208.

Niles, S.G. ve Bowsbey J.H (2002). *Career Development Interventions in the 21st Century*. Merrill Printice Hall, USA

Özoğlu, S.Ç. (1977). Kuder İlgi Alanları Tercihî Envanteri Mesleki Form CH El Kitabı. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 65, Ankara.

Robinson, C.H. ve Betz N.E. (2004) Test-Retest Reliability and Concurrent Validity of the Expanded Skills Confidence Inventory. *Journal of Career Assessment*. 12 (4), 407-422.

Rosen, S. ve Paul, C. (1998). *Career Renewal*. Academic Press, USA

Rochlen, A. B., Beretvas S. N. ve Zack J. S. (2004). The Online and Face-to-face Counseling Attitudes Scales: A Validation Study. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 37, 95-111.

Rottinghaus, P.J., Coon K.L., Gaffey, A.R. ve Zytowski D.G. (2007). Thirty-Year Stability and Predictive Validity of Vocational Interests. *Journal of Career Assessment*, 15 (1), 5-22.

Rottinghaus, P. J., Day, S. X. ve Borgen, F. H. (2005). The Career Futures Inventory: A Measure of Career-Related Adaptability and Optimism. *Journal of Career Assessment*, 13 (1), 3-24.

Savickas, M.L. (1999). The Psychology of Interests. In M.L. Savickas ve A.R. Spokane (Eds.), *Vocational Interests: Meaning, Measurement and Counseling Use*. Davies-Black Publishing, USA,

- Schultheiss, D.E.P ve Stead, G.B (2004). Childhood Career Development Scale: Scale Construction and Psychometric Properties. *Journal of Career Assessment*, 12 (2), 113-134.
- SDS, (2005). www.self-directed-search.com adresinden 5 Mayıs 2005 tarihinde alınmıştır.
- Simon, M.A ve Tovar E. (2004). Confirmatory Factor Analysis of the Career Factors Inventory on a Community College Sample. *Journal of Career Assessment*. 12 (3), 255-269
- Spearritt, D. (1997). Factor Analysis. In J.P.Keeves (Ed.), *Educational Research, Methodology, and Measurement: an International Handbook (Second Edition)*. Pergamon Press, UK.
- Strong, E. K. (1968). *Strong Vocational Interest Blank For Women*. Stanford University Press. Stanford, California
- Sverko, I. ve Barbarovic, T. (2006). The Validity of Holland's Theory in Croatia. *Journal of Career Assessment*, 14 (4), 490-507.
- Swanson, J.L (1999). Stability and Change in Vocational Interests. M.L. Savickas ve A.R. Spokane (Eds.), *Vocational Interests: Meaning, Measurement and Counseling Use*. Davies-Black Publishing. USA.
- Şencan, H (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş, Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ekinoks Eğitim, Ankara.
- Tak, J. ve Lee, K (2003). Development of thr Korean Career Indecision Inventory. *Journal of Career Assessment*, 11 (3), 328-345.
- Tan, H. (1972). *Gazete Haberleri Testi Geliştirilmesi ve Standardizasyonu*, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Ankara

- Thorndike, R.M. (1997). Correlational Methods. In J.P.Keeves (Ed.), Educational Research, Methodology, and Measurement: an International Handbook (Second Edition). Pergamon Press, UK.
- Thorndike, R.L. ve Thorndike, R.M. (1997). Reliability. In J.P.Keeves (Ed.), Educational Research, Methodology, and Measurement: an International Handbook (Second Edition). Pergamon Press, UK.
- Tucker, L. R. and MacCallum R.C. (1997). Exploratory Factor Analysis (e-book). USA
- Turgut, M.F. (1980). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Gül Yayınevi, Ankara
- Uysal, Ş. (1969). Bireysel ve Toplumsal Faktörlere Göre Lise Öğrencilerinin Mesleki Seçimleri (Doçentlik Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara
- Ülkü, S. (1976). Lise 1. Sınıflarda Uygulanan Bir Grup Rehberliği Programının “Yöneltme” Açısından Etkiliğinin Araştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara
- Varçın R., Ergün G., Gülçubuk B., Öğülmüş S., Özgenç, Ö.Y., Pişkin M., Savcı İ., Deniz K.Z. (2005). İşletmelerde Kariyer Planlaması El Kitabı, (Ed. R. Varçın), Odak Ofset Matbaacılık, Ankara
- Wolman, B. B. (1973). Dictionary of Behavioral Science, (Ed. B. B. Wolman), Van Nostrand Reinhold Company, USA
- Worrell, F.C. ve Cross Jr. W. E. (2004). The Reliability and Validity of Big Five Inventory Scores with African American College Students. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 32, 18-32.
- Yost, E.B. ve Corbishley, M.A. (1988). Career Counseling: A Psychological Approach, Jossey-Bass Publishers, San Fransisco-London

Zeller, R.A. (1997). Validity. In J.P.Keeves (Ed.), Educational Research, Methodology, and Measurement: an International Handbook (Second Edition). Pergamon Pres, UK.

Zytowski, D. G. (1997). Kuder Career Search Schedule: User's manual. National Career Assessment Services. USA.

EK 1. UZMAN GÖRÜŞÜ FORMU

Değerli öğretim üyesi,

Çeşitli yükseköğretim programları arasından tercih yapma konumunda olan lise öğrencilerinin ilgilerini ölçmede kullanılabilecek bir **ilgi ölçeği** geliştirilmektedir. Çeşitli kaynaklardan ve İŞKUR kayıtlarından yararlanılarak üniversitenin farklı mesleki alanlarına aday hazırlayan programlarına ilişkin maddeler oluşturulmuştur.

Bu çalışma çerçevesinde siz değerli öğretim üyelerinden uzman görüşü alınması gerekmiştir. Bu “**uzman görüşü formu**” ile alanınıza ait olan maddeler size sunulmaktadır. Bu maddeleri, aşağıda verilen üç duruma uygunlukları bakımından incelemeniz beklenmektedir.

Ölçekteki maddeler;

- *Bir kişi mezun olduğunda yapacağı işleri,*
- *Çalışma ortamını,*
- *O alana ilgi duyan bireylerin göstereceği olası davranışları yansıtmaktadır.*

Ayrıca, alanınıza ait olduğunu düşündüğünüz, ancak ölçek maddeleri arasında yer almayan maddeleri ikinci sayfada boş bırakılan yere eklemeniz durumunda bu çalışmaya önemli bir katkı getirmiş olacaksınız.

Bazı akademik alanlar tek başlık altında toplanmıştır. Örneğin, tıp fakültesi, hemşirelik, diş hekimliği, ebelik... vb. alanların ortak noktasının insan sağlığıyla ilgili olması nedeniyle bu tür bölümlerle ilgili maddeler “SAĞLIK” başlığı altında toplanmıştır. Bu yüzden benzer alanları da kapsayan geniş bir açıyla maddeleri incelemeniz beklenmektedir.

Yardım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Araş.Gör. K.Zülfikar DENİZ

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı

Maddeleri değerlendiren

öğretim elemanının,

Adı soyadı:.....

Unvanı:.....

Fakülte/Bölümü:.....

	<u>“SAĞLIK” Maddeleri</u>	Uygun	Şu şekilde değiştirilsin:	Uygun değil çıkmalı
1	Hastalıkların ortaya çıkmasını engellemek			
2	Hastaları ameliyat etmek			
3	Hastalıkları teşhis ve tedavi etmek			
4	Hastalara acil tıbbi yardım yapmak			
5	Ağız ve diş sağlığını koruma çalışmaları yapmak			
6	Anne-çocuk sağlığını koruyucu hizmet vermek			
7	Ambulansta sağlık personeli olarak çalışmak			
8	Bireye ve aileye toplumsal sağlık eğitimi vermek			
9	Toplumun sağlığı alanında bilinçlendirmek			
10	Bireyleri hastalıklardan korumak için bilinçlendirmek			
11	İlaç hammaddeleri elde etme çalışmaları yapmak			
12	Tıbbın bir dalında uzmanlaşmak			
13	Tıbbi araştırmalar yapmak			
14	Hastanede nöbet tutmak			
15	Halkı ilaçlar konusunda bilinçlendirmek			
16	Bir kişinin sağlığını korumak			
17	Toplum sağlığını korumak			
18	Bir kurumda sağlık hizmeti vermek			
19	Sağlık alanında araştırmalar yapmak			
20	Sağlık sektörünü geliştirme çalışmaları yapmak”			
21	Sağlıkla ilgili bir derneğe üye olmak!			
22	Sağlık alanında bilimsel düzeyde dergiler okumak-			
23	Sağlık çalışanlarıyla aynı iş ortamını paylaşmak^			
24	Sağlık alanında uluslararası başarı sağlamak*			
25	Sağlık personeli (doktor, hemşire...vb) yetiştirmek+			

**EK 2. UZMAN GÖRÜŞÜ ALINAN AKADEMİSYENLERİN ÜNİVERSİTE,
FAKÜLTE VE UNVANLARINA GÖRE DAĞILIMI**

Mesleki Alan	Üniversite	Fakülte/ Bölüm	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.	Öğr. Gör. Dr.	Araş. Gör. Dr.	Top.
Eğitim	Ankara	Eğit.Bil.	1	3	1			5
Ziraat-açık alan	Ankara	Ziraat	12	1			1	14
Siyasal-mali bilimler	Ankara	Siyasal Bilgiler	2		2		3	7
Sağlık	Dokuz Eylül	Tıp	4					7
	Gazi	Tıp		1			2	
İletişim-medya	Ankara	İletişim	1		2		2	5
Yabancı dil	Ankara	DTCF	1		1	1	2	5
Türk dili	Ankara	DTCF	2	1			2	5
Psikoloji	Ankara	DTCF	1					5
	Ankara	Eğit.Bil.	1	1				
	Hacettepe	Edebiyat	1			1		
Hukuk	Ankara	Hukuk	2	1	1		1	5
Bilgisayar	Ankara	Bil.Müh.				2	2	5
	Hacettepe	Bil.Müh.	1					
Matematik	Ankara	Fen Fak	2	1	1	1		5
Fen Bilimleri	Ankara	Kimya	2					9
	Ankara	Fizik	1	1	1			
	Ankara	Biyoloji	3	1				
Mühendislik	Gazi	Mühendisli	1	1	2	1		5
Görsel Sanatlar	Gazi	Mimarlık	2	1	1			6
	Hacettepe	Güzel Sanatlar	1			1		
TOPLAM			41	13	12	7	15	88

EK 3. MESLEKİ ALAN İLGI ENVANTERİ (MAİ) DENEME FORMU ÖRNEK İFADE GRUPLARI

MESLEKİ ALAN İLGI ENVANTERİ (MAİ)

Değerli öğrenciler,

Bu envanter, mesleki ilgilerinizi belirleme ve meslek seçmenizde yol gösterme amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıda çeşitli meslek alanlarını yansıtan ifadeler üçerli olarak gruplanmıştır. Her ifade farklı bir mesleğe yöneliktir. Lütfen bu ifadeleri okuduktan sonra cevaplarınızı cevap formuna işaretleyiniz.

İşaretleme yaparken;

Okuduğunuz her üçlü ifade grubundan en fazla ilginizi çeken **sadece bir tanesini** belirleyiniz.

Belirlediğiniz bu tek ifade için, sizin ilgi ve sevme derecenize göre **1 - 5 arasında bir puan işaretleyiniz.**

ÖRNEK

28	1	2	3	4	5	Cevaplayıcı 29. ifadeyi kendine yakın bulmuş ve işaretlemiş, çok sevdiği bir mesleki ifade olduğunu da 5'i işaretleyerek belirtmiştir.
29	1	2	3	4	5	
30	1	2	3	4	5	

Puanınızın hesaplanabilmesi için lütfen hiçbir üçlü ifadeyi boş bırakmayınız ve her üçlü ifadeden yalnızca **bir tanesini** seçip derecelendiriniz. Uygulama süresi yaklaşık 35 dakikadır.

Cevap seçenekleri:

1	2	3	4	5
Çok az ilgimi çeker	Az ilgimi çeker	Orta düzeyde ilgimi çeker	Oldukça ilgimi çeker	Çok ilgimi çeker

Araş. Gör. Kaan Zülfiyar DENİZ
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

1	Çocuklara ve yetişkinlere öğretmenlik yapmak
2	Tarla ve bahçe bitkilerinin üretimini planlamak
3	Bir şirketin mali danışmanlığını yapmak
4	Hastalıkları engellemeye çalışmak
5	Reklam ve tanıtım filmleri çekmek
6	Öğrencilerin yabancı dil bilgilerini geliştirmek

7	Türk edebiyatını incelemek
8	İnsanların birbirlerine karşı davranışlarını gözlemlemek
9	Bir şirketin hukuk danışmanlığını yapmak
10	Bilgisayar sistemlerinin yapısını incelemek
11	Matematiğin günlük hayata etkilerini incelemek
12	Canlıların diğer canlılarla olan biyolojik bağlantılarını araştırmak

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

EK 4. MESLEKİ ALAN İLĞİ ENVANTERİ (MAİ) CEVAP KAĞIDI

1. Adı Soyadı
2. En çok istediğim 1).....
 üç meslek 2).....
 3).....

3. Aşağıdaki tabloda yer alan meslek alanlarını ilginizi çekme derecesine ve bunlara ilişkin bir mesleği seçme eğiliminize göre 1 (Son derece az ilgimi çeker) - 9 (Çok ilgimi çeker) arasında size uygun olan bir puanı seçerek işaretleyiniz. (Lütfen işaretleme yaparken o mesleğe yönelik yetenek ve başarınızı değil, yalnızca meslek grubuna olan ilginizi ve sevmeye derecenizi dikkate alınız.)

MESLEK ALANLARI		Hiç ilgimi çekmez	Orta düzeyde ilgimi çeker	Çok ilgimi çeker
1	Eğitim (Öğretmen, okul yöneticisi, müfettiş, eğitim çalışanı... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	Ziraat-açık alan (Ziraat mühendisi, orman mühendisi, ziraat teknisyeni, tarım-hayvancılık uzmanı... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
3	Siyasal-mali bilimler (Vali, kaymakam, maliyeci, gelir uzmanı, bankacı, kamu yöneticisi, siyaset bilimcisi, muhasebeci... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
4	Sağlık (Doktor, diş hekimi, eczacı, hemşire, hastane yöneticisi, sağlık teknisyeni, veteriner, yardımcı sağlık çalışanı... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
5	İletişim-medya (Gazeteci, televizyoncu, yönetmen, halkla ilişkiler uzmanı, radyocu... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6	Yabancı dil (Tercüman, kitap çevirmeni, yabancı dil eğiticisi, yabancı dil-kültür uzmanı... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
7	Türk dili (Türk dili ve edebiyatı uzmanı, dil bilimci... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
8	Psikoloji (Psikolog, psikolojik danışman, rehber öğretmen... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
9	Hukuk (Hakim, savcı, avukat, hukuk danışmanı... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	Bilgisayar (Bilgisayar mühendisi, programcısı, bilgi işlem uzmanı, bilgisayar teknisyeni... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
11	Matematik (Matematikçi, matematik uzmanı... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
12	Fen bilimleri (Fizik uzmanı, kimyager, biyolog... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
13	Mühendislik (Makine, inşaat, endüstri, elektrik-elektronik, jeoloji, maden mühendisi, tekniker... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9
14	Görsel sanatlar (Mimar, iç mimar, tasarımcı, ressam, heykeltıraş, peyzaj mimarı, grafiker... vb)	1	2	3	4	5	6	7	8	9

MESLEKİ ALAN İLĞİ ENVANTERİ CEVAP ANAHTARI

	Çok Az İlgimi Çeker	Az İlgimi Çeker	Orta Düzeyde İlgimi Çeker	Oldukça İlgimi Çeker	Çok İlgimi Çeker
1	1	2	3	4	5
2	1	2	3	4	5
3	1	2	3	4	5
4	1	2	3	4	5
5	1	2	3	4	5
6	1	2	3	4	5
7	1	2	3	4	5
8	1	2	3	4	5
9	1	2	3	4	5
10	1	2	3	4	5
11	1	2	3	4	5
12	1	2	3	4	5
13	1	2	3	4	5
14	1	2	3	4	5
15	1	2	3	4	5
16	1	2	3	4	5
17	1	2	3	4	5
18	1	2	3	4	5
19	1	2	3	4	5
20	1	2	3	4	5
21	1	2	3	4	5
22	1	2	3	4	5
23	1	2	3	4	5
24	1	2	3	4	5
25	1	2	3	4	5
26	1	2	3	4	5
27	1	2	3	4	5
28	1	2	3	4	5
29	1	2	3	4	5
30	1	2	3	4	5
31	1	2	3	4	5
32	1	2	3	4	5
33	1	2	3	4	5
34	1	2	3	4	5
35	1	2	3	4	5
36	1	2	3	4	5
37	1	2	3	4	5
38	1	2	3	4	5
39	1	2	3	4	5
40	1	2	3	4	5
41	1	2	3	4	5
42	1	2	3	4	5
43	1	2	3	4	5
44	1	2	3	4	5
45	1	2	3	4	5

	Çok Az İlgimi Çeker	Az İlgimi Çeker	Orta Düzeyde İlgimi Çeker	Oldukça İlgimi Çeker	Çok İlgimi Çeker
46	1	2	3	4	5
47	1	2	3	4	5
48	1	2	3	4	5
49	1	2	3	4	5
50	1	2	3	4	5
51	1	2	3	4	5
52	1	2	3	4	5
53	1	2	3	4	5
54	1	2	3	4	5
55	1	2	3	4	5
56	1	2	3	4	5
57	1	2	3	4	5
58	1	2	3	4	5
59	1	2	3	4	5
60	1	2	3	4	5
61	1	2	3	4	5
62	1	2	3	4	5
63	1	2	3	4	5
64	1	2	3	4	5
65	1	2	3	4	5
66	1	2	3	4	5
67	1	2	3	4	5
68	1	2	3	4	5
69	1	2	3	4	5
70	1	2	3	4	5
71	1	2	3	4	5
72	1	2	3	4	5
73	1	2	3	4	5
74	1	2	3	4	5
75	1	2	3	4	5
76	1	2	3	4	5
77	1	2	3	4	5
78	1	2	3	4	5
79	1	2	3	4	5
80	1	2	3	4	5
81	1	2	3	4	5
82	1	2	3	4	5
83	1	2	3	4	5
84	1	2	3	4	5
85	1	2	3	4	5
86	1	2	3	4	5
87	1	2	3	4	5
88	1	2	3	4	5
89	1	2	3	4	5
90	1	2	3	4	5

	Çok Az İlgimi Çeker	Az İlgimi Çeker	Orta Düzeyde İlgimi Çeker	Oldukça İlgimi Çeker	Çok İlgimi Çeker
91	1	2	3	4	5
92	1	2	3	4	5
93	1	2	3	4	5
94	1	2	3	4	5
95	1	2	3	4	5
96	1	2	3	4	5
97	1	2	3	4	5
98	1	2	3	4	5
99	1	2	3	4	5
100	1	2	3	4	5
101	1	2	3	4	5
102	1	2	3	4	5
103	1	2	3	4	5
104	1	2	3	4	5
105	1	2	3	4	5
106	1	2	3	4	5
107	1	2	3	4	5
108	1	2	3	4	5
109	1	2	3	4	5
110	1	2	3	4	5
111	1	2	3	4	5
112	1	2	3	4	5
113	1	2	3	4	5
114	1	2	3	4	5
115	1	2	3	4	5
116	1	2	3	4	5
117	1	2	3	4	5
118	1	2	3	4	5
119	1	2	3	4	5
120	1	2	3	4	5
121	1	2	3	4	5
122	1	2	3	4	5
123	1	2	3	4	5
124	1	2	3	4	5
125	1	2	3	4	5
126	1	2	3	4	5
127	1	2	3	4	5
128	1	2	3	4	5
129	1	2	3	4	5
130	1	2	3	4	5
131	1	2	3	4	5
132	1	2	3	4	5
133	1	2	3	4	5
134	1	2	3	4	5
135	1	2	3	4	5

	Çok Az İlgimi Çeker	Az İlgimi Çeker	Orta Düzeyde İlgimi Çeker	Oldukça İlgimi Çeker	Çok İlgimi Çeker
136	1	2	3	4	5
137	1	2	3	4	5
138	1	2	3	4	5
139	1	2	3	4	5
140	1	2	3	4	5
141	1	2	3	4	5
142	1	2	3	4	5
143	1	2	3	4	5
144	1	2	3	4	5
145	1	2	3	4	5
146	1	2	3	4	5
147	1	2	3	4	5
148	1	2	3	4	5
149	1	2	3	4	5
150	1	2	3	4	5
151	1	2	3	4	5
152	1	2	3	4	5
153	1	2	3	4	5
154	1	2	3	4	5
155	1	2	3	4	5
156	1	2	3	4	5

-----SON-----

EK 5. AÇIMLAYICI FAKTÖR ANALİZİ SONUÇLARI (14 FAKTÖR)

No	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	F11	F12	F13	F14
85	.782													
307	.780													
131	.777													
331	.766													
319	.763													
111	.758	-.256												
262	.756													
249	.750													
337	.750													
10	.748													
39	.748													
192	.746													
245	.744													
102	.728													
227	.721													
212	.717													
164	.715													
121	.714													
151	.707													
51	.677													
181	.671													
70	.665													
26	.642													
99	.615	-.256												
29	.524													
253	.472													.389
13	.461													.351
304	.457													.441
345	.451	-.278	.319											
289	.448													.318
275	.444								.290					
133	.395											-.260		.366
96	.378			-.329										.345
114	.298													
215		.812												
224		.791												
261		.783												
150		.770												
180		.763												
77		.758												
69		.754												
54		.750												
41		.741												
239		.737												
163		.736												
139		.727												
110	-.317	.718												
250		.717												
267		.714												
296		.690												
98	-.261	.689												
9		.688												
189		.646												
344		.621												
120		.607							.257					
323		.578							.309					
317		.559							.393					
67		-.332							.289					.273
25	-.268	.314												
326														
241			.769											
32			.760											
20			.756											
221			.727											
256			.724			-.277								
145			.722							.260				

82				.513					.370				
156				.495									
36					.698								
300					.684								
23					.656								
161					.650								
233					.650								
7					.647								
329					.646								
321					.640								
83					.637						.286		
258					.632								
202					.624								
174					.618								
43					.615						.323		
223					.609								
134					.608								
194					.598								
342					.590								
148					.572								
108					.528								
287					.525						.350		
186					.504					.267			
92					.504								
33					.477		.301						
58					.465								
269					.460						.256		
171					.424		.354						
63					.302						-252		
237						.664							
183	-.256					.658							-264
230						.649							
155						.645							-257
293						.639							
279						.632							
168						.630				.268			-262
100	-.277					.614							
14						.603							
338						.603							
264	-.285					.595							
198			-.260			.579							
30						.555							
313						.521					.268		
49						.507							
117				-.268		.497			.290				
252		-.257				.489							
71						.488							.365
45						.479							.265
204						.459					-.286		
73	.255					.433							
76		-.298				.414							.405
122	-.294					.412							
126						.409							
52		-.290				.383							.361
132	-.284					.382	-.269				.287		
274					.278	.327							
89							.714						
290							.672						
236							.672						
222			-.255				.670						
191							.663						
209							.656						
273							.656						
147							.644						
130							.634						
301							.626						
332							.625						
160							.618						
56							.616						

340								.598						
179		-265						.596						
22								.586						
6								.566						
40								.517						
107								.499						
68						.293		.482						
86	-.309					.333		.416						
257								.381						
310								.379	.287					
240									.632					
178									.610					
144		.294							.606					
218									.599					
37									.593					
208		.308							.589					
231		.333							.588					
193		.256							.563					
157			-.283						.561					
309									.545					
281									.538					
268		.306							.536					
343									.521					
247									.519					
3									.516					
84									.505					
109									.503					
315		.417							.477					
60									.447					
94									.411					
327									.389					
35									.357					
19									.355					
336									.353					
123		.253							.332					
128									.286					
185			.257							.623				
153			.340							.622				
79			.334							.567				
207				-.255	.267					.561				
325										.557				
318										.553				
271			.252		.252					.533				
228			.286							.531				
166			.293							.507				
93			.461							.493				
127					.268					.492				
216		-.265			.305					.490				
140		-.302								.466				
243					.260					.465				
90					.378					.457				
197										.454				
346										.447				
101										.445				.268
136										.403			.366	
12	-.352		.372							.383				
265	.273	-.306								.329				.287
27										.329				
219											.635			
129											.619			
176				-.265							.617			
282											.607			
188											.606			
259											.602			
5			-.348								.569			
65											.569			
248											.567			
146			-.342								.567			
214		-.278									.566			

299														.430
124														.412
200	.371				-290									.398
251														.390
47								.382						.386
238	.367													.380
295								.322						.372
280								.253						.358
113														.330

Not: Faktörlerde 0,25'in altında çıkan değerler tabloda gösterilmemiştir.

- F1: Bilgisayar;
- F2: Hukuk;
- F3: Sağlık;
- F4: Psikoloji;
- F5: Matematik;
- F6: Türk Dili;
- F7: Görsel Sanatlar;
- F8: Yabancı Dil;
- F9: Siyasal – Mali Bilimler;
- F10: Fen bilimleri;
- F11: İletişim;
- F12: Eğitim;
- F13: Ziraat;
- F14: Mühendislik

EK 2

UYGULAMA OKULLARI LİSTESİ (Asil ve yedekler)

1. Başkent Lisesi (Mandı)
2. Gülveren Lisesi (Mandı)
3. Kurtuluş Lisesi (Gökyazı)
4. Mimar Kemal Lisesi (Mandı)
5. Abidinpaşa Anadolu Teknik Lisesi, Anadolu Meslek Lisesi, Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi (Mandı)
6. Battalgazi Anadolu Meslek ve Endüstri Meslek Lisesi (Mandı)
7. Polatlı Anadolu Lisesi (Polatlı)
8. Polatlı Anadolu Öğretmen Lisesi (Polatlı)
9. M.Emin Resulzade Anadolu Lisesi (Gökyazı)
10. Çankaya Milli Piyango Anadolu Lisesi (Gökyazı)
11. Ankara Fen Lisesi (Gökyazı)
12. Çağrıbey Anadolu Lisesi (Mandı)
13. Kırkkonaklar Anadolu Lisesi (Gökyazı)
14. Atatürk Anadolu Lisesi (Gökyazı)
15. Gazi Anadolu Lisesi (Gökyazı)
16. Dikmen Anadolu Meslek, Teknik Lise, Endüstri Meslek Lisesi ve Mesleki Eğitim Merkezi (Gökyazı)
17. Doktor Binnaz Ege-Doktor Rıdvan Ege Anadolu Lisesi
18. Ankara Atatürk Lisesi (Mandı)

CA MHT Jk

